T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA SAMİM KOCAGÖZ'ÜN ROMANLARI

TUĞBA KABUKÇU

YÜKSEK LISANS TEZI

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ: TUBA DALAR

TEMMUZ - 2023
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Tuğba KABUKÇU

ÖZET

YÜKSEK LISANS TEZI

EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA SAMİM KOCAGÖZ'ÜN ROMANLARI

TUĞBA KABUKÇU

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN:DR. ÖĞR. ÜYESI TUBA DALAR

Edebiyat sosyolojisi, iki farklı disiplin olan edebiyat ve sosyolojinin imkânlarından faydalanarak ortaya çıkan disiplinlerarası bir alandır. Edebiyat sosyolojisi, edebiyatın sanatsal düzlemde toplumu anlatma gücünü ve sosyolojinin toplumsal olana dair mevcut çalışma sahasını ortak bir paydada birleştirir. Bunu sağlarken edebiyatın ve sosyolojinin kendine has özelliklerinden vazgeçilmez aksine bu özellikler edebiyat sosyolojisine zengin bir veri kaynağı sağlar. Her iki disiplinin de ortak paydası, bireyden hareketle toplumu anlamak, anlatmaktır. Her ne kadar önceki yüzyıllarda edebiyatın toplumla olan ilişkisine dikkat çekilmiş olsa da edebiyat sosyolojisinin akademik bir disiplin olarak ortaya çıkışı yirminci yüzyılı bulur. Tez çalışmasında bu konunun özellikle tercih edilmesi edebiyat sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların az olmasına ve Türk edebiyatında toplumcu-gerçekçi çizgide yazılarını kaleme alan Samim Kocagöz'ün bu başlıkla yapılan mevcut bir çalışmasının olmamasına bağlanabilir. Bu tez çalışmasında Samim Kocagöz'ün romanlarından hareketle, edebiyatın toplumla olan bağı incelenecektir. Samim Kocagöz'ün romanları, Osmanlı Devleti'nin son döneminden başlayarak 12 Eylül 1980 darbesine kadar olan siyasi ve toplumsal olayları ele alan geniş bir zaman yelpazesine sahiptir. Romanların içeriğine bakıldığında Milli Mücadele Dönemi, çok partili yaşama geçiş, 27 Mayıs 1960 darbesi, 12 Mart Muhtırası ve 12 Eylül 1980 darbesi gibi siyasi olayların toplumsal yapıya etkisi görülecektir. Bu bakımdan Samim Kocagöz'ün romanları, edebiyat sosyolojisi çalışmaları için zengin bir kaynaktır.

ANAHTAR KELİMELER: Samim Kocagöz, Edebiyat Sosyolojisi, Sosyoloji, Edebiyat, Osmanlı Devleti Yönetimi, Milli Mücadele, Darbeler ve Muhtıra.

Temmuz 2023, xi + 146 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

NOVELS OF SAMİN KOCAGÖZ IN THE CONTEXT OF SOCIOLOGY OF LITERATURE

TUĞBA KABUKÇU

KASTAMONU UNIVERSITY, INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

CONSULTANT: ASS. PROF. DR. TUBA DALAR

Sociology of literature is an interdisciplinary field that has emerged using the advantages of two different disciplines sociolgy and literature. Sociology of literature attones the power of literature representing the society at an artistic level and sociology's current study area of the society. By doing so, unique features of sociology and literature are not ignored, in the contrary they provide an enriched source of data to the sociology of literature. The common aim of both disciplines is to understand and explain the society based on the individual. Although attention was drawn to the relationship between literature and society in the previous centuries, the emergence of the study of the literature of sociology as an academic discipline occurs in the twentieth century. Especially this topic was preferred due to the scarcity of studies in the field of sociology of literature and also the fact that studies of Samim Kocagöz, who writes his articles in a socialist-realistic line in Turkish literature, do not include any work on the subject. The current thesis evaluates the connection of literature with the society in scope of his novels. Discussing political and social aspects, novels of Samim Kocagöz have a wide time range starting from the last era of Ottoman Empire to the coup of 12 September, 1980. Content of the novels include the effects of political events such as the National Struggle Period, the transition to multi-party life, the 27 May 1960 coup, the 12 March Memorandum and the 12 September 1980 coup on the social structure. In this respect, his novels are an enriched source for the sociology of literature.

Key words: Samim Kocagöz, Sociology of literature, Sociology, Literature, Ottoman Empire regimen, National Struggle, Coups and Memorandum

July 2023, xi + 146 Pages

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmanın ortaya çıkmasında, ilk günden son güne kadar elini üzerimden hiç çekmeyen, emeğini asla eksik etmeyen, nezaketi, bilgeliği ve insanlığa örnek tavrıyla yaşama bakışımı değiştiren hocam Sayın Dr. Tuba Dalar'a sonsuz saygı ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca, hayatım boyunca varlıklarını ve sevgilerini her daim hissettiğim annem Nermin Dana ile abim Murat Dana'ya ve bu süreçte hayatıma girip anlam katan sevgili eşim Hilmi Onur Kabukçu ve yeni gelen güzel sürprizim, canım kızım Loya Kabukçu'ya teşekkür ediyorum.

TUĞBA KABUKÇU

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **iii**
TAAHHÜTNAME ..... **iv**
ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
TEŞEKKÜR ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **x**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xi**
1. GİRİŞ **1**
2. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ **5**
2.1 Edebiyat 5
2.2 Sosyoloji 10
2.3 Edebiyat Sosyolojisi 12
2.4 Edebiyat Sosyolojisinin Tarihi Gelişimi 14
2.5 Türkiye'de Edebiyat Sosyolojisi'nin Doğuşu 17
2.6 Edebiyat Sosyolojisinde Romanın Yeri 21
3. SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HAYATI-SANATI-ESERLERİ **25**
3.1 Samim Kocagöz'ün Hayatı 25
3.2 Samim Kocagöz'ün Sanat Hayatı 28
3.2.1 Romancılığı 36
3.2.2 Hikâyeciliği 38
3.2.3 Diğer Edebî Türleri 39
3.3 Eserleri 40
3.3.1 Romanlar 41
3.3.1.1 İkinci dünya 41
3.3.1.2 Nabi'nin park kahvesi 41
3.3.1.3 Yılan hikâyesi 42
3.3.1.4 Onbinlerin dönüşü 42
3.3.1.5 Kalpaklılar 43
3.3.1.6 Doludizgin 43
3.3.1.7 Bir karış toprak 44
3.3.1.8 Bir çift öküz 44
3.3.1.9 İzmir'in içinde 44
3.3.1.10 Tartışma 45
3.3.1.11 Mor ötesi 45
3.3.1.12 Eski toprak 46
3.3.2 Hikâye Kitapları 46
3.3.2.1 Telli kavak 46
3.3.2.2 Sığınak 47
3.3.2.3 Sam amca 47
3.3.2.4 Cihan şoförü 47
3.3.2.5 Ahmet'in kuzuları 48
3.3.2.6 Yolun üstündeki kaya 48
3.3.2.7 Yağmurdaki kız 48
3.3.2.8 Alandaki delikanlı 49
3.3.2.9 Zar kanat 49

3.3.2.10 Gecenin soluğu 49
3.3.2.11 Simon pepeta -mor ötesi 50
3.3.2.12 Baskın 50
3.3.3 Diğer Edebî Türleri 50
3.3.3.1 Oyunlar 50
3.3.3.2 İnceleme 51
3.3.3.3 Makale 51
3.3.3.4 Anı 51
3.4 Ödüller 52
4. EDEBİYAT SOSYOLOJİ BAĞLAMINDA SAMİM KOCAGÖZ ROMANLARI 53
4.1 Osmanlı Devleti Dönemi 53
4.1.1 Yörükler 53
4.1.2 Osmanlı'da Köylüler 56
4.2 Milli Mücadele Dönemi 59
4.2.1 Milli Mücadele'ye Karşı Faaliyetler 60
4.2.1.1 İşgaller 60
4.2.1.2 İstanbul hükümeti ve idareciler 63
4.2.1.3 İç isyanlar 66
4.2.1.4 Yunan zulümleri 69
4.2.2 Milli Mücadele Yanlısı Faaliyetler 71
4.2.2.1 Bireysel direniş örnekleri: Hasan Tahsin ve Süleyman Fethi Bey 72
4.2.2.2 Kuva-yı milliye 75
4.2.2.3 Vatan sevgisi ve Türk kadını 77
4.2.2.4 Mustafa Kemal Atatürk 80
4.3 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Süreç 82
4.4 12 Mart 1971 Muhtırası'na Giden Süreç 101
4.4.1 Üniversite Olayları 102
4.4.2 İşçi Olayları 109
4.4.3 Ordu ve Siyaset 113
4.5 12 Eylül 1980 Darbesi ve Sonrasında Yaşananlar 117
4.5.1 Ekonomik Durum 118
4.5.2 İdeolojik Değişim 121
4.5.3 Aydınların Durumu 123
5. SONUÇ 129
KAYNAKLAR 136

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1 Sözcük türleri…….....……...……...32
Tablo 3.2 Cümle türleri……...……34
Tablo 3.3 Cümle türleri……...……36

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AP : Adalet Partisi
BÇÖ : BirÇift Öküz
BKT : Bir Karış Toprak
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
D : Doludizgin
DİSK : Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP : Demokrat Parti
E.T : Eski Toprak
FKF : Fikir Kulüpleri Federasyonu
İİ : İzmir'in Dönüşü
İMF : Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
K : Kalpaklılar
MÖ : Mor Ötesi
MSP : Milli Selamet Partisi
NATO :Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü (National Association of Theatre Owners)
NPK : Nabi'nin Park Kahvesi
ODTÜ : Orta Doğu Teknik Üniversitesi
PTT : Posta ve Telgraf Teşkilatı
T : Tartışma
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK : Türk Dil Kurumu
TİP : Türkiye İşçi Partisi
TKP : Türkiye Komünist Partisi
TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri
YH : Yılan Hikâyesi
YÖK : Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Asırlardır edebiyatın genel bir tanımının yapılmaya çalışıldığı görülür. Bu oldukça güç bir iştir. Edebiyat, öz itibariyle belirli kalıpların ötesinde duran özgünlüğünü, özgürlüğünden alan bir disiplindir. O halde edebiyat ile ilgili bir tanımlama yapmaya çalışmak, onu bazı sınırlandırmalara tâbi tutmak doğru mudur? Eagleton, edebiyatın kesin bir tanımının olmadığını, yapılan tüm tanımlamaların "Peki ya?" sorusunun karşısında yenik düştüğünü ifade eder. Ancak genel bir çerçeve içine alarak edebiyatı şu şekilde açıklar: "Edebiyat insan davranışlarındaki nüanslar üzerine ince hassasiyet, değer konusundaki gayretli ayrımlar, nasıl zengin bir şekilde ve kendi üzerine düşünerek yaşanabileceği üzerine tasavvurlar noktasında, ahlaki pratiğin mükemmel bir örneğidir" (Eagleton, 2019:67). Esas itibariyle ortak noktaları işaret eden farklı edebiyat tanımları mevcuttur. Bu tanımlar, edebiyatın güzel ve ahlaki olana dair olduğunu gösterir niteliktedir.

Güzel sanatların bir dalı olan edebiyat en basit tanımıyla; duygu, düşünce ve olayların estetik bir haz uyandırma amacıyla yeniden yaratımı, sözle ifadesidir. Şerif Aktaş'a göre edebiyat, "…tarihsel, sosyal ve kültürel olandan hareketle, dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel addır" (Aktaş, 2009:188). Bu tanım itibariyle edebiyat, içinde bulunduğu mevcut ortamdan doğan toplumsal, kültürel izleklerin yansıtıcısı olan bir alan olarak değerlendirilebilir. Bu yansıtma edebiyat ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkiden meydana gelir. Edebi metni oluşturan yazar toplum içinde doğar. O toplumun dilini, kültürünü, yaşam biçimini ve toplum temelli diğer tüm kaynakları kendi potasında eritir ve özgün bir sentez yaratır. Bu yaratım ise yeniden topluma döner. Toplum ve edebiyat arasındaki bu döngü, sürekli bir halde devam eder.

Edebiyatın beslendiği kaynağın "hayat" oluşu, onun toplumla olan etkileşimini ortaya çıkarır. Hayat içinde olan tüm olguların edebiyatın içinden doğrudan ya da dolaylı olarak sızdığı, su götürmez bir gerçekliktir. Edebiyatın bu gerçekliği işleme şekli, onun varoluşundan kaynaklıdır. Yine de her ne olursa olsun edebiyatın hayattan soyutlanamayacağı muhakkaktır. Bu noktada edebiyatın topluma bakan yüzü sosyologların da dikkatini çekmiştir.

Toplum ile ilgili bir sonuca ulaşmayı hedefleyen sosyoloji, toplumsal bir olgu olan edebiyatı kendine kaynak olarak seçer. Çünkü edebiyatın toplumla olan bağı doğrudandır. Edebî eserler mevcut toplum içinde meydana gelir. Ortaya çıkan eserler ise, sadece bir kişiye değil, belli bir okur kitlesine ulaşmayı başarır. Burada ise yazar, eser ve toplum arasında bir döngü gerçekleşir. Çünkü yazarın içinde bulunduğu toplumdan soyutlanması mümkün değildir. Sosyal bir varlık olan insan/yazar, çevresi ile sürekli bir iletişim içerisinde yaşar ve bulunduğu ortamdan etkilenir. Neticede birey olarak yazar ve insanların genelini ifade eden toplum, mevcut düzenin içinde aynı şekilde yer alır. Bu noktada edebiyat ve sosyoloji ortak kaynaklardan beslenmiş olurlar.

Edebiyat ve sosyolojiye gelen ilk soru, birbirlerini gerçek manada destekleyip desteklemedikleridir. Bu noktada ise kafa karışıklığına neden olan ilk husus edebiyatın "kurgu" temelli olmasıdır. Güzel sanatların tümü yorumsal temele dayanır. Yorumlama işi ise sanatın/edebiyatın mihenk taşıdır. Yazar toplumdan aldığı ham malzemeleri harmanlar, başka bir öze dönüştürerek bir "kurgu" oluşturur. Toplumsal koşullar nesnel bir gerçekliği ifade ederken yazarın yorumu, onun hayat tecrübelerinden, eğitiminden, siyasi görüşünden etkilenir ve bu durumda her zaman öznel bir gerçeklik söz konusu olur. Roman hayattan aldığı malzemeyi kendine göre yeniden şekillendirir. Bu yönüyle romanın bir yüzü edebiyata bir yüzü ise hayata bakar. Yani edebiyatın/romanın temel meselesi, hayatı kendi mantığıyla yeniden yorumlamaktır (Tekin, 2012:11-12). Zaten kurmaca denilen şey "Gerçek olmayandır ve gerçek ile bağlantı kurmak gibi bir zorunluluğu yoktur" (Dalar, 2020:379). Edebî metinler temel itibariyle "kurmaca" olmalarından kaynaklı salt gerçeklikle farklılıklar içerebilir. Herhangi bir edebî metin tarihi veya sosyolojik bir olguyu ele alsa bile gerçekliğin tıpatıp aynısı olması beklenemez. Bu konuda Köksal Alver'in şu sorusu dikkat çekicidir: Edebî metnin kurgu olması onu gerçeklikten tamamen koparır mı? Gerçekliğin değiştirilmiş hâli bile aslında onun açı verilmiş yeni bir hâlidir. Sonuç olarak gerçekliğin edebiyattan tamamen soyutlanması söz konusu değildir. Bu noktada ise sosyolojiye düşen görev kendi araştırma yöntemlerini kullanarak bu ilişkiyi irdelemek olacaktır (Şatıroğlu, 2006: 174). Ancak edebiyattaki gerçeklik olgusuna, sosyal yaşamda yer alan örf, adet, din, ekonomik durum ve yaşamın gerçekliği ile ne denli tutarlı olduğu ile ulaşılabilir.

Edebiyat ve sosyolojinin toplumla ilintili olan kaynaklara nüfuz etme becerisi vardır. Buradaki farklılaşma ise sadece birinin sanat birinin bilim olması ile ilgilidir. Nihayetinde edebiyat ve sosyolojiyi aynı zeminde birleştiren husus, temelinde birey ve toplum ekseninden hareket etmeleridir. Bakış açıları farklılık gösterse de her iki disiplin de toplumdan beslenir veya toplumu besler. Burada edebî kurgu kavramına dikkat çekilmeye çalışılsa da edebiyatın toplumdan tamamen soyutlanamayacağı konusunda ortak bir fikre ulaşılır. Sonuçta her iki disiplinin de aynı kaynaklardan beslendiği, aynı zeminde birleştiği bilinir. Bu iki disiplinin etkileşiminden ortaya çıkan alan ise edebiyat sosyolojisidir.

Sanat sosyolojisinin özel bir alt dalı olan edebiyat sosyolojisi, edebiyatın toplum ile olan çift yönlü ilişkisine odaklanan disiplinlerarası bir çalışma alanıdır. 1900'lü yıllarda ortaya çıkan bu alan, edebiyat ile toplum arasındaki her türlü bağı incelemek için sosyoloji ve edebiyatın imkânlarından yararlanma yolunu seçer. Edebiyat sosyolojisi, edebiyat araştırması ile sosyoloji arasındaki oldukça geniş bir çakışma zemininden hareketle ilerleyen bir çalışma alanıdır (Hüküm, Tüzer, 2019:3).

Sosyal bilimlerin disiplinlerarası yaklaşımlara ilgi duyması ile birlikte 1960'lı yıllarda edebiyata olan ilginin de arttığı görülür. Sosyal bilimlerin edebiyatı kaynak olarak kullandığı ilk çalışmalar, sert eleştirilerle yüz yüze kalır. Bu eleştiriler, bir tarafın sanat dalı diğer tarafın bilim dalı olmasından kaynaklıdır. İnsan ve toplumu anlama yolunda edebiyatın imkânlarından yararlanılma istediğinden vazgeçilmez aksine bu alanda yapılan çalışmaların sayısı gün geçtikçe artar. Bu anlamda edebiyat sosyolojisi bu ilişkiyi inceleyen bir disiplin olarak zaman içinde yerini sağlamlaştırır. Edebiyat sosyolojisinin, edebiyat ve toplum arasındaki etkileşimi vurgularken öncelikli savlarından biri, edebî metinlerin içinde bulundukları şartlar bağlamında değerlendirilmesinin gerekliliğidir (Kırtıl, 2012:92).

Edebiyat sosyolojisi, edebiyat ve toplum etkileşiminden hareketle yol alır. Edebiyatın imkânı ile toplumsal durumları analiz etme, sosyolojik veriler elde etme amacını taşır. Biri sanat dalı olan edebiyat, diğeri bilim dalı olan sosyolojinin ortak bir çalışma alanında buluşabilmesi için imkân tanıyan edebiyat sosyolojisi; kendine özgü yöntemlerle disiplinlerarası bir alan yaratır.

Toplum ile ilişkisi bakımından tarihi çok eskilere doğru gitse de edebiyat sosyolojisinin akademik bir disiplin olarak görülmesi 1900'lü yılların başında gerçekleşir ve enstitülerdeki yerini alması 1970'li yılları bulur. Türkiye'de edebiyat sosyolojisinin akademik bir disiplin olarak kabulü ise yakın bir tarihte gerçekleşir. Ülkemizde bu alana dair yapılan çalışmalar 1960'lı yıllarda başlar (Çelik, 2018:491). Ancak, Türkiye'de edebiyat sosyolojisi çalışmalarının hâlâ tam anlamıyla istenilen düzeyde olmadığı görülür. Bunun nedeni, yapılan çalışmaların derinleşememiş olmasından kaynaklıdır. Ayrıca çalışmaların birçoğunun edebiyat sosyolojisi yöntem ve teknikleri ile yapılamadığı, daha çok sosyal eleştiri düzeyinde kaldığı ortak bir kabuldür. Yerli bir edebiyat sosyolojisinin kurulması için öncelikli şart, edebiyat ve sosyolojinin tarihi gelişiminde saklı olan batıya yönelim isteğinin farkında olunması ve disiplinlerin yerli metod ve kuram anlayışı geliştirmeleridir. Tezde bu konunun tercih edilmesinde öncelikli gaye, henüz yeni kurumsallaşan edebiyat sosyolojisi üzerine bir çalışma yapmak ve bu alana katkı sağlamaktır.

Edebiyat sosyolojisi okumalarında zengin bir kaynak olarak görülen türlerin başında roman gelir. Romanın kapsamlı yapısı sayesinde birey ve topluma dair daha fazla bilgi elde edilebilir, daha fazla yorum yapılabilir. Romanın sosyolojik okumaya imkân veren yapısı nedeniyle bu tez çalışmasında Samim Kocagöz'ün romanları ele alınmıştır. Samim Kocagöz'ün romanları edebiyat sosyolojisi çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde zengin bir veri akışı sağladığı görülür. Bu hem üzerinde yeteri kadar çalışmanın olmadığı edebiyat sosyolojisi için hem de sosyolojik bir tespit ile incelenmemiş olan Samim Kocagöz'ün romanları için bir imkândır. Ancak Samim Kocagöz'ün *İkinci Dünya* isimli romanı edebiyat ve toplum ilişkisi bakımından ele alınmaya müsait olmaması nedeniyle tez çalışmasının dışında bırakılmıştır. Ayrıca Samim Kocagöz'ün hikâyelerinin daha öncesinde toplum ile ilişkilendirildiği görülmüş ve bu nedenle mevcut çalışma dışında bırakılmıştır. Aynı zamanda bu tez çalışmasında edebiyat sosyolojisinin, edebiyat ile toplum bağına dikkat çekilmiş ve edebiyat sosyolojisinin diğer bir öğesi olan basın-yayım-dağıtım ilişkisi ele alınmamıştır.

2. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ

2.1 Edebiyat

Sanat sosyolojisinin özel bir alt dalı olan edebiyat sosyolojisi, edebiyatın toplum ile olan çift yönlü ilişkisine odaklanan disiplinlerarası bir çalışma alanıdır. Sosyoloji, toplumsal ilişkileri kavramak ve bu minvalde yordama yapabilmek amacıyla toplumu etkileyen veya toplumdan etkilenen tüm unsurları/sosyal kurumları kaynak olarak kullanır. "Toplum bilimi, ortak ve kesişen birer daire olan sosyal ilim dallarının hepsini içine alan bir dış daire, şemsiyedir" (Erkal, 1987, 16, Yazıcı, 1998, 11). Sosyoloji için önemi bu son iki yüzyılda fark edilen kaynaklardan biri de edebiyattır.

Edebiyat kelimesinin, Arapça "edeb" kökünden türetildiği bilinmektedir. Bu söz başlangıçta 'davet ' manası taşırken daha sonraki dönemlerde güzel ahlak, güzel huy, iyilik gibi anlamlar kazanmıştır (Aktaş, 2009:187). TDK Büyük Türkçe Sözlük'te edebiyat, 1. Duygu, düşünce ve olayların dil vasıtasıyla sözlü veya yazılı olarak ifade etme sanatı: 2. Bilim dallarının üzerine yazılmış eserlerin tümü: 3: Mecaz, gereksiz, boş sözler olarak tanımlanmıştır (TDK, 1998: 670). Edebiyat, insanda duygu ve heyecanı dile getiren nazım veya nesir olarak kaleme alınmış eserleri ifade eder. "Edebiyat kavramı, düşünceleri, duyguları, inançları, durumları, olayları, hayatları, hayalleri, rüyaları sözlü yahut yazılı bir şekilde, kendine özgü bir biçimde, kalıpta, estetik düzlemde anlatma, ifade etme, aktarma ve sunma şeklinde tanımlanmaktadır" (Alver, 2018: 16). Hilmi Uçan edebiyatı, gündelik dilden farklı olarak birçok anlamı içinde barındıran ve anlayamadığımız ya da anlatamadıklarımızı ifade etmemizi sağlayan bir araç olarak görür (Uçan, 2006: 5). Derrida'ya göre edebiyat, herhangi bir unsurun olmadığı durumda bile tek başına kendi varlığını sürdürebilen anlatımın olanağıdır (2020:13). Sadık Tural ise edebiyatı "Bir takım kaideler tespit etmek, bir tezi müdafaa etmek, bir ilim dalına ait bilgileri öğretmek düşüncesinden yola çıkmayan, ele aldığı konu ve temanın kıymeti okuyucuların tercihine bırakılmış bulunan, estetik yönü ağır basmak üzere meydana getirilmiş nazım veya nesir halindeki ifade birliğine edebî eser diyoruz. Edebiyat ise, edebî eserlerin dünyasıdır(Tural, 1986: 22)." şeklinde yorumlamaktadır.

Edebiyatın en önemli gücü ele aldığı herhangi bir konuyu estetik bir bakışla işlemesidir. Genel olarak edebiyat tanımlanırken dikkat çekilen hususlar, edebiyatın güzel ve faydalı olması yönünde birleşmektedir. "Edebiyat, toplumun bir yansıması olmasının yanı sıra kendine ait ve kendinden menkul olma özelliği sayesinde sebep ve sonuç ilişkilerinden öte duygusal ve estetik bir alan oluşturur. Bundan dolayı edebiyatın ne olup olmadığına ilişkin tanımlamalarda dikkat çekilen önemli hususlardan biri de edebiyatın hem faydalı hem de güzel olmasıdır" (Hüküm, Tüzer, 2019: 17).

Türk edebiyatının önemli eleştirmenlerinden biri olan Berna Moran, sanat/edebiyat üzerine farklı tanımlamaların olmasının nedenini şu sözlerle ifade etmiştir: "Şunu da söyleyelim ki sanat münakaşalarının kolayca halledilememesine hayret etmemek lazımdır; çünkü sanat gibi karışık, birçok safhalardan geçerek türlü manalar yüklenmiş bir kavram, bazı tariflere ve izahlara elverişli olamaz; üzerindeki bu devamlı tartışma onun biraz da tabiatı icabı bir şeydir" (Moran, 2018:103). Yine de birçok farklı tanımlamayla izah edilmeye çalışılan edebiyat kavramı, öz itibariyle benzer noktalara odaklanır. "Edebiyat Sosyolojisi" edebiyatın topluma dair taraflarıyla ilişkili olduğundan dolayı edebiyatın toplum temelli tanımlamalarına ihtiyaç duyulur.

Edebiyat ve toplum arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Edebî metni oluşturan yazar toplum içinde doğar. O toplumun dilini, kültürünü, yaşam biçimini ve toplum temelli diğer tüm kaynakları kendi potasında eritir ve özgün bir sentez yaratır. Bu yaratım ise yeniden topluma geri döner. Toplum ve edebiyat arasındaki bu döngü sürekli bir halde devam eder. "En belirgin hatlarıyla edebî dünyada oluşan döngü toplumsal ilişkilerle kuşatılmıştır. Her şey toplumsal ilişkilerin içerisinde gerçekleşir. Yazar toplumun bir parçasıdır. Onun yetişme şartları, ailesi, çevresi, edindiği izlenimler ve daha birçok yazma motivasyonu toplumla ilişkilidir (Hüküm, Tüzer, 2019: 5).

Yazar ile toplum arasında çift yönlü bir etkileşim vardır. Yazar hem etkileyen hem de etkilenen olarak iki farklı konumda karşımıza çıkar. Edebî eserin yaratıcısı olan yazar toplumun ayrılmaz bir parçasıdır, içinde bulunduğu zamandan, çevreden,

toplumdan etkilenir ve eserini kaleme alır. Topçu'ya göre sanatkâr, eserini özgürce kaleme alsa bile mutlak anlamda bir hürriyete sahip değildir. Bunun nedeni, yazarın içinde bulunduğu ortamın, onun hayal dünyasını etkilemesi ve sanatının içine nüfuz etmesidir (2019:200). Bu yönüyle toplumdan beslenen sanatkâr aynı zamanda toplumun ya da toplumsal meselelerin sözcüsü/aktarıcısı olarak toplumu da besler.

Kösemihal'e göre, sanatkârların kişilikleri ve eserleri birçok unsurdan ve durumdan oluşan karmaşık ürünlerdir: "Gerçekten sanatçının kişiliği; biopsikolojik beden, ruh yapısından; kendini saran doğal (tabii) çevrenin canlı cansız bütün varlıklarından tutun da; toplumsal çevrenin çeşitli kültür kalıplarına, kurumlarına, örgüt (teşekkül)lerine, değerlerine kadar çıkın, hepsinin etkisi altındadır" (1967:5). Edebiyatın merkezinde insan yer alır ve insanı ilgilendiren her şey içinde bulunduğu topluma aittir. Çünkü insan, sosyal bir varlıktır. Bu sebeple bir aile, grup, cemaat veya cemiyet içinde yaşayan birey, karşımıza yazar olarak çıktığında onu bulunduğu yerden soyutlayarak ele alamayız. Yazar, bazen eleştirileri ve isyanlarıyla bazen de kabulleri ve takdirleriyle toplumsal çevresini okuyucuya yansıtır (Tatar, 2018:18).

Şaban Sağlık, edebiyat ve toplum arasındaki ilişkiyi *iletişim* kavramı ile açıklar. İletişim verici-mesaj ve alıcı unsurlarla oluşur. Bu unsurların edebiyattaki karşılığı yazar-eser-okur'dur. Toplumun içinde yer alan yazar ve okur, eserde karşılık bulduğuna göre, edebiyat iletişimi yazar-toplum-okuyucu olarak karşımıza çıkar. Bu durumda edebiyatın toplumdan uzak olduğu fikri mümkün görünmemektedir (2022:10).

Edebiyatın var oluşunu sağlayan önemli toplumsal unsurlardan biri de dildir. "Çünkü dil, toplumsal bir olgu olarak tüm toplumsal yapılarla bir etkileşime sahiptir" (Sarıkoca, 2016:7). Edebî bir metnin yazar-eser düzlemindeki bütün bireyselliğine rağmen edebiyat; sosyal bir nitelik taşıyan dille oluştuğundan, içinde var olduğu toplumu etkilediği ve ondan etkilendiğinden dolayı sosyal bir karakter taşır (Andı, 1996:7). Eagleton'a göre dil dünyayı algılamamızı sağlayan bir araçtır. Çünkü anlam dil ile mümkündür. Dilin ortaya çıkışı ise kültürle, toplumsal kurumlarla, değerlerle yani maddi koşullarla ilişkilidir (2017:157). Her edebî eser az ya da çok toplumun bir yansıması olarak karşımıza çıkar.

Edebiyat ile toplum arasındaki ilişki karşılıklılık esasına dayanır. Bu ilişki de her ilişki gibi etkileme veya etkilenme potansiyeli taşır. Yani toplum her açıdan edebiyatı etkilerken edebiyat da toplumu etkiler (Çağan, 2017:36). Stael (1989:1). "(…) dinin, adetlerin, kanunların edebiyat üzerinde, edebiyatın da din, adetler ve kanunlar üzerinde" karşılıklı bir etkisi olduğundan söz eder. Hayat ve edebiyat arasında bulunan bu karşılıklı ilişki, her ikisinin de birbirini şekillendirmesi ile sonuçlanır.

Edebiyatın bireysel ve toplumsal düzeyde iyileştirme etkisi de vardır. Bazen bireyin kötü davranışını düzeltme, erdem sahibi olma gibi faydaları sağlarken bazen de tüm toplumu derinden etkileyen yokluk, savaş, salgın hastalık gibi zorlu durumların atlatılması konusunda destekleyici bir güce sahiptir. "Öyle ki edebiyatın bireyden topluma doğru bir etkileme, farkındalık yaratma gibi bir gücü vardır. Edebiyat sayesinde zihniyet, tutum ve davranışlar müesselerin kapsayıcı, genel ve nispeten soyut seviyesinden ferdi seviyede ete-kemiğe bürünür. Böylelikle " toplum" eksenli değerlendirmede "ihmal edilen ferde" metinlerle ulaşılır" (Tatar, 2018:16). Edebiyat insan mevcudiyetini, içinde bulundukları toplum ve tarih içinde değerlendirmeli, böylelikle hem insana hem de kendine fayda sağlamalıdır (Karpat, 2019:76). Çünkü edebiyat, bugünün anlatıcısı olduğu gibi yarınları da hazırlayan bir güçtür.

Peki, bir edebî eserin salt gerçekliği ne kadar yansıttığı söylenebilir? Stendhal, *Kırmızı ve Siyah*'ta edebiyatı, "Yol boyunca gezdirilen ayna" olarak ifade eder (Özkaya, 2017:57). Edebiyatı, yaşamın her anına tanıklık eden, hayatı yansıtan bir aracı olarak görür. Stendhal burada kullandığı ayna metaforu ile edebiyatın önemli bir yönüne vurgu yapar. Nasıl ki ayna olanı olduğu gibi gösterir aynı şekilde edebiyat da hayatı izler, görür ve yansıtır. Ancak burada parantez açılması gereken önemli bir husus, söz konusu yansıtmanın yazarın imgeleminden süzülerek yeniden ortaya çıkışıdır. Taner Tatar da ayna metaforunu şu şekilde yorumlar:

> "Yazar, toplumun aynasında seyreder kendini. Ayna hiçbir zaman düz değildir. Aynayı eğip büken bizatihi yazarın kendisidir. Görünen bazen cüce bazen de dev oluverir. Gerçeklik dış dünyada değil yazarın zihniyetindedir. O, hafızasına kaydettiklerini resmeder kâğıda. Yazdıktan sonra ise eseri topluma ayna olur. Aynada yansıyan kurgu ile gerçek arasındaki mesafe metnin edebîliğindendir. Edebî metinde toplumun bizatihi

> kendisinden ziyade hayali vardır. Ancak hayal kuran yazar toplumun bir mensubudur" (Tatar, 2019:18).

İlk çağlardan beri edebî her yaratım, temelinde taklit olarak görülmüştür. Aristo *Poetika* adlı eserinde insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğinin taklit edebilme yeteneği olduğunu vurgularken aynı zamanda sanatın, edebiyatın hatta hayatın bile bir taklitten ibaret olduğunu söyler (2022:9). Stevick ise *Roman Teorisi* isimli kitabında hayat ve edebiyat arasındaki bağlantının taklit ya da temsil yoluyla gerçekleştiğini vurgular: "Roman dünyasıyla gerçek dünya arasındaki bağlantı, ya taklide (representation), ya da temsile (illustration) dayalı olarak gerçekleşir" (1988:340). Berna Moran, edebiyatın hakikatle olan ilişkisini iki farklı görüş ile açıklar: Bunlardan birincisi hakikatin sezgiler yoluyla diğeri ise edebî önermeler yoluyla kavrandığıdır. Ancak ulaştığı son nokta şudur ki gerçeklik olgusu tüm sanatsal yaratımlarda farklı şekilde ortaya çıkar. "Demek ki edebiyat, bilimin yaptığı gibi hakikati ifade edemez. Öyleyse ya edebiyat hakikati anlatamaz diyeceğiz, ya da başka bir çeşit hakikatten, sanata özgü hakikatten bahsedeceğiz" (2018:275). Derrida'ya göre edebiyat deneyimi, bizi hakikat kavramlarının sınırlarına yöneltmeli ve muhtemelen "hakikat ötesi bir hakikat"e olanak tanımalıdır (2020:9).

Toplumsal koşullar nesnel bir gerçekliği ifade ederken yazarın yorumu, onun hayat tecrübelerinden, eğitiminden, siyasi görüşünden etkilenir bu durumda her zaman öznel bir gerçeklik söz konusu olur. "Zaten edebiyatçı daha çok hayal gücünü işleten, masallar düzenleyen, bunları uyduran, yakıştıran bir kimsedir. Onun için her edebiyat yazısında az çok bir değişme (tahrif) vardır. Hiçbir zaman ondan sağlam bir bilgi belgesi gibi yararlanılamaz" (Kösemihal, 1967:7). Yani edebiyat farklı bir hakikate yaslanır; bu hakikat de kendine özgüdür.

Roman hayattan aldığı malzemeyi kendine göre yeniden kurgular. Bu yönüyle romanın bir yüzü edebiyata bir yüzü ise hayata bakar. Yani edebiyatın/romanın temel meselesi, hayatı kendi mantığıyla yeniden yorumlamaktır (Tekin, 2012:11-12). Yazar, romanını tasarlarken içinde yaşadığı, tanık olduğu veya gözlemlediği dış gerçekliğe ait ögelerden istediği dozda/yoğunlukta yararlansa bile gerçekte olmamış bir yaşantıyı imgeleminde yaratır, kurar. Özellikle yansıtmacı sanat ögeleriyle yazılan romanlardaki içerik, okuyucunun algıladığı gerçeklik yapısıyla bire bir

örtüşse ve özellikle zaman ve mekân bakımından onun dünyasıyla geçişse dahi kurmaca bir özellik taşır. (Sazyek, 2020:212) Edebî metinler esasında reel dünyanın kurgusal bir örneğini sunan kurmaca dünyalardır (Dervişoğlu, 2016:60).

Edebiyatın farklı tanımlamalara müsait bir yapısının olması, esasında temas ettiği alanların çok çeşitli olması ile açıklanabilir. Hayatın, hayalin, ideolojinin bir filtreden süzülmesi ile ortaya çıkan edebî eserler "kurgu" kavramına sıkıştırılmaya çalışılsa da bu doğru bir sonuç ortaya koyamayacaktır. Çünkü edebî eserin yaratıcısı olan yazar mevcut bağlam içerisinde var olur ve duyguları, fikirleri, bildiği-bilmediği her şey ile orada yüzleşir. Yazarın ütopik ve distopik dünyasının hudutlarını çizen toplumdur. Yani edebi eserin ayakları mutlak surette yere basar. Bu noktada kurgu kavramının ötesine gitmek ve toplum ile edebiyat arasındaki ilişkinin yadsınamaz olduğunu kabul etmek doğru bir netice olacaktır.

2.2 Sosyoloji

Sanayi devrimi ve Fransız İhtilali ile birlikte dünyada yeni bir düzen baş gösterir. Bu durum aynı zamanda yeni toplumsal sorunların da habercisi olur. Düzeni korumak ve toplumu iyileştirme noktasında da sosyolojinin önem ve gerekliliği daha net anlaşılmaya başlar. Sosyolojinin bir bilim dalı olarak kabulü ise işte bu yıllara, 19.yy'a denk gelir. Diğer bir adı toplum bilimi olan sosyoloji, Latince "socuis" ile Yunanca "ology" kelimelerinden türetilmiş bir kavramdır (Marshall, 1999:680).

İnsan ve toplum arasındaki bağ, bir disiplin olarak sosyoloji ortaya çıkmadan önce de incelenir. İlk çağlardan beri düşünürler içinde bulundukları toplumlara dair bazı görüşler ileri sürerler. Ama bu değerlendirmelerin hiçbiri bilimsel bir disiplinin ciddiyetine sahip değildir. Eğer sosyolojiyi, "kendine özgü bir inceleme nesnesi olan özgün bir disiplini; tarih, felsefe, psikoloji, hukuk, iktisat gibi alanlarda gerçekleştirilen çalışmalardan açıkça farklılaşan sistematik bir bilgiyi; kendine özgü bir metodolojisi ve kavramsal çerçevesi olan bir disiplin" (Kabakçı, 2021-2022:1) olarak kabul edeceksek, sosyoloji tarihini 19. yy'dan başlatmamız gerekecektir.

Sosyoloji bir disiplin olarak kabul gördüğü günden beri değişim ve gelişim gösterir. Topluma dair tüm konular sistematik düzeyde ele alınmaya başlanır. Nesnel

araştırmaların da artmasıyla birlikte sosyolojinin gerekliliği daha da net anlaşılır. İnsanların düşünce yapıları, değerleri, bağımlılıkları, tarihleri toplumsal yaşamın işleyişine etki eden unsurlar olarak rol oynarlar. Bu unsurların bütünsel bir şekilde ele alınabilmesi ancak sosyoloji biliminin sayesinde mümkün olur. Tarihsel süreç içerisinde toplumların geçmişini anlamak, geleceklerini yordamak ve toplumlara dair bazı çıkarımlarda bulunabilmek için sosyolojinin imkânlarından yararlanmak gerekir (Merter, Talas, 2010:3).

Sosyoloji insan ve insanın içerisinde bulunduğu toplumsal yapı arasında kurulan bağları inceleyen bir bilim dalıdır. Sosyoloji; toplum içinde görülen toplumsal olayları/ kurumları, grupları, ilişkileri, yapı özelliklerini ve toplumsal yapıda ortaya çıkabilecek değişme eğilimlerini ele alarak inceler (Yazıcı, 1998:10). Sosyoloji, bilimsel metotlar aracılığıyla insanlar ve hayat arasındaki etkileşime odaklanır. Toplumların yapısı, kökeni, ortak davranış şekilleri ve toplumları birbirinden ayıran özellikler üzerinde durur. Sosyal yaşamda meydana gelen değişim unsurlarını da ele alarak bazı sonuçlara ulaşır. Diğer bir yandan ekonomi, siyaset, kültür, sanat, gibi birçok kavramdan yardım alarak darbeler, ayaklanmalar, yönetim şekilleri ve toplumsal hareketler hakkında fayda sağlayacak bilgiler elde etmeye çalışır (Hüküm, İbrahim, 2019:19).

Sosyolojinin konusu insandır. İnsanların birbirlerinden farklılık gösteren özellikleri son derece karmaşık ve değişime açık bir toplumsal boyut ortaya koymaktadır. Toplumsal olayların farklı bağlamlarda farklı sonuçlar doğurduğu bilindiği için sosyolojinin de bu noktada genel-geçer ölçütler üretmesinde bazı güçlükler meydana gelmektedir (Doğan, 2007:2). “Sosyoloji; sosyal hayatın, sosyal değişmenin ve insanların sosyal davranışlarının nedenlerinin ve sonuçlarının bilimsel yollarla araştırılmasıdır” (Bahar, 2009:3).

Değişen dünya düzeninin beraberine getirdiği toplumsal sorunlar, sosyolojinin önemi daha da görünür kılar. Sosyolojinin 19. yy. dan sonra bir bilim dalı haline gelmesinde, bu durum etkili olur. Diğer bir adı toplumbilimi de olan sosyoloji; toplumsal ilişkileri kavramak ve bu doğrultuda bir çıkarımda bulunabilmek amacıyla

toplumu etkileyen veya toplumdan etkilenen tüm unsurları kaynak olarak kullanır ve topluma fayda sağlayacak çıkarımlarda bulunur.

2.3 Edebiyat Sosyolojisi

Sosyoloji biliminin kurucusu kabul edilen Auguste Comte, doğal bilimler yöntemlerini kullanarak genel-geçer toplumsal normlara ulaşmayı hedefler. Kısa bir süre sonra toplumsal yaşamın kanunlarına ulaşmanın sanıldığı kadar kolay bir iş olamayacağı anlaşılır. Bundan sonraki çalışmaların temel amacı, toplumsal kanunlara ulaşma yolunda fayda sağlayacak olan tüm unsurları ele almak olur.

Özellikle son yıllarda yapılan çalışmalarda disiplinlerarası yaklaşım modeline ilginin arttığı gözlemlenir. Farklı disiplinlerin bir çalışma sahasında birleştirilerek bir alt disiplin meydana getirildiği ve bu sayede çalışmaların daha derin incelenmesine olanak sağlandığı görülür. Bu noktada son yüzyıllarda ilişki kurulan alanlara bir örnek de edebiyat ve sosyoloji olur.

Toplum bilimi olarak da ifade edilen sosyolojinin asıl beslenme kaynağı insan ilişkileridir. İnsan ilişkilerinden hareketle toplumun genelini ifade edebilecek çalışma yapmak oldukça güç bir iştir. Çünkü sosyolojinin ilgi alanına giren insan ve insan ilişkileri kişiye, zamana, mekâna göre değişken bir yapı arz eder. İlaveten, "İnsan topluluklarının yer yer ve kültürel olarak farklılaşmaları ve daima değişim içinde olmaları sebebi ile sosyoloji ve sosyal bilimler, pozitif bilimler gibi formül bulma ihtimali ile çalışamazlar. Çünkü pozitif bilimlerde bulunan formül tüm konunun detaylarını açıklayabilirken bir sosyoloji kuramı tüm toplumlarda çözüm bulmaktan aciz kalacaktır (Kara, 2020:3). Bu nedenle insanı merkeze alan tüm yol ve yöntemler sosyoloji için dikkat edilmesi gereken olgular olarak karşımıza çıkar. Toplumla etkileşim noktasında da sanat ve edebiyat dikkat çekici bir yerde durmaktadır.

Edebiyatın sosyolojik imkânının olduğu düşüncesi son yıllarda ağırlık kazanır. Ancak bu iki disiplin tarih içerisinde birbirinden farklı gelişim süreci gösterirler. Özellikle ilk dönem sosyoloji çalışmalarında tercihen edebiyat bir kenara itilir. Bu ertelenmişliğin sebebi olarak birinin sanat dalı olması bir diğerinin bilim dalı olması büyük bir etkendir. Esasında edebiyat ve sosyoloji birbirine oldukça yakın

disiplinlerdir. Topluma dair konuşma, fikir beyan etme, yordama yapma gibi birçok konuda birbirlerinin eksiklerine müdahale ettiği, tamamladığı söylenebilir. Edebiyat ve sosyolojiyi birbirine yakınlaştıran en önemli husus her ikisinin de topluma yönelmesi, varlık alanını toplum ile sağlaması olarak ifade edilebilir. Sadece bu anlamda sosyoloji ve edebiyatın farklı yöntemler kullanarak mevcudiyetlerini sürdürdükleri görülür.

Sosyoloji toplum ile etkileşimde olan tüm unsurları direkt olarak inceler. Edebiyatın toplum ile olan ilişkisi ise dolaylı bir şekilde ele alınır. Bu da zaten beklenen bir durumdur. Neticede, edebiyat sanatın bir alt dalı, sosyolojisi ise bir bilim dalıdır. Başka bir ifadeyle, farklı bakış açılarına sahiptirler. Fakat bu, herhangi bir zıtlığı değil sadece yöntemsel bir ayrışmayı işaret eder. Edebiyatın ele aldığı herhangi bir konu içerisinde mutlak surette sosyolojik veriler barındırır. Örneğin; bir dönemi ihtiva eden değerler, inanç yapıları, toplumsal sorunlar, ekonomik buhranlar, göçler, çevreyle ilgili sorunlar gibi toplumu ilgilendiren hemen hemen her şey hem sosyolojinin hem de edebiyatın konusunu oluşturur. Sonuç olarak edebiyat dolaylı bir şekilde sosyoloji yapmaktır (Dolgun, 2021:35-39).

Bakış açıları farklılık gösterse de her iki disiplin de toplumdan beslenir, toplumu besler. Burada edebî kurgu kavramı şüphe uyandırsa da edebiyatın gerçeklikten ve toplumdan tamamen soyutlanamayacağı konusunda ortak bir fikre ulaşılmaktadır. Nihayetinde edebiyat ve sosyolojiyi aynı zeminde birleştiren husus, temelinde birey ve toplum ekseninden hareket etmeleridir. Bu iki disiplinin etkileşiminden ortaya çıkan alan ise edebiyat sosyolojisidir.

1900'lü yıllar itibariyle edebiyatın toplumla olan ilişkisini aydınlatmak amacı taşıyan edebiyat sosyolojisi, edebiyatın topluma/ toplumun edebiyata olan doğrudan etkisini inceleme alanına alır. Bu bağlamda, topluma dair genel bir profil çıkarma noktasında sosyoloji ve edebiyat bir arada yol alır (Aydın, 2021:80). Edebiyat sosyolojisi, edebiyat ile toplum arasındaki her türlü bağı incelemek için sosyoloji ve edebiyatın imkânlarından yararlanma yolunu seçer. Sosyal bilimlerin disiplinler arası yaklaşımlara ilgi duyması ile birlikte 1960'lı yıllarda edebiyata olan ilginin de arttığı görülür. Edebiyat sosyolojisinin, edebiyat ve toplum arasındaki etkileşimi

vurgularken öncelikli savlarından biri, edebî metinlerin içinde bulundukları şartlar bağlamında değerlendirilmesinin gerekliliğidir. Edebiyat sosyolojisi, edebiyat ve toplum etkileşiminden hareketle yol alır. Edebiyatın imkânı ile toplumsal durumları analiz etme, sosyolojik veriler elde etme amacını taşır. Bu durum şu şekilde izah edilir:

> "Bu karşılıklı ilişki üzerinden ilerleyen çalışmalar, ahlaki değerleri ve estetik özellikleri yok saymadan metni anlamlandırma hedefindedir. Her ne kadar iki farklı disiplinin sınırlarında hareket eden araştırmacılar, sosyoloji ve edebiyat sahasında farklı metotlar kullanarak edebiyat sosyolojisi çalışmaları yapsalar da ortak ve nihai hedef 'insan'ın anlaşılmasıdır. Edebiyat düşünce ve duygunun ifadesi ile birlikte toplumsal ilişkiler kurmaya başlar. Diğer taraftan birbirini hiç tanımayan insanlar arasında bir duygudaşlık, farklılık, çatışma gibi birçok ilişki biçimi inşa eder. Ancak edebiyat aracılığıyla oluşan bu ilişki biçimlerinin içerdiği estetik, ideolojik, kültürel ya da psikolojik kodlar, sosyolojinin incelediği diğer ilişkilerle de bağlantı içerisindedir. Bu durum edebiyat sosyolojisinin özgün ve yalıtılmış bir biçimde değil; çok karmaşık bir ilişkiler ağı çerçevesinde algılanmasına imkân verir" (Hüküm, Tüzer, 2019:13-21).

Edebiyat sosyolojisinin temel dayanağı, edebî metin odaklı bir toplum araştırmasıdır. Bu amaçla edebiyat ve sosyolojinin imkânlarından yararlanmaktadır. Neticede, edebiyat ve sosyolojinin yöntem ve metotlarından yararlanan melez bir disiplin ortaya çıkar. Bu da, disiplinlerarası bir çalışma alanını oluşturur. Edebî metinlerdeki toplumsal unsurları ele alarak sosyolojik bir bakış açısıyla incelemek, arka planda kalan manaların gün yüzüne çıkmasını sağlar. Böylelikle edebî metinler toplumun anlaşılması noktasında bir belge işlevi üstlenir (Cuma, 2009: 89). Biri sanat dalı olan edebiyat, diğeri bilim dalı olan sosyolojinin ortak bir çalışma alanında buluşabilmesi için imkân tanıyan edebiyat sosyolojisi; kendine özgü yöntemler ile disiplinler arası bir alan oluşturur.

2.4 Edebiyat Sosyolojisinin Tarihi Gelişimi

Sanat sosyolojisinin özel bir alt dalı olan edebiyat sosyolojisinin kurumsallaşma tarihi oldukça yenidir. 19. yüzyılda edebiyatın toplumla olan ilişkisine değinen yazarlar mevcuttur. Ama bu yazarlar edebiyat sosyolojisini sistemli bir şekilde ele almazlar. Kösemihal edebiyat sosyolojisi habercilerini iki kola ayırır: Birinci kol,

Mme de Stael ve H.Taine ikinci kol da ise Marx, Engels, Belinski, Sçedrin, Çerniçevski, Plekhanov, Lukacs, Lenin gibi isimler yer alır. (1967: s.2)

Edebiyatın toplum ile olan bağına ilk olarak 1800'lü yıllarda dikkat çekilir. Bu yıllara rastgelen Mme de Stael'in Fransa'da kaleme aldığı *Sosyal Kurumları Bakımından Edebiyat* isimli eser, edebiyat ve toplum fikrini ortaya çıkaran sistematik ilk çalışmadır. Mme de Stael, gayesinin ne olduğunu eserinin önsözünde şöyle tarif eder: "Niyetim dinin, törelerin ve kanunların edebiyat üzerindeki tesiriyle, edebiyatın dine, törelere ve kanunlara yaptığı tesiri incelemektir" (Escarpit, 1993:8). Madam de Stael, edebiyatın toplumsal kurumlarla olan etkileşimini konu alan bu çalışma ile diğer yapılacak incelemeler için yol açıcı olur. Mme de Stael'in bakış açısının ilk uygulayıcısı olarak kabul edilen Taine'dir. Taine'ye göre, edebiyat çalışması yapılırken dikkat edilmesi gereken üç önemli unsur vardır; ırk, ortam ve dönem (Sarıkoca, 2016:5). Taine yöntemini şöyle özetler:

> "İzlemeye çaba harcadığım çağdaş yöntem özellikle insan eserlerini, niteliklerinin belirlenmesi sebeplerinin araştırılması gereken olaylar ve ürünler olarak görmekten ibarettir. Böylece anlaşılan bilim ne yasaklayıcı ne affedicidir: Yalnızca belirler ve açıklar. Kimi vakit portakal, kimi vakit çam, kimi vakit de kayın ağacını ilgiyle inceleyen bitkibilim gibi hareket eder: Esasında bu bilim, bitkilere değil de insan eserlerine uygulanan bir çeşit bitkibilimdir" (Şan, 2018: 150).

Daha sonraları Taine'nin konuya aşırı pozitivist yaklaşımı onu bazı eleştirilere maruz bırakır. Irk, ortam ve zaman şeması karmaşık bir gerçekliği tümüyle açıklama noktasında yetersizdir. Özellikle Taine'nin kullandığı metotların edebiyatı açıklamaya uygun olmadığı görülmektedir. Doğa bilimlerinin inceleme yöntemleri dışında edebiyatı inceleyecek çok fazla araştırma yöntemlerinin mevcut olmaması, Taine'yi bu konuda sınırlandırır. Özellikle Georges Lanson'un bu konudaki eleştirileri dikkate değerdir: "Şiirsel dehanın analizinin şekerin analiziyle ortak tarafı sadece iki vakanın da analiz kelimesiyle adlandırılmasıdır" (Escarpit, 1993:9).

Taine'nin edebiyat sosyolojisinin kurucu ismi olarak kabul görmemesinin nedeni, daha o dönemde sosyoloji biliminin henüz kurulmamış olması ile açıklanır. Taine'nin "insani bilimler" olarak ifade edilen disiplinlerarası yaklaşım hakkında pek bir

fikrinin olmaması, onu bu sıfatı almaktan mahrum bırakır. Asıl sorun da burada baş göstermektedir ancak yine de, Robert Escarpit, Taine'nin başarısını şu şekilde ifade eder: "Nitekim kendisinden beri ne edebiyat tarihçileri, ne edebiyat eleştirmenleri dış koşulların, özellikle de toplumsal koşulların edebiyat çalışmalarını etkilediği gerçeğini bilmezden gelemeyeceklerdir" (1993:151). Bu bakışla denilebilir ki Taine, toplum ve edebiyat ilişkisine ışık tutar ve gelecek çalışmaların yönünü tayin eder.

Edebiyat ve toplum arasındaki ilişki, 19. yüzyılda Yorumlayıcı yaklaşımın (Hermeneutik) kurucu ismi olarak kabul gören Wilthem Dilthey'in de dikkatini çeker. Asıl çalışma alanı tarih ve kültür olan Dilthey sanat çalışmalarıyla da ilgilenir. Onun çalışmaları edebî metnin yaşanılan çağ ve kültürden etkilenme durumunu incelemeye odaklanır. Esasında edebî bir metinde kültür ve tarihin önemine vurgu yapması, yorumlayıcı yaklaşım ile bağıntılıdır. "Dilthey'e göre her büyük sanatçı kendi çağının kültürel oluşumu ve düşünsel savaşlarıyla içten bir ilişki içinde olmuştur" (Lequenne'den aktaran Çelik, 2018:496).

Edebiyatın toplumla olan bağını inceleyen önemli düşünce akımlarından biri de Marksizm'dir. İlk Marksist kuramcılar toplumsal şartları etkileyen tüm unsurları ele almalarına rağmen ne yazık ki yaptıkları çalışmalarda sanat ve edebiyat alanında istenilen derinliğe ulaşamazlar. Temelde edebiyata dair savundukları görüş, edebî metin gerçekliğinin toplum tarafından şekillendirilmesidir. Marksist kuramın gerçeklik olgusunu bu denli ön planda tutması, edebî varoluşun temel unsurları olan estetik, kurmaca gibi özelliklerinin geri planda kalması sonucunu doğurur. Edebiyatın temel değerini gerçekliğe indirgemeleri Marksist estetiğin eksik yanını oluşturur. İlk Marksist teoricilerin (Marx ve Engels) yazılarının toplandığı *Edebiyat ve Sanat Üzerine* adlı eser de bu anlamda ümit vadetmemektedir (1967:10). Bu eserlerin dağınık ve düzensiz olmaları edebiyat sosyolojisinin kurumsallaşmasını geciktirmiştir.

20. yüzyılda gerçek anlamda edebî Marksist teorinin habercilerinden biri olarak George Lukacs kabul edilir. Lukacs, edebiyatın toplumun bir yansıması olduğu fikrini öne sürerken, Marksist teorinin "politik-toplumsal" fayda gibi ilkelerine de sadık kalır. Lukacs'tan sonra kuramın en önemli isimlerinden biri olan Lucien

Goldmann gelir. Goldman, önceki düşünürlerden farklı olarak edebiyat sosyolojisini bilimsel bir temele dayandırmış ve edebiyatı sosyolojik bir anlayışla incelemiştir. Goldmann geleneksel anlayışın aksine, edebî bir eserin toplumun yansıması olduğu fikrini reddeder. "Goldmann, genetik yapısalcılık olarak adlandırdığı kuramı ile kendi katkısını bir sanat ve edebiyat sosyolojisi olarak tanımlamakta, ideolojik ve estetik yapılar arasındaki türdeşliğin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Goldmann'ın kuramı, edebî oluşumu bireysel çabanın ötesinde, "birey aşkın özne"nin yani toplumsal bilincin bir etkinliği olarak tanımlamaktadır" (Çelik, 2018:497).

Marksist edebiyat sosyolojisi, altmışlı yıllardan sonra edebiyatın toplumun yansıması olduğu fikrinden uzaklaşmıştır. Althusser, Macherey ve Eagleton gibi isimler edebiyatın toplumsal yönünü üretim faaliyeti ile açıklama yoluna gitmişlerdir. Althusser, edebiyatın toplumsal/ideolojik/ekonomik durumları yansıtmaktan ziyade bu gerçeklikleri dönüştürerek yeni bir üretim faaliyeti gerçekleştirdiğini savunur. Macherey ise edebiyatın bir üretim olduğunu kabul eder ancak bir edebî metnin tek bir anlama sahip olduğu fikrini reddeder. Ona göre, edebî bir metin birden çok anlamı ihtiva eder. Bazen yazarın susmasının ya da eksik bazı noktaları bırakmasının bile bilinçli bir eylem olduğunu ve asıl fikrin/ideolojinin orada saklandığını savunur. Eagleton ise edebiyat üretiminin somut gerçekliklerle ilişkisi açısından değil, hayal ürünü olarak anlamlandırılmasında saklı olduğunu savunur.

Madam de Stael, Hippoly Taine, Marx, Wilhelm Dilthey, George Lukacs, Lucien Goldmann, Terry Eagleton, Pierre Macherey, Althusser gibi isimlerini daha önceden anılan bu düşünürlerin yanı sıra edebiyat sosyolojisine katkıları olan birçok isim daha vardır. Toplum ile ilişkisi bakımından tarihi çok eskilere doğru gitse de edebiyat sosyolojisinin akademik bir disiplin olarak enstitülerdeki yerini alması 1970'li yılları bulmuştur.

2.5 Türkiye'de Edebiyat Sosyolojisi'nin Doğuşu

Türkiye'de edebiyat sosyolojisinin akademik bir disiplin olarak kabulü yakın bir tarihte gerçekleşir. Ülkemizde bu alana dair yapılan çalışmalar 1960'lı yıllarda başlar.

Ancak bu kurumsallaşma gerçekleşmeden önce de edebiyatın toplum ile olan bağının incelenmesi Osmanlı yıllarına kadar uzanır. Türkiye'de sosyoloji kurumsallık kazanmadan önce, Osmanlı dönemindeki aydınların Batılılaşma fikri edebiyatta yankı bulur. Edebiyat, toplumu bilinçlendirme adına kendine bir görev üstlenir. Bu amaçla yola çıkan edebiyatçıların siyaset konularında aktif oluşu, edebiyatın siyasi bir karakter kazanmasına neden olur. Sosyo-kültürel ögelerin değişimlerini kontrol eden edebiyat bu sayede toplumsal gerçekliğin yansıtıcısı konumuna yerleşir. Değişimin gerçekleşmesi yönündeki isteğinde kararlı olan edebiyat, bazı durumlarda istenilmeyen sonuçlar da doğurmuştur: Edebiyat, "sorgulama, ve eleştiri mantığından yoksun aktarmacı, pragmatik, eylemci ve teslimiyetçi karakterinin toplumsal gerçeklik-bilgi üretme-bilinç etkileşiminde yarattığı epistemolojik bulanıklık, toplumsal belleğin zayıflaması ve kültürel benliğin çözülmesi gibi bir sürecin de hız kazanmasına neden olmuştur" (Erdoğan, 2018: 234).

Sosyoloji Türkiye'de bir disiplin olarak yer bulduğunda, mevcut siyasal-kültürel zemin üzerine yerleşir. Edebiyat ve sosyoloji bu noktada ortak bir yönelim içindedir, her ikisi de batılılaşma anlayışı ile toplumsal gerçeklikten uzaklaşma eğilimi içerisine girer. Bu nedenle Türkiye'de yerli bir sosyoloji üretme zorluğu ortaya çıkar. Edebiyat ise sosyolojiye nazaran tarihe ve gerçekliğe daha yakın bir tutum sergiler. Ancak sosyolojinin tarih ve gerçeklikten kopuk oluşu, edebiyat sosyolojisinin gelişim sürecinde gecikmelere neden olduğu görülür. Bunun yanı sıra edebiyatın sadece bireysel bir uğraş olduğu düşüncesi, edebiyatın toplumla olan bağının fark edilememesi ile sonuçlanır. Bu durum, metodik yönden de edebiyat sosyolojisi çalışmalarının önüne birtakım engeller koyar (Erdoğan, 2018:235).

Edebiyatın farklı dönemlerde farklı siyasal örgütlenmelerin etkisi altında kaldığı ve hatta ideolojik açıdan araçsal bir işlev kazandığı görülür. Bazen iktidarın sürekliliğini sağlamada bazen de karşıt ideoloji geliştirmede bir güç kaynağı halini alır. Örneğin, Osmanlı döneminde padişahlar tarafından divan şairlerine sikke dağıtıldığı ve bu sayede, yönetim, saray gibi iktidar kurumlarının yüceltilmesinin sağlandığı görülür. Aynı şekilde Tanzimat döneminde de edebiyat ve siyaset ilişkisi dikkat çekicidir. Siyasi kişilikleri ile bilinen Ziya Paşa, Namık Kemal, İbrahim Şinasi gibi birçok aydın, halkı eğitmek ve bilinçlendirmek adına edebiyatı bir sosyal hizmet aracı

olarak kullanır. Cumhuriyet döneminde ise edebiyatın siyasi bir vasıta olduğunu H. Edip Adıvar, Y. Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi birçok edebiyatçının, eserlerinde siyasetle dolaylı ya da dolaysız bir ilişki içinde oldukları görülür. Sosyoloji için de aynı durum geçerlidir. Sosyolojinin de genel yönelim ve özelliklerini şekillendiren bizzat siyasettir (Erdoğan, 2018:238).

Yukarıda ana hatlarıyla değinmeye çalışılan Batı aktarmacılığı ile siyasetin yanı sıra sosyolojinin kurumsallaşmasının da geç oluşu ve edebiyatın toplumdan kopuk olduğu anlayışı sebebiyle ülkemizde edebiyat sosyolojisinin gelişiminin uzun bir süre olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir.

Türkiye'de edebiyat sosyolojisi çalışmaları iki şekilde gerçekleşir: Birincisi, edebiyatın toplumla ile olan bağı üzerinden yapılan sosyolojik okuma çalışmaları; diğeri ise akademik bir disiplin olarak kabul gören edebiyat sosyolojisi çalışmalarıdır. Bu çalışmalar üç grup tarafından yapılır: Sosyologlar, Sosyal Bilimciler ve Yazar-Eleştirmen-Edebiyatçılar.

Türk sosyologlarından Ziya Gökalp, Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Şazi Kösemihal, Z. Fahri Fındıkoğlu, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Behice Moran, Nurettin Topçu, Şerif Mardin, Sabahattin Güllülü, Nermi Uygur, Ahmet İnam, Ömer Naci Soykan gibi isimler edebiyatla ilgilenmiş olan sosyologlardır.

Türkiye'de edebiyat sosyolojisi terimini ilk kullanan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'dur. Akademik bir disiplin olmasına katkı sağlayan ilk kişi ise Nurettin Şazi Kösemihal'dir. Kösemihal, 1965-1966 yıllarında İstanbul Üniversitesi'nde sosyoloji bölümü öğrencilerine hem bu dersi anlatır hem de bu alanla ilgili tez yazmalarını konusunda öğrencilerini teşvik eder. "*Edebiyat Sosyolojisine Giriş"* isimli eserinde, edebiyat sosyolojisinin tarihi gelişimini, muhtevasını, yöntemini ve bölümlerini açıklar. (Çelik, 2018:498) Ayrıca Kösemihal'in "*Edebiyat ve Sosyoloji", "Yurdumuzda Edebiyat Sosyolojisiyle İlgili Araştırmalar"* isimli makaleleri de bulunmaktadır.

Cahit Tanyol'un edebiyat üzerine yazıları, Şerif Mardin'in toplumsal değişim ve batılılaşmanın roman ile etkileşimine değindiği makaleleri, Sabahattin Güllülü'nün "*Sanat ve Edebiyat Sosyolojisi"* adlı eseri de sosyolojik okuma girişimleri açısından dikkat çekicidir. Türkiye'de bazı sosyal bilimciler de edebiyatı sosyolojik analizlerde kaynak olarak kullanır: Sabri Ülgener, Halil İnalcık, Sadık Tural, Kurtuluş Kayalı, Kemal Karpat, Berna Moran, Jale Parla, Durali Yılmaz, Şaban Sağlık, Mehmet Narlı, İnci Engü gibi isimler sayılabilir. Sabri Ülgener iktisat ile edebiyat arasında bağlantı kurduğu "*İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası"* isimli eseri bu alan açısından önem arz eder. Halil İnalcık ise "*Şair ve Patron- Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme"* adlı çalışması ve Kemal Karpat'ın "*Türk Edebiyatında Sosyal Konular"* isimli eseri, Taner Timur'un "*Osmanlı Türk Romanında Tarih, Toplum, Kimlik"* başlıklı çalışması edebiyat sosyolojisi çalışmalarının yapıldığı bazı örneklerdir. Edebiyat sosyolojisinin kurumsallaşmasında Berna Moran'ın da etkisi büyüktür. Moran, edebiyatı kendi başına bir olgu olarak ele almaz aksine edebiyatın toplum ile paralelliği üzerinde durduğu görülür ve Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve ideolojik sorunlarını edebiyat aracılığıyla irdeler (Alver,2018:324).

Ülkemizde edebiyat sosyolojisi alanında çalışmalar yapmış birçok edebiyatçı da mevcuttur. Cemil Meriç, Hilmi Yavuz, Rasim Özdenören, Hüseyin Su, Sezai Karakoç, Ali Galip Yener, Ömer Lekesiz, Fethi Naci gibi isimler bu alanda çalışma yapan edebiyatçılara örnek olarak verilebilir.

Türkiye'de edebiyat sosyolojisinin gelişiminde bazı çeviri eserler de önem arz etmektedir. Örneğin Robert Escarpit'in "*Edebiyat Sosyolojisi"* isimli eseri on yıl sonra Türkçeye çevrilir ve ülkemizde uzun yıllar temel kaynak kitabı olarak kabul edilir. Buna ek olarak Georg Lukacs, Lucien Goldmann, Terry Eagleton, Todorov, Roland Barthes, Edward Said, Franco Morretti, Pierre Bourdieu gibi isimlerin de eserleri Türkçeye çevrilir ve bu isimler Türkiye'de edebiyat sosyolojisine büyük katkılar sağlar.

Türkiye'de edebiyat sosyolojisinin hâlâ tam anlamıyla istenilen düzeyde olmadığı görülür. Bunun nedeni, yapılan çalışmaların derinleşememiş olmasından kaynaklanır.

Ayrıca birçok çalışmanın edebiyat sosyolojisi yöntem ve teknikleri ile yapılamadığı ve daha çok sosyal eleştiri düzeyinde kaldığı kabul edilir. Yerli bir edebiyat sosyolojisinin kurulması için öncelikli şart, edebiyat ve sosyolojinin tarihi gelişiminde saklı olan Batıya yönelim isteğinin farkedilerek disiplinlerin yerli metodik yaklaşımlar eşliğinde geliştirilmeleridir.

2.6 Edebiyat Sosyolojisinde Romanın Yeri

Romanın tanımı *TDK Büyük Türkçe Sözlük*'te şu şekilde geçmektedir: "İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür" (TDK, 1998:1864). Bu tanımdan hareketle romanın birçok kaynaktan beslenen bir tür olduğunu söylemek mümkündür. Temelinde bireyin yaşamı ve onu çevreleyen toplumsal çevre, gelenek görenek gibi birçok ögenin yansıtıldığı edebî bir türün adıdır. Bir başka tanıma göre, "Roman, insanların başlarından geçen veya geçebileceği fikrini uyandıran, yaşanmış veya tasarlanmış, birbirine bağlı birçok olayı bir temel düşünce çerçevesinde toplayıp ayrıntılı bir şekilde anlatan uzun, yaygın bir edebiyat türüdür" (Ekiz, 1984, 262, Yazıcı, 1998, 46).

Avrupa'da romanın ortaya çıkması, toplumsal ve siyasal değişimlerle eş zamanlıdır. Aydınlanma düşüncesi ile birey ve toplum yaşamını yeniden yorumlama isteği, yeni bir tür olan romanın ortaya çıkışını sağlar (Çelik, 2018:499). Türk edebiyatında da romanın ortaya çıktığı yıllar toplumsal ve siyasal değişimler ile paralellik gösterir. Osmanlı Devleti'nin özellikle son dönemlerinde görülen Batılılaşarak modernleşme çabası, Türk edebiyatının romanla tanışmasına olanak sağlayan bir etki yaratır. Genelde sanat ve özelde ise edebiyat içine doğduğu zaman, yer, kültür gibi birçok etkenden beslenen çok yönlü bir alan olarak karşımıza çıkar:

> "Edebiyat ve sanat ürünleri yalnızca kendi alanları içinde serpilip gelişmemekte; edebiyat edebiyatı, sanat da sanatı yaratmamaktadır. Bu gibi sorunlar somut bir tarihte ve toplumda, o toplumda var olan maddî üretim tarzının, iktidar ilişkilerinin ve ideolojilerin karmaşık ilişkileri üzerinde yükselen bir kültürün ürünleri ve "nasıl bir edebiyat" sorusunun yanıtı bu kültürün renkleri dolayımında açıklanmalıdır" (Karpat, 2019: 211).

Uzun bir anlatı geçmişine sahip olan Türk edebiyatının batılı bir anlatı tarzı olan romanla ilk karşılaşması Tanzimat yıllarında olur. Roman türünün Türk edebiyatında izlediği yol ile toplumun Batılılaşma macerası paralellik gösterir (Andı, 1996: 25). Her edebî form toplumsal yaşanmışlıklar sonucu ortaya çıkar. Türlerin meydana gelişinin, yaşanan toplumsal vakalarla ilgili olduğu, bir ön kabuldür (Hüküm, 2019:74). Buradan hareketle de romanın Türk edebiyatına girdiği zamanla olan ilişkisi de daha anlaşılır bir hal alır. "Roman türünün Osmanlı Devleti dönemindeki ilk örneklerinin Batı ile temasın artışı ile vücuda geldiği düşünüldüğünde; Osmanlı için de romanın güçlü bir toplumsal değişim döneminin sonucu olduğu yargısına varılabilir" (Hüküm, 2019: 75).

Roman, Türk toplumunun değişim ve dönüşümünü yansıtan bir ayna görevi görür. Yazarların tema ya da biçimsel tercihleri toplumsal dönüşümlerden etkilenir. Romanın sosyolojik gerçekliğini göz önünde tutmak, romanın/romancının anlaşılması için öncelikli şart olmalıdır. Bu durumun gözden kaçırılması yahut önemsenmemesi romanın önemli bir yönünün kaybına sebep olacaktır (Alver, Moran, 2018: 68). Toplum ve toplumsal olayların hem etkileneni hem de etkileyeni olan roman, bu noktada sosyolojinin dikkatini çeker.

Toplumu anlamanın yolu öncelikle bireyi anlamaktır. Amacı bireyden hareketle toplumun geneline ulaşmak olan sosyologların bu noktada yararlandıkları edebî türlerin başında roman gelir. Tekin'e göre, "Roman, gerek estetik yapılanması ve gerekse toplumsal karakteri itibariyle anılan zamana denk düşmekte ve bu zamanın sorunlarını anlatmada, tartışmada, irdelemede ideal bir tarz olarak kendini göstermektedir" (2011:11). Romanın, edebiyat sosyolojisi çalışması yapabilmek için uygun bir formu vardır. O, şiir kadar kapalı imgeler kullanmaz ya da bir hikâye gibi tek bir olay/durumun üzerinde yoğunlaşmaz. Roman şiire ya da hikâyeye kıyasla çok daha geniş anlatım olanaklarına sahiptir. Anlatmak istediği her ne ise uzun uzadıya anlatabilir. Romanın daha kapsamlı ve ayrıntılı yapısı da edebiyat sosyolojisi için bir kaynak olarak görülebilmesini sağlar.

Tüm sanat dalları belli ölçüde insanı konu alır ancak roman diğer edebî türlere nazaran insanı bir bütün olarak ele alma eğilimi açısından daha başarılıdır. Romanın

hem insanı hem de toplumu kuşatan bir gücü vardır. Roman bireyi ele aldığında onun iç dünyasına, duygularına, düşüncelerine; toplumu ele aldığında ise onu çevreleyen kültürel, sosyolojik tarihi olay ve olgulara odaklanır. Böylece roman insan ve toplumu bir bütün olarak görme imkânı verir. Romanın asıl amacı bireye ulaşmak olsa da muhatabı toplumdur. Romanlarda yaratılan bir karakter vasıtasıyla toplum veya toplumsal bir olay ya da durum yansıtılabilir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, insan toplumun en küçük unsurudur, onu anlamak için öncelikle başvurulması gereken yol toplumu anlamaktır. Sonuç olarak roman ile toplum arasında belirli bir ilişki söz konusudur (Sağlık, 2022: 260).

Toplumları derinden etkileyen salgınlar, ekonomik buhranlar, tarihî olaylar, tarih kitaplarında veya belgelerde çoğunlukla sayısal değerler, sebep ve sonuç ilişkileri ile ifade edilir. Ancak işin sosyolojik ve bireysel boyutu çoğunlukla arka planda kalır. Roman gibi edebî ürünler ise bu boşlukları doldurma görevi üstlenir. Aynı zamanda romanlar, tarihi birçok olayın gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir işleve sahiptir. Bu nedenle roman sosyolojisi alanında yapılacak olan çalışmalar geçmişin daha iyi anlaşılması ve geleceği de sağlıklı bir şekilde kurma noktasında yardımcı olacaktır (Türk, 2014:1-2). Andı'nın bu konudaki ifadesi dikkat çekicidir: "Kurmaca bir dünyanın reel bir yaşantıya örneklik etmesi dolayısıyla romanın, bir "yaşanmışlığın" ön-tarihi olmasıdır. Roman, hayatı etkilemiştir" (Andı, 1996:30).

Edebiyat/roman sosyolojisinde yazar, toplumsal olana dâhil olur. Sanatkâr, eserinde bireysel veya toplumsal isteklere, fikirlere, sorunlara ayna tutar. Bu anlamda sosyolojik okuma çalışması da belli oranda betimleyici olmak zorundadır. Harrigton, birey ve toplumun yaşantısına yakın mercekten bakan edebiyata, günlük benzetmesi yapar ve buradan hareketle belli sonuçlara ulaşmayı hedefler (Erol, 2013:885). Romanın temel itibariyle "kurmaca" oluşu gerçeklik noktasında eleştirilmesine neden olur. Ancak yazar, ne kadar yeni bir yaratım içine girmiş olsa da aslında yaşadığı toplumun içinde olandan hareketle yol alır. Bir nevi iyi bir gözlem yapar. Toplumun içinde gördüğü, karşılaştığı tüm eksiklik ve aksaklıkları muhatabına ulaştırma gayreti taşır. Bu anlamda bir toplumbilimci gibi hareket ettiği de olur.

Romanın sosyolojik imkânını sağlayan önemli hususlardan biri ise romanın tarih ile olan ilişkisidir. Tarihi roman türü yazarlar tarafından sıkça tercih edilegelmiştir. Tarihi bir olay ele alınırken ne kadar kurgu üzerinden yol alınmış olsa da temelinde belli bir kronoloji takip edilmektedir. Bu ise roman ve gerçeklik arasındaki bağın kuvvetlenmesini sağlar. Romana konu edinilen herhangi bir olay çoğunlukla içinde bulunulan ortam veya tarihten beslenir. Nitelikli romanlar ancak kendi tarihi, dili, kültürü üzerine inşa edilebilir. Toplumla hem-hâl, yani onun sorunlarını özümseyen ve sanat vasıtası ile insanileştiren yazar ancak nitelikli bir roman ortaya çıkarabilir (Karpat, 2019:50). Roman, topluma ait ortak bir yaşantıyı kaleme alan yazar ve toplum arasındaki etkileşimi görünür kılar. Bütün bu hususlar ile birlikte edebiyatın toplum ile olan ilişkisinde karşımıza çıkan dil, tarih, kültür gibi unsurlar romanın sosyolojik okumalara imkân sağladığı gösterir.

3. SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HAYATI-SANATI-ESERLERİ

Bu bölümde Samim Kocagöz'ün hayatı, sanatı ve eserleri ele alınmıştır.

3.1 Samim Kocagöz'ün Hayatı

13 Şubat 1916 yılında Aydın ilinin Söke ilçesine bağlı Burunköy adlı köyde dünyaya gelen Samim Kocagöz, Vahide Hanım ile Şükrü Bey'in ikinci çocuğudur. "Üç erkek, üç kızdan oluşan Kocagöz kardeşlerden Samim'in en küçük kardeşi şair Halil Kocagöz, kız kardeşi ise öykücü Ferzan Gürel'dir. Nujen ise dört yaşında kuşpalazından ölmüştür. Necim adlı bir erkek kardeşi daha vardır" (Çetinkaya, 2004:109). Asıl adı "Hasan Samim" olmasına rağmen Kocagöz, sadece Samim adını kullanır. Ona bu adı babası Şükrü Bey, "İttihatçıların köprü üstünde öldürdükleri gazeteci Ahmet Samim Bey'in adını düşünerek vermiştir" (Taş, 1998:3). Bir söylentiye göre de ailenin soyadı "Bu üç kardeşten hangisi müsellim?" sorusuna verilen "Kocagözlüsü" cevabından ileri geldiğidir" (Çetinkaya, 2004:110). Büyük Taarruz'a kadar Muğla'da ikamet eden Samim Kocagöz ve ailesi Büyük Taarruz'dan sonra Söke'ye dönerler.

XVII. yüzyılın sonlarına doğru Samim Kocagöz'ün baba tarafından ataları İstanbul'dan Söke'ye göç etmişlerdir. Üç kardeşin en büyüğü olan Mehmet Efendi, Sancakbeyi İlyasoğlu'nun yanında müsellim olarak görevlendirilir ve padişah tarafından kendisine verilen toprakla ödüllendirilir. Mehmet Ağa'nın oğlu Ahmet Ağa, Samim Kocagöz'ün dedesidir. Ahmet Ağa'nın en büyük çocuğu Samim Kocagöz'ün babası Şükrü Bey'dir. Şükrü Bey'in diğer kardeşleri sırasıyla; Sıdıka Hanım, Lütfiye Hanım ve Rahmi Bey'dir. Bir de genç yaşlarda kaybettiği oğlu Faik Bey vardır. Samim Kocagöz'ün annesi Vahide Hanım ise İzmir'li Osmanzade ailesine mensuptur. Bu ailenin soy bağı Şair Nedim zamanı, şairlerin sultanı olarak seçilen Osmanzade Taip Efendi'ye kadar uzanır (Taş, 1998:1-3). Samim Kocagöz anne tarafından ailesini *Bu da Geçti Yahu* isimli anı kitabında şu şekilde anlatır:

> "Annem İzmir'in çok geniş, zengin Osmanzade ailesindendi. (Sonra Aksoy adını aldılar.) Anneannemin ağabeyi Hacı Hasan Paşa'ydı. Annemin babası dedem, yine Osmanzadelerin bir kolundan Mehmet Bey, kırk bir yaşında ölmüş, anneannem Ayşe

> Hanım iki kızı -küçüğü Hüsnet Hanım teyzem- ile kalmış, çoğu zaman Hacı Hasan Paşa'nın konağında yaşamışlardı" (Kocagöz, 1989: s.49).

Samim Kocagöz'ün hem anne hem de baba tarafı, varlıklı ve kültürlü ailelere dayanır. Kocagözler bulundukları yörenin ileri gelenleri olarak kabul görür ve yöre halkını maddi-manevi açıdan desteklediği bilinir. Böyle bir ailenin içinde büyüyen Samim Kocagöz'ün de yaşamı bu olumlu atmosferden büyük ölçüde etkilenir. Yazarın yaşamına yön veren isimler babası Şükrü Bey, annesi Vahide Hanım, anneannesi Ayşe Hanım ve dadıları Hatice Hanım'ın olduğu bilinir.

Annesi Vahide Hanım; resim yapmayı seven, müzikle ilgilenen, Fransızca bilen, bilgili ve kültürlü bir kadındır. Oğlu Samim ve eşi Şükrü Bey'e Latin harfleri ile okuma ve yazmayı bile Vahide Hanım öğretir. Babası Şükrü Bey ise Arapça bilen, bol bol kitap okuyan, sorgulayan bir zihne sahip, yeniliğe açık ve çocuklarının eğitimleri konusunda desteğini hiç eksik etmeyen bir babadır. Yazarın, anneannesi Ayşe Hanım ve ailesi ile ilgili verdiği bilgiler de önemlidir:

> "Anneannem Ayşe Hanım, zamanına göre çok bilgili bir hanımdı. Aruz vezni ile manzume söyler, kanun çalardı. Benim sanatçı kişiliğimde fıkraları, masalları, konuşmaları ile çok etkili olmuştur. Annem rüştiye mezunu, birazcık ta Fransızca bilen, Tevfik Fikret'in çoğu şiirlerini ezbere okuyan, ud çalan bir hanımdı. Daha ilkokuldayken bana "Zulmetlere şirretlere yanet" diye ezberletir, Fikret'i okuturdu. Babam Şükrü Bey, Kuşadalı Mahmut Esat Bozkurt'un İdadi'den sınıf arkadaşıymış. Rahmetli her şeye, her partiye muhalifti. Yalnız "Ben Mustafa Kemal'ciyim…" derdi" (Çetinkaya, 2004: 112).

Samim Kocagöz 1924'te ilkokula başlar. İlkokul eğitimini aldığı yıllarda evde bir de kara tahtada babası Şükrü Bey ile derslerini pekiştirir. "Çocukluğumda, ilkokulu bitirene değin, evimizin oturma odasında bir karatahta vardı. Kafasına koymuştu babam, beni okutacaktı. Hemen her akşam, bu kara tahtaya beni diker, günlük derslerimi yaptırırdı" (Kocagöz, 1989:46). 1928 yılında Samim Kocagöz ilkokulunu bitirir. Anne ve babasının isteği, Samim'in İzmir'de eğitim almasıdır. Ancak buna Samim'in dedesi Ahmet Ağa karşı çıkar. İki yıl Söke'de örgün eğitime ara veren Kocagöz, akşamları eve gelen Ahmet Efendi Hoca'dan ders alır. Samim Kocagöz, Ahmet Hoca'dan aldığı dersleri şöyle açıklar: "Ders olarak ağırlık, elbet din

dersindeydi. Coğrafya okurken işe Nuh Tufanı ile başlardık. Tarih okurken de dünya yüzündeki ırkları, Nuh Peygamberin oğullarına bağlardık" (Kocagöz, 1989:51). Bu süreç içerisinde annesi ile birlikte de Türk edebiyatının önemli yazarlarını okumaya devam eder.

1930 yılında ise Samim Kocagöz, İzmir Erkek Lisesi'nde eğitim almaya başlar. Yazarın o yıllardaki hayali köy okulu öğretmeni olmaktır. 1936-1937 yılında lise eğitimini tamamlayan Kocagöz, ara vermeden İstanbul'da Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı eğitimine başlar. Fakülteyi bitirdikten sonra Paris'e gitmeyi düşünen yazar, savaş nedeniyle fikrini değiştirir. 1942'de İsviçre Lozan Üniversitesi'nde sanat tarihi ve felsefe tarihi derslerini alır. 1945 yılında öğrenimini tamamlamadan Türkiye'ye döner. Aynı yıl içerisinde Ankara'da yedek subay okuluna kayıt olur. Bir süre sonra görevini tamamlamak için Giresun'a gider. O dönemde yazdığı "Fındık Yaprakları" isimli hikâyesi nedeniyle Sivas'a sürülür.

Askerliğini 1947 yılında bitiren yazar, 8 Eylül 1947'de Sevinç Hanım'la evlenir. Samim Kocagöz'ün 1948 yılında ilk oğlu Şükrü dünyaya gelir. Bu dönemde Adnan Menderes tarafından Kocagöz'e milletvekilliği teklif edilir. Yazar, aldığı bu teklifi anılarında şu şekilde anlatır: "Adnan ille seni istedi. Böyle üniversite bitirmiş, askerliğini yapmış, eli kalem tutan, hem de Aydın'lı Söke'li bir adam, bize çok gerekli, hemen partiye alalım diyor." (1989:224). Bu teklifi yazar değerlendirmeye bile gerek duymadan reddeder.

1950-1951 yılları arasında yazar, iş bulma konusunda bazı sorunlar yaşar. O süreçte Kocagöz'ün eşi Sevinç Hanım da işten çıkarılır. Bu durumdan haberdar olan Şükrü Bey, oğluna köyde çiftçilik yapma teklifi sunar. Bu teklif, Samim Kocagöz tarafından kabul edilir. Bir süre Söke'de çiftçilik yapan yazar aynı zamanda yazma serüvenini de devam ettirir.

1953'te ikinci oğlu Fadıl doğar. 1954 yılında babası Şükrü Bey'i kaybeder. Bu yıllarda Türk Dil Kurumuna üye seçilir. 1960 yılında İzmir Devlet Konservatuarı'nda tiyatro tarihi dersleri verir. Kısa bir süre de İzmir Ticaret Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapar. 1963 yılında kendi fikirleri doğrultusunda bir parti kurulduğunu

düşünen yazar, Türkiye İşçi Partisi'ne girer: "Tarihimizde ilk kez, yasaların izin verdiği denli bir sol eylem, bir sol parti ortaya çıkmıştı. Hem de işçilerin partisiydi. Ülkede, 1965 seçimlerinde on beş milletvekili çıkaracak denli tutunmuş görünüyordu. Bu eylemi kalemimle desteklemek benim için yeterli olabilirdi. Ne var ki partinin örgütünde çalışacak, örgütü memleket ölçüsünde yürütecek insan sıkıntısı çekiliyordu. Politikada hiç deneyim, örgüt için hiç bilgim yoktu. Yine de bu işin bir ucundan tutmayı bir borç bildim. Yönetim, yürütme kurullarına girdim, sonuna değin direndim" (Kocagöz, 1989:78). 1968 yılında partinin üyeleri arasına seçilir. 1970'te ise, partiden ayrılır.

1964'te yazar, annesi Vahide Hanım'ı kaybeder. Kocagöz, 1978-1982 yılları arasında sağlık sorunları ile mücadele eder. Mide, fıtık, bağırsak düğümlenmesi gibi rahatsızlıklardan dolayı birçok ameliyat geçirir. 1989 yılında yazarın felç geçirmesi sonucu vücudunun sol tarafını kullanamaz hale gelir. 29 Kasım 1991'de eşi Sevinç Hanım'ı kaybeder. Eşinin kaybı yazar da büyük acılar, üzüntüler bırakır. 5 Eylül 1993 yılında geçirdiği bağırsak hastalığı sebebiyle yazar vefat eder. Söke'ye defnedilir.

3.2 Samim Kocagöz'ün Sanat Hayatı

Samim Kocagöz, ilk olarak edebiyat ile doğduğu evde tanışır. Kitap okuyan, sanatla ilgilenen anne ve babası, çocuklarını da bu konuda teşvik edici bir tutum sergiler. Yazar daha küçük yaşlarda iken Nazım Hikmet, Tevfik Fikret gibi büyük şairlerin şiirlerini okur ve ezberler. İlkokulu bitirdikten sonra eğitimine iki yıl ara veren yazar, bu süre zarfında edebiyat ile ilgilendiğini anılarında şu şekilde ifade eder: "İki yılda diyelim, dolaptaki bütün kitapları –ki bunlar edebiyatımızın en gözde romanlarıydı- okudum" (Kocagöz, 1989:53).

Samim Kocagöz'ün edebiyata olan ilgisi çevresindeki hocaları ve arkadaşları tarafından da fark edilir. Türkçe hocası Kemal Koç da bu ilgiyi fark eden isimlerden biridir. Ancak bu durumun hocasının pek hoşuna gitmediğini Kocagöz şu şekilde anlatır: "Kendisinin bile okumadığı kitapların adını andığımda, konularını anlattığımda, çok çok şaşar, basbayağı öfkelenirdi. Hakaret edercesine benimle alay

ederdi. Sineye çekmek zorundaydım. Bir de hemen her hafta bir kompozisyon yazardık" (1989:67). Her hafta yapılan bu kompozisyon ödevi için de arkadaşları Samim Kocagöz'den rica eder, ödevi ona yazdırırlar. Yazarın ortaokulun son yılında Ankara ve İstanbul'u anlattığı bir yazısı da liselilerin dergisi olarak çıkan Işıldak Dergisi'nde yayınlanır. Lise yıllarına gelindiğinde ise Kocagöz'ün birçok yazısı İzmir'de çıkarılan Anadolu Gazetesi'nin edebiyat sayfalarında yer alır.

Edebiyat eğitimi almak için üniversiteye İstanbul'a gittiğinde değerli hocaların öğrencisi olarak yetişme imkânı bulur. Bu isimler arasında: Mehmet Fuat Köprülü, Reşit Rahmeti Arat, Kilisli Rıfat, Ragıp Hulusi Özden, Ahmet Caferoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi isimleri saymak mümkündür.

Kocagöz'ün sınıf arkadaşları da ilerleyen dönemlerde edebiyatımızda yer etmiş kişiler olarak karşımızı çıkar. Bunlar: Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Abdülkadir Vedat Türkali, Fahir İz, Tahir Alangu, Mehmet Kaplan gibi isimlerle aynı eğitim döneminin içinde yetişmiştir.

Kocagöz'ün edebiyat çevresindeki isimlerle tanışmasını sağlayan iki önemli mekân karşımıza çıkar. Bunlardan ilki Zeynep Hanım Konağı diğeri ise Nisvaz Pastanesi'dir. Özellikle cumartesi günleri bir edebî mahfil haline gelen Nisvaz Pastanesi'nde Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi hocalar ile bir araya gelirler. Bu isimlerin yanı sıra öğrencilikleri devam eden Sadri Ertem, Sabahattin Kudret Aksal, Sait Faik Abasıyanık gibi sanatçılarla Nisvaz Pastanesi sayesinde arkadaşlık etme imkânını bulur. Zeynep Hanım Konağı'nda ise Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Mehmet Kaplan, Fahir İz, Şemseddin Kutlu gibi isimlerle bir araya gelirler. Bu buluşmalar Samim Kocagöz'ün edebî hayatına renk getiren gelişmeler olur (Kocagöz, 1989:73-94).

Samim Kocagöz'ün edebî anlayışını etkileyen iki önemli isim olarak Sabahattin Ali ve Sait Faik karşımıza çıkar. Özellikle Samim Kocagöz, Sabahattin Ali'ye olan hayranlığını şu sözlerle ifade eder: "edebiyatımıza renk ve yenilik getiren, gerçekten çok çarpıcı, geçmişi içinde gelip durulan büyük bir aşama" (Kocagöz, 1989:130). Kocagöz'ün yazdığı ilk hikâye kitaplarında Sabahattin Ali etkilenmesi büyük ölçüde

görülmektedir. Sait Faik ise Samim Kocagöz'ün etkilendiği diğer bir isimdir. Yazar anılarında Sait Faik ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanır:

> "Sait Faik'in kimi düşünce, fikirlerine hiç katılmamışımdır. Hiçbir zaman da onun yazarlığını taklide kalkışmamışımdır. Ama yazarlığına, hikâyeciliğine büyük saygım vardı. Bir yazar olarak iç dünyası çok zengindi. Bu zenginliği de ben sezebiliyordum. Ondan yazarlık konusunda -konuşmasa da- çok şeyler öğrendim. Çok büyük bir yetenekti" (Kocagöz, 1989: 117).

Edebiyatı halka götürmek gayesiyle yola çıkan yazar, her zaman ortaya koyduğu eserlerinin daha iyisi olması amacıyla okur, yazar ve üretken, verimli bir yaşam geçirir. Bunu yaparken kimse ile bir kıyas içine girmeyen Kocagöz, bu durumu şu sözlerle ifade eder: "Sanatçılar, yazarlar, birbirleriyle değil, kendi kendileriyle yarıştadır!" (1989: 131). Türk edebiyatında toplumcu-gerçekçi anlayışın önemli isimlerinden biri olan Samim Kocagöz, yaşamı boyunca 148 hikâyeden oluşan 12 hikâye kitabı, 12 romanı, 1 makale, 1 anı, 1 inceleme kitabı ile toplamda 27 eser yayınlar. Kaleme aldığı tüm eserlerinin içeriğini halkın/ülkenin sorunları oluşturur; kendisi de bir ağanın çocuğu olmasına rağmen siyasal sistemin çarkları içerisinde kalmaz ve her daim haksızlıkların karşısında durmayı başarır. Samim Kocagöz'ün temel anlayışı halkla bir olmak, onların sorunlarına dikkat çekmektir. Kendini 1940 kuşağına ait hisseden Samim Kocagöz, bu kuşağın özelliklerini şu şekilde izah eder:

> "Sağcısıyla solcusuyla 1940 kuşağı, -doğumları Cumhuriyet öncesi yıllara gitse de- Cumhuriyetin getirdiği her şeyle birlikte gelen, bir Cumhuriyet Kuşağı'dır. Cumhuriyetin ilkelerini özümleyen, bu ilkelerin yerleşmesini isteyen, giderek 'Cumhuriyet' kavramının sınırlarını genişletip yerleştirmek isteyen yazarların, şairlerin kuşağıdır bu kuşak. Yazını halka götürmek istemiştir. Yazına halkı almak istemiştir. Halkına varmak, halkını anlatmak, onun dertleri ile bütünleşmek istemiştir. Türk yazını bu kuşağa gelene dek hiçbir çağ ve dönemde bu denli ulusal olma çabasına girmemiştir" (Kocagöz, 1989: 107).

Samim Kocagöz'ün yazdığı eserlerin hemen hemen hepsinde önceliği, insanı ve toplumsal sorunları ele almak olur. Kendisi de bu durumu şöyle ifade eder: "Edebiyattan önce yapılacak işler var" (Taş, 1998:12). Yaşamı boyunca bu çizgide yol alan yazar, *İkinci Dünya* isimli romanı hariç tüm eserlerinde toplum ve toplumun sorunlarını dile getirir. Tahir Alangu onun sanat anlayışını şu sözlerle ifade eder:

> "Arada sırada tek kişiyi anlatan, onun psikolojisini çözümleyen konulara da yanaşmakla birlikte, daha çok toplumdaki gelişmeleri izlemek, tasvir etmek endişelerinde olduğu, hem eserlerinde hem de fırsat buldukça görüşlerini açıkladığı yazılarında ortaya konuluyordu. O, sanata, bu yurdun insanlarını, meselelerini kavrayıp anlatacak, bilimden önce giden, ondan daha uyanık, öncü bir görev tanıyor, köyü ve onun dertlerini, meselelerini böylece daha etraflı bir biçimde bize tanıtabileceğini düşünüyordu" (1968: 332).

Samim Kocagöz hikâye, roman ve daha genel olarak tüm eserlerinde sanat anlayışını dile getirir. Kocagöz yaptığı bir söyleşide sanatçının misyonunun ne olması gerektiğini açıklar:

> "Bir bakıma kişinin ve toplumun gözü açık gördüğü düşlerin sözcüsü olduğundan toplumsal gelişme ve bilinçlenmeye katkısı tartışma götürmez bir olgudur. Sanat yapıtları toplumun ve bireylerin gözü açık düşlerle aradığı daha iyiyi, daha güzeli yansıtır. Toplumun bireyleri bunu kendi kendilerine dile getiremezler. Sanatçının görevi bireylerin ve toplumun dile getiremediği daha iyinin, daha güzelin sözcüsü olmaktır" (Mumcu'dan aktaran Taş, 1998: 31).

Yazarın önem verdiği hususlardan biri de eserde ele alınan, anlatılan konuların bilgiye ve bilime dayalı olması gerektiğidir. Toplumu bilinçlendirme amacı taşıyan Kocagöz, tarihi ve toplumsal konularda yazdığı tüm yapıtlarında kaynak tarama, tanıkların bilgilerine başvurma gibi yöntemler kullanır. Bu durumu Samim Kocagöz *Roman ve Yazarlık Onuru* isimli kitabında şu sözlerle açıklar:

> "Elbette bir yazarın fikri, düşüncesi denince; güncel, gelip geçici fikirleri, düşünceleri ele alacak değiliz. Belli bir düzeye ulaşmış yazarların, köklü, içinde yaşadığı toplumun geçmişi ve geleceği için fikri, fikirleri, düşünceleri söz konusudur. Toplumunun, toplumların, giderek toplumunun içindeki kişilerin sorunlarına eğilirken, sosyal ekonomik bilimlerden haberi olması gerekir. Sanat, bilim değildir ama bilgisiz sanat da yapılamaz. Temel bilgileri, köklü bilgileri olan bir yazarın kendisine göre, önce fikri, sonra da fikir namusu olmalıdır ki kişiliği ile yapıtları birbirine ters düşmesin. Bir de en önemli nokta, temel bilgilerinin oluşturduğu bir dünya görüşü beklenir bir yazardan. Bu görüşün kendisine göre yorumu da bir yazarın fikri, düşünceleri sayılmalıdır"(Kocagöz, 1983: 65-66).

Samim Kocagöz'ün önem verdiği konulardan biri de dilin doğru kullanımıdır. 1954 yılında Türk Dil Kurumuna üye olarak seçilen yazar, eski dil ile yazılan önemli eserlerin sadeleştirilmesi noktasında da epey bir gayret sarf eder. Samim Kocagöz, Türkçenin bilinçli bir şekilde kullanılmasının gerekli olduğunu vurgular. Kendisi de halkı anlatan bir yazar olarak bu duruma dikkat eder. Dili toplumsal ortamda kullanıldığı şekliyle ele alma taraftarıdır. Bunun için eserlerinde halkın yaşayan dili olan Türkçenin yansıtılması noktasında diyalog veya monologlara sıkça başvurur.

Samim Kocagöz'ün romanları (*Nabi'nin Park Kahvesi*, *İkinci Dünya, Bir Karış Toprak, Tartışma, İzmir'in İçinde, Onbinlerin Dönüşü, Mor Ötesi, Eski Tüfek, Yılan Hikâyesi, Eski Toprak*, *Kalpaklılar, Doludizgin*) sözcük ve cümle türleri bakımından incelenmiştir:

Tablo 3.1 Sözcük türleri

Romanlar	İsim	Sıfat	Fiil	Zarf	Zamir	Edat	Bağlaç	Ünlem
Nabi'nin Park Kahvesi	53	16	22	10	9	4	1	1
İkinci Dünya	46	18	12	11	8	5	6	0
Bir Karış Toprak	70	15	21	9	0	0	2	0
Tartışma	63	11	14	5	1	5	2	0
İzmir'in İçinde	49	5	22	1	1	3	1	0
Onbinlerin Dönüşü	57	5	11	4	2	2	0	0

Mor Ötesi	48	12	11	3	2	2	1	0
Eski Tüfek	46	5	13	10	1	2	1	0
Yılan Hikâyesi	39	14	13	6	0	1	1	2
Eski Toprak	30	16	12	4	0	4	0	0
Kalpaklılar	56	7	19	7	2	3	2	0
Doludizgin	55	11	15	4	3	2	0	0
Toplam(1087)	612	135	185	74	28	33	17	3
Yüzde	%56	%12	%17	%6.8	%2.5	%3.1	%1.6	%0.3

Tablo 3.2 Cümle türleri

	Yüklem Türüne Göre Cümleler		Öğelerin Dizilişine Göre Cümleler		
Romanlar	İsim Cümlesi	Fiil Cümlesi	Kurallı Cümle	Kuralsız Cümle	Eksiltili Cümle
Nabi'nin Park Kahvesi	3	7	10	0	0

İkinci Dünya	3	7	8	0	2
Bir Karış Toprak	0	10	9	1	0
Tartışma	0	10	8	2	0
İzmir'in İçinde	0	10	8	1	1
Onbinlerin Dönüşü	1	9	10	0	0
Mor ve Ötesi	3	7	8	1	1
Eski Tüfek	2	8	9	1	0
Yılan Hikâyesi	0	10	10	0	0
Eski Toprak	3	7	9	0	1
Kalpaklılar	0	10	10	0	0
Doludizgin	0	10	10	0	0
Toplam(360)	15	105	109	6	5
Yüzde	%12.5	%87.5	%90.8	%5.0	%4.2

Tablo 3.3 Cümle türleri

	Yapısına Göre Cümleler			
Romanlar	Basit Cümle	Birleşik Cümle	Sıralı Cümle	Bağlı Cümle
Nabi'nin Park Kahvesi	4	3	3	0
İkinci Dünya	2	5	1	2
Bir Karış Toprak	2	4	3	1
Tartışma	5	3	1	1
İzmir'in İçinde	2	3	5	0
Onbinlerin Dönüşü	1	7	2	0
Mor ve Ötesi	4	1	4	1
Eski Tüfek	2	6	2	0
Yılan Hikâyesi	1	8	1	0
Eski Toprak	0	8	2	0
Kalpaklılar	3	4	3	0
Doludizgin	4	4	2	0
Toplam(360)	30	56	29	5
Yüzde	%25.0	%46.7	%24.2	%4.1

Romanların ilk on cümlesi baz alınarak hazırlanan bu tabloda, sözcük türleri bakımından yazarın isim türünü daha fazla kullandığı görülür. Kocagöz'ün yazılarında isim türünü tercih etmesi onun daha çok gözlemci tarafını ön plana çıkarır niteliktedir. Kaleme aldığı yazılarında ilk hedefi toplumsal gerçekliği yansıtmak olan yazarın isim türünü öncelemesi de olağan karşılanabilir. Sözcük türleri bakımından incelediğimiz bu tabloda önemli bir konu da yazarın en az ünlemi kullanmış olmasıdır. Bu durum, yazarın toplumsal realite karşısında bireysel duyuşun ötesinde objektif bir tutum takınmasının sonucu olarak yorumlanabilir.

Cümle türleri bakımından incelediğimiz Samim Kocagöz romanlarında, kurallı bir diziliş ile birleşik yapılı cümlelerin tercih edildiği görülür. Kurallı cümleler, yazıların daha akıcı ve anlaşılır olmasını sağlama noktasında işlevseldir. Muhatabı halk olan Samim Kocagöz'ün bu konuda bilinçli bir seçim yapmış olduğu söylenebilir. Dikkate değer diğer bir konu da birleşik yapılı cümlelerin çokluğudur. Bu durum Samim Kocagöz'ün, yazdığı romanlarda fikir sentezleyen bir yapısı olduğunu göstermektedir.

Sonuç itibariyle Samim Kocagöz, Atatürkçü düşünce sistemi ile yola çıkan, bu uğurda halkına, devletine yararlı olma amacıyla kalemini kullanmaya çalışan bir yazardır. Sanatı sadece estetik bir eylem olarak görmez, aynı zamanda onu bir düşünce silahı olarak kullanır. Samim Kocagöz için en önemli erek, fikir üretmek; nihai hedefi de topluma ulaşmak olur. Kocagöz, romanlarının konusunu ülkenin geçirmiş olduğu yakın dönem tarihsel ve siyasi olaylarından alır. Bu olayları öncelikle bilgi ve belgelere dayanarak araştıran yazar, tarafsız kalabilmek adına farklı görüşlere de açık bir tutum sergiler. Hatta kendi tanıklığını yeterli görmeyerek başka kaynak kişilere de ulaşır. Bu çabanın asıl amacı, hitap ettiği halka doğru olmayan bir bilgi vermekten kaçınması ve edebiyatı sadece sanatsal bir alan olarak görmemesinde saklıdır.

3.2.1 Romancılığı

Türk edebiyatında toplumcu-gerçekçi akımın önemli isimlerinden olan Samim Kocagöz'ün toplamda on iki romanı vardır. Diğer eserlerinden farklı bir anlayışla

yazdığı ve ilk romanı olan *İkinci Dünya*, bir aşk hikâyesinin işlendiği duygu yüklü eseridir. Geriye kalan tüm romanları Türk halkının yakın dönemde geçirmiş olduğu siyasi ve toplumsal süreçleri konu alır. Kocagöz, Türk milletinin çare beklediği sorunlara yakın mercekten bakar ve idealize ettiği başkahramanlar sayesinde ya olması gerekeni verir ya da yanlış giden düzeni eleştirir.

Samim Kocagöz'ün romancılık anlayışında en önem verdiği konu toplumu anlatabilmektir. Kocagöz, romancıları bu noktada iki gruba ayırır: Toplumu anlatırken araştırma yapanlar ve yapmayanlar. Yazar için gerçek romancı ikinci grupta yer alanlardır. Gerçek romancı olarak gördüğü kişileri ise Kocagöz şu sözlerle ifade eder: "İnsanı toplumu görebilen kişilerdir. Gördüklerini, sezgileriyle, duygularıyla, sağduyularıyla süzgeçlerinden ustaca geçirebilendir" (Kocagöz, 1983:6).

Samim Kocagöz de gerçek romancı olarak nitelediği gruba dâhildir. Yazar, ülke ve toplumun geçirmiş olduğu tüm süreçleri sanatçı duyarlılığı ile ele alır. Bunu yaparken de "Bilgisiz roman olmaz" (Kocagöz, 1983:7) düşüncesinden hareketle dayanağı olmayan herhangi bir konuyu/olayı gerçek olarak kabul etmez ve romanlarında işlemez.

Yazdığı romanlara bakıldığında (*İkinci Dünya* adlı romanı hariç) yakın dönem sorunlarını işlediği görülmektedir. Songül Taş, bu kronolojiyi şu şekilde tasnif eder:

1. Cumhuriyet Öncesi: *Bir Karış Toprak*
2. Kurtuluş Savaşı Yılları: *Kalpaklılar, Doludizgin*
3. Cumhuriyet Sonrası
    a) Kuruluş Yılları: *Bir Şehrin İki Kapısı*
    b) II. Dünya Savaşı Yılları: *Onbinlerin Dönüşü*
    c) Çok Partili Dönem: *Yılan Hikâyesi, Bir Çift Öküz*
    d) 27 Mayıs 1971: *İzmir'in İçinde*
    e) 12 Mart 1971: *Tartışma, Eski Toprak*
    f) 12 Eylül 1980: *Mor Ötesi* (1998: 85- 86).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden başlayarak Kurtuluş ve kuruluş yıllarıyla devam eden Kocagöz romanları, Cumhuriyet sonrasında gelişen sosyal-siyasi kırılmalara da odaklanarak Türk tarihinin son dönemlerini bütünsel bir yaklaşımla ele alır.

Samim Kocagöz'ün hem romanlarında konu olarak işlediği hem de makale, anı, inceleme gibi yazılarında Türk milletinin sorunlarını bir sanatçı hassasiyeti ile ele aldığı görülür. Edebî herhangi bir yaratımda öncelikli amacın, gerçekliğe sadık kalmak olduğunu düşünen Kocagöz'ün; oluşturduğu edebi üretimlerde, sanatın doğasından ve varoluş amacından uzaklaşmadığını da belirtmek gerekir.

3.2.2 Hikâyeciliği

Samim Kocagöz, -kendisinin de ifade ettiği gibi 1940 kuşağı sanatçısıdır. Edebiyatımızda bu döneme dâhil edilen öykü ve roman gibi edebî türlerin belli başlı birtakım özellikler ihtiva ettiği söylenebilir. 1940 kuşağı yazarlarının öncelikli gayesi, edebiyatı topluma ulaşma noktasında aracı olarak görmektir. Toplumcu-gerçekçi bir bakış açısıyla ele alınan bu dönemde edebi eserler, toplumsal yaşamda ortaya çıkan değişimlerin halk üzerindeki etkisine odaklanır. Bu noktada toplumcu bir duyarlılığa sahip olan sanatçılar, eleştirilerini aksaklıklar üzerine yöneltirken aynı zamanda faydalı olanı da ifade ederler.

Edebiyatımızda toplumcu-gerçekçi akımın önemli isimlerinden biri olan Samim Kocagöz'ün öykücülük anlayışını şekillendiren iki isim vardır: Sabahattin Ali ve Sait Faik. Ama bu etkilenme onun taklitçi bir anlayış geliştirmesine neden olmaz bilakis bu zenginlikten özgün bir yaratım gerçekleştirmeyi bilir. Kenan Akyüz, Kocagöz'ün hikâyecilik anlayışını şu şekilde ifade eder: "Yüzyılların müzminleştirdiği ve düğümleye düğümleye çözülmesi çok güç duruma soktuğu meselelerin… ele alınışının ilk başarılı örneklerini veren toplumcu yazar, ilk hikâyesinden itibaren memleket hikayecisi olma özelliğini hissettirir" (Akyüz'den aktaran Taş, 1998:15).

Samim Kocagöz'ün üniversite yıllarında (1939) Ses dergisinde yayınlanan *Yarıntı* isimli hikâyesi edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırır. Yazar bu hikâyesi ile birlikte edebî yöneliminin gözlemci-gerçekçi bir çizgide ilerleyeceğinin ilk

işaretlerini verir. Devamında kaleme aldığı diğer hikâyelerinde de yine dönemin siyasi ve toplumsal sorunlarına eğilir. Kocagöz'ün yazdığı hikâyelerin kahramanları, çevresinde gördüğü, tanıdığı insanlara çok benzer. Genellikle Ege bölgesini anlatan yazarın, eserlerinde geçen olay ve kişiler, kendi hayatından izler taşır:

> "Bir yazara, anılarından, yaşantından yazarken yararlanmayacaksın demek, yazı yazmayacaksın demektir, kalemini elinden almaktır. Bir yazarın yaşantısı; içinde yaşadığı toplumun, toplumun içindeki tiplerin yani insanın tanıklığıdır. Belleğinde gözlemcileriyle anlaşılacak denli yer eden olay ve kişiler yazı aracıdır. Giderek bir çeşit belgedir. Ama romancı, tavrına, tutumuna göre –bilimsel eser yazmadığından- bunlara biçim verir, giderek bunları yeniden yaratır" (Kocagöz, 1983: 11).

Yazarın hikâyelerine bakıldığında çoğunlukla insan ve insan psikolojisi, aşk, kadın, çocuk, köylü sorunlarının öne çıkarıldığı görülmektedir. Romanlarından farklı olarak hikâyelerinde çoğunlukla toplumsal konulardan uzaklaştığı bireysel konulara yaklaştığı görülür.

3.2.3 Diğer Edebî Türleri

Samim Kocagöz'ün makale, anı ve inceleme türündeki yazıları onun roman ve hikâyelerinde yansıttığı sanat anlayışını destekler niteliktedir. Atatürk milliyetçisi bir yazar olan Kocagöz'ün hem bireysel yaşamı hem de eserleri bu yönde şekillenir. Onun için vatan topraklarında yaşayan milletin duygu, düşünce ve sorunları dile getirilmeli, bunlara çözüm üretilmelidir.

Kocagöz'ün, *Roman ve Yazarlık Onuru* adlı kitabında çeşitli dergilerde yayınlanan 32 makalesi bir araya getirilir. Yazarla yapılan söyleşi de kitabı ile ilgili olarak şunları söyler: *"*Gazete ve dergilerde yayınladıklarımı kitaplaştırmayı düşünürdüm. Sayfalarda kalmasın, yeni kuşaklara da görüş düşüncelerimi aktarabileyim diye. İyi de oldu. Sami Karaören dostuma çoğu yazımı teslim ettim. Sağ olsun, yazıların seçimini o gerçekleştirdi. *"Roman" ve "Yazarlık Onuru*" başlıkları altında gruplamış… Hem seçkiyi hem kitabın adını beğendiğimi söylemeliyim" (Makal, 1983: 2). Bu makalelerinde özel olarak roman genel olarak edebî eserlerden beklentisini açıklayan yazar için öncelikli amaç toplumu anlatabilmektir.

Samim Kocagöz'ün önemli incelemelerinden biri de *Nasrettin Hoca Fıkraları'*dır. "*Nasrettin Hoca'nın fıkraları'nı*, ona mal edilen diğer fıkralardan ayırmak gerektiğini vurgulayan yazar, toplam kırk fıkrayı yeniden yorumlar. Hoca'nın dehasını, milletimizin zekâsının sembolü olarak gösterir" (Taş, 1998:25). İlk kez 1970'de Türk Dili dergisinde yayınlanan bu eser, 1972 yılında ise kitap haline getirilip, Pertev Naili Boratav'a ithaf edilir.

Samim Kocagöz'ün, bir diğer eseri de çocukluğundan 1984'e kadar olan anılarını anlattığı *Bu da Geçti Yahu* isimli anı kitabıdır. Ailesi, yaşadığı şehir, edebî muhiti, mesleği, arkadaşları kısacası hayatında yer edinmiş birçok olay bu kitapta anlatılır. Yazar anı kitabını şu sözlerle bitirir:

> "Her şeyi yazdım, olduğu gibi anlattım diyen Andre Gide bile acaba her şeyi yazdı mı? Yazdığına inanmıyorum. Her yazar önce insandır. İnsanın yüreğinin içinde, derinliklerinde kendi kendisinin bile inanmadığı gizler, korkular, kederler, sevinçler vardır. Yazarın cesareti, açık sözlülüğü içinde yaşadığı toplumla bağlantılıdır, koşullandırılmıştır. Cesaretli yazar, toplum için cesaretli yazardır" (Kocagöz, 1989: 259).

Samim Kocagöz'ün oyun türünde yazdığı eserleri de vardır. Kocagöz, oyun yazarlığına olan merakının "İlkokul sıralarındayken, hemen ilkokulu bitirdiğimiz sıralarda" (Kocagöz, 1989:252) başladığını belirtir. Ancak yazdığı oyunların birçoğu yayınlanma imkânı bulamaz. Yayınlanan tiyatro oyunları şunlardır: *Sayılı günler, Islak Ekmek* ve *Yaşlı Kız*'dır.

Samim Kocagöz'ün roman ve hikâye dışında kaleme aldığı türler, onun sanat anlayışını açıklaması bakımından doğrudan bir kaynak olarak kabul edilebilir. Kurgunun dışına çıkan makale, anı, inceleme gibi türleri kaleme alan yazarın görüşlerine bu eserler vasıtasıyla ulaşmak daha kolay bir hâl almaktadır.

3.3 Eserleri

Türk edebiyatında toplumcu-gerçekçi anlayışın önemli isimlerinden biri olan Samim Kocagöz, edebî yaşamı boyunca 148 hikâyeden oluşan 12 hikâye kitabı, 12 romanı, 1 makale, 1 anı, 1 inceleme kitabı ile toplamda 27 eser yayınlar.

3.3.1 Romanlar

Samim Kocagöz'ün toplamda on iki romanı vardır. Bu romanlar yayın sırasına göre şu şekilde sıralanır: *İkinci Dünya, Nabi'nin Park Kahvesi, Yılan Hikâyesi, Onbinlerin Dönüşü, Kalpaklılar, Doludizgin, Bir Karış Toprak, Bir Çift Öküz, İzmir'in İçinde, Tartışma, Mor Ötesi, Eski Toprak.*

3.3.1.1 İkinci dünya

Samim Kocagöz'ün ilk romanı olan *İkinci Dünya* ilk baskısını 1938'de yapar ve daha sonra yeniden baskıya girmez. Büyük çoğunluğu mektuplardan oluşan roman, üç ana bölümden meydana gelir: Birinci bölümde on iki mektup, ikinci bölümde dört mektup, üçüncü bölümde altı mektup yer almaktadır. Diğer romanlarında toplumsal konulara odaklanan yazar, bu kitabında bireysel bir aşk hikâyesi üzerinde durur. Aşırı romantik bir tutumla kaleme alındığı eleştirilen bu eser, Samim Kocagöz tarafından da gençlik hevesinin bir ürünü olarak değerlendirilir.

3.3.1.2 Nabi'nin park kahvesi

Kocagöz'ün, ikinci romanı olan *Bir Şehrin İki Kapısı*, ilk baskısını 1948'de Remzi Kitabevinden yapar. Daha sonra *Nabi'nin Park Kahvesi/Bir Şehrin İki Kapısı* ismi altında baskıya giren eserin, 1985'de İzlem Yayınevi'nde ikinci baskısı yapılır. Eserin Üçüncü baskısı ise 2016'da Literatür Yayınları'ndan çıkar.

Bir Şehrin İki Kapısı yayın sırası olarak Samim Kocagöz'ün ikinci romanıdır. Ancak yazarın sanat anlayışını yansıttığı ilk roman olarak kabul edilir. Eserin ilk adı "*Nabi'nin Park Kahvesi*'dir. Samim Kocagöz bu adı "*Bir Şehrin İki Kapısı*" olarak değiştirir. Daha sonraki baskılarında ise eserin ilk adı olan "*Nabi'nin Park Kahvesi*" adı ile basılır. Toplamda üç ana bölüm ve 25 alt başlıktan oluşan bu eser, yeni Türk devletinin kuruluş yıllarında, Ege'nin bir kasabasında geçer. *Nabi'nin Park Kahvesi* isimli roman, mütegallibe kesime karşı yöre halkının ve gençlerin menfaatlerini savunan aydın kesimin hikâyesidir.

3.3.1.3 Yılan hikâyesi

Samim Kocagöz'ün *Yılan Hikâyesi* eseri ilk baskısını 1954 yılında Yeditepe Yayınları tarafından yapar. Daha sonrasında 1982 yılında Adam Yayıncılık tarafından eserin ikinci baskısı yapılır. Eserin üçüncü baskısını ise 2014 yılında Yeditepe Yayınları tarafından yapar. Romanın dördüncü ve son baskısı ise 2016 yılında Literatür Yayıncılık'dan çıkar.

Samim Kocagöz'ün yayın sırasına göre üçüncü olan romanı *Yılan Hikâyesi*, iki ana ve on ara bölümden oluşur. Romanın adı, bir sonuca varılamayan daha da karmaşıklaşan toplumsal sorunlara benzetilmek amacıyla verilir. "Halk-ağa, halk-tabiat çatışması etrafında gelişen roman, siyasi çekişmeleri anlatma bakımından 1960'a kadar olan dönemde "tek örnek" olarak değerlendirilmektedir" (Taş, 1998:105). Romanın başkahramanı İsmail çözümsüz kalan sorunlara umut olarak gördüğü Demokrat Parti'nin seçilmesini bekler. İsmail köyün ağası ve birtakım eşrafla sürekli bir çatışma halindedir. Köylünün hakkını aramak isterken devletin desteğini göremez ve bir süre sonra halk isyan eder.

3.3.1.4 Onbinlerin dönüşü

Samim Kocagöz'ün *Onbinlerin Dönüşü* kitabı ilk baskısını 1957 yılında Yeditepe Yayınları yapar. Romanın ikinci baskısı 1983 yılında Yazko Yayınları tarafından yapılır. Eserin üçüncü ve son baskısı ise 2009'da Literatür Yayıncılık tarafından çıkarılır.

Samim Kocagöz'ün yayın sırası olarak dördüncü romanı olan *Onbinlerin Dönüşü*, yazar tarafından eşine ithaf edilir. Roman beş ana, 30 ara bölümden oluşur. Romanın konusunu İkinci Dünya Savaşı ile ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesi ile gençler arasındaki fikir ayrılıkları oluşturur. Romanda iki karakter üzerinden fikir ayrılıkları verilir. Bu karakterler çok yakın arkadaş olan Recep ve Halit'tir. Recep idealist bir karakter, Halit ise tam tersi gençlik hevesleri peşinde koşan bir kişidir. Fikir ayrılıkları bu iki genç tarafından verilir. Romanın sonunda ise Halit'in de Recep'le aynı perspektife sahip olduğu, memleket meselelerine duyarlı ve mücadeleci bir kimlik kazandığı görülür.

3.3.1.5 Kalpaklılar

Samim Kocagöz'ün *Kalpaklılar* romanı ilk baskısını 1962 yılında Ataç Kitabevi yapar. Eserin ikinci baskısını 1975 yılında Cem Yayınevi tarafından yapılır. Romanın üçüncü baskısı 1981 yılında Cem Yayınevi tarafından çıkarılır. *Kalpaklılar*'ın dördüncü baskısı 2005 yılında Dünya Yayıncılık tarafından yapılır. Eserin beşinci baskısı 2008 yılında, altıncı baskısı 2010 yılında, yedinci baskısı ve sekizinci baskısı 2012 yılında, dokuzuncu baskısı 2014 yılında, onuncu ve on birinci baskısı 2017 yılında, on ikinci ve on üçüncü baskısı ise 2019 yılında Literatür Yayınları tarafından yapılır. Romanın son ve on dördüncü baskısı ise 2021 yılında Literatür Yayınları tarafından çıkarılır.

Yayın sırasına göre yazarın beşinci romanı olan *Kalpaklılar*'da, Türklerin bağımsızlık savaşı olan Milli Mücadele/Kurtuluş Savaşı yılları konu edilir. 1919'da başlayan Eylül 1922'ye kadar devam eden bu dönem destansı bir üslupla anlatılır. Romanda hem Yunan ordusu hem de padişah ile mücadele edilir. Bir önsöz, yedi ana bölüm, otuz üç ara bölümden oluşan *Kalpaklılar*'ın her bölümü Nutuk'tan alınan bir cümle ile başlar.

3.3.1.6 Doludizgin

Samim Kocagöz'ün *Doludizgin* eseri ilk baskısı 1963 yılında Ataç Kitabevi tarafından yapılır. Romanın ikinci baskısını 2005 yılında Dünya Yayıncılık yapar. Eserin üçüncü baskısı 2008 yılında Literatür Yayınları'ndan çıkar. *Doludizgin* romanının son baskısını ise 2017 yılında *Kalpaklılar* ile birlikte iki cilt olarak birleştirilmiş haliyle Literatür Yayınları yapar.

Kalpaklılar'ın devamı olarak kabul edilen *Doludizgin*, yayın sırasına göre yazarın altıncı romanıdır. *Kalpaklılar* romanından farklı olarak *Doludizgin*'de sadece dış düşmanla mücadele ve Yunanlıların Anadolu'yu terk ederken arkalarında bıraktıkları tahribat üzerinde durulur. Roman, Atatürk'ün Türk halkına yaptığı zafer konuşması ile biter.

3.3.1.7 Bir karış toprak

Kocagöz'ün *Bir Karış Toprak* kitabı ilk ve tek baskısını 1964 yılında Ataç Kitabevi yapar. *Bir Karış Toprak*, üç ana, dört ara bölümden oluşur. Roman adını bir karış bile toprağı olmayan halktan alır. Romanın konusunu Ege bölgesinde yaşayan Yörüklerin yerleşik yaşama geçişleri oluşturur. Roman toprak sahibi olan Hacı Halil Paşa'nın Yörükleri yerleşik yaşama ikna etme çabası ile başlar. Bu fikrini ilk Koca Yörük Ali Ağa'ya kabul ettirmek ister. Bir kısım Yörük kabul eder ve onlarda Menderes nehri etrafına yerleşir. Menderes nehrinin taşması ile Yörükler tamamen çaresiz kalır. Eski göçebe yaşamlarına geri dönerler. Bir süre sonra Yörükler yeniden topraklanma kararı alır. Subaşı adlı bir köye yerleşirler. Burada sazdan ve kerpiçten evler yaparlar.

3.3.1.8 Bir çift öküz

Samim Kocagöz'ün *Bir Çift Öküz* romanı ilk ve tek baskısını 1970 yılında Ararat Yayınları yapar. *Bir Çift Öküz* romanı, beş ana yirmi iki ara bölümden oluşur. *Bir Karış Toprak*'ın ikinci cildi olarak yayınlanır. Konusunu Yörüklerin yerleşik yaşama geçme çabaları anlatılır. *Bir Karış Toprak* isimli romanda toprakların sahibi olan İbrahim Ağa burada da karşımıza çıkar. Romanda ağalık zorbalığının Yörükleri güç duruma düşürmesi ve Demokrat Parti'nin vatandaşını koruma noktasında yetersiz kalışı eleştirilen hususlar olarak karşımıza çıkar.

3.3.1.9 İzmir'in içinde

Kocagöz'ün *İzmir'in İçinde* eseri ilk baskısını 1973 yılında Sinan Yayınları yapar. Romanın ikinci baskısı 1989 yılında Cem Yayınevi'nden çıkar. Eserin üçüncü baskısı ise 2004 yılında Dünya Yayınları tarafından çıkarılır. Romanın dördüncü baskısını 2009 yılında Literatür Yayınları yapar. Kitabın son ve beşinci baskısını ise 2012 yılında Sinan Yayınları'ndan çıkar.

Yazarın dokuzuncu romanı olan *İzmir'in İçinde*, altı ana, dokuz ara bölümden oluşur. Romanın konusunu Demokrat Parti'nin son yılları ve dışa bağımlı bir düzenin geliştiği süreç anlatılır. Başkahraman Emre'nin perspektifinden 27 Mayıs 1960

öncesi ve sonrasının değerlendirmesi yapılır. Temel kurgu Demokrat Parti'nin Atatürkçü düşünceden uzaklaşması ve yasalara uygun olmayan yönetim geliştirmelerinin eleştirisi yapılır.

3.3.1.10 Tartışma

Samim Kocagöz'ün *Tartışma* isimli kitabı ilk baskısını 1976 yılında Yelken Matbaası yapar. Eserin son ve ikinci baskısı ise 2008 yılında Literatür Yayınları tarafından çıkartılır.

Yayın sırasına göre Samim Kocagöz'ün onuncu romanı olan *Tartışma*, üç ana dokuz ara bölümden oluşmaktadır. Romanda darbeler arası dönemde öğrenci olayları, Türkiye İşçi Partisi'nin itibarını kaybetmesi ve 12 Mart 1971 muhtırasından sonraki süreç anlatılmaktadır. Romanın başkahramanı olan Ekrem Mutaf aydın bir kimliğe sahiptir. Çocukları ve yeğenlerinden hareketle ülkenin siyasi karışıklarından etkilenen tüm gençler için endişelenmektedir. Romanın başkahramanı Mutaf'ta Samim Kocagöz gibi Türkiye İşçi Partisi'ne girer ancak o da aynı yazar gibi istediğini bulamaz. Ekrem Mutaf ile ülkenin o dönemdeki sorunları göz önüne getirilir, dönemin eleştirisi yapılır.

3.3.1.11 Mor ötesi

Kocagöz'ün *Mor Ötesi* romanının ilk baskısı 1986 yılında Sanat Koop. Yayınları tarafından yapılır. Eserin ikinci ve son baskısı ise 2008 yılında Literatür Yayınları tarafından çıkarılır.

Yazarın on birinci romanı olan *Mor Ötesi*, Ferit Oğuz Bayır roman ödülüne layık görülür. Romanın adının "*Mor Ötesi*" olması bilinçli bir tercihtir. Belirsizliklerin hat safhada olduğu bir dönem için bu ad uygun görülür. Roman, 12 Eylül 1980 darbesini hazırlayan şartları ve darbe sonrası süreci anlatır. Emekli tarih öğretmeni olan Salih Akmercan romanın başkişisidir. Menfaatçi bir grupla mücadele eden Salih öğretmen romanın sonunda tutuklanır.

3.3.1.12 Eski toprak

Samim Kocagöz'ün sonuncu ve on kinci romanı olan *Eski Toprak*'ın tek baskısı 1988 yılında Cem Yayınevi tarafından yapılır.

Yayınlanma sırasına göre son romanı olan *Eski Toprak* aslında *Mor Ötesi* adlı romanından önce kaleme alınır. Beş ana, yirmi üç ara bölümden oluşur. Romanın konusunu 12 Mart 1971 Muhtırası oluşturur. Başkahraman Kemal Çığ'a romanda yüklenen görev, toplum içinde oluşan fikir ayrılıkları ile mücadele etmek, halk-aydın birleşmesini sağlamaktır.

3.3.2 Hikâye Kitapları

Samim Kocagöz'ün toplamda on iki hikâye kitabı vardır. Bu hikâye kitaplarını şu şekilde sıralamak mümkündür: *Telli Kavak, Sığınak, Sam Amca, Cihan Şoförü, Ahmet'in Kuzuları, Yolun Üstündeki Kaya, Yağmurdaki Kız, Alandaki Delikanlı, Zar Kanat, Gecenin Soluğu, Simon Pepeta -Mor Ötesi, Baskın.*

3.3.2.1 Telli kavak

Samim Kocagöz'ün ilk hikâye kitabı olan *Telli Kavak*'ın tek baskısı 1941 yılında Güven Basımevi tarafından yapılır.

Telli Kavak isimli hikâye kitabının genel muhtevasını sıradan insanların gündelik yaşamları oluşturur. İlk kez 1941 yılında Ahmet Halit Kitapevi tarafından basılan bu kitap, toplam 16 hikâyeden münhasırdır. Bunlar sırası ile: "*Güllü", "Gök Boncuk", "Sandık", "Yarıntı", "Sırmalı Çıkmazı", "Dalyan", "Yılan", "Akdarı", "Amatör Bir Futbolcu", "Savranın Oğlu", "Minnoşun Kahvesi", "Güllü Bahçe", "İğne", "İnsan", "İki Gölge"* ve *"Telli Kavak"* isimli hikâyelerdir. Samim Kocagöz'ün 1939 yılında Ses dergisinde yayınlanan *"Yarıntı"* adlı hikâyesi bu eserde yer alır. Bu hikâye hem Samim Kocagöz'ün ilk hikâyesi olması hem de edebî yönelimini belli etmesi açısından önem arz etmektedir.

3.3.2.2 Sığınak

Sığınak, Samim Kocagöz'ün ikinci hikâye kitabı olan *Sığınak*'ın tek baskısı 1946 yılında ABC Kitabevi tarafından çıkartılır. Kitabın içerisinde yer alan hikâyeler sırası ile: "*Kesik", "Sığınak", "Zeytin Tanesi", "Yolculuk", "Hasan Almaz, Basan Alır", "Gaip Aranıyor", "Muhalif", "Diphan", "Terkedilmiş Yurt", "Kir Sipiro", "Vukuat"* isimli 11 hikâye yer alır. Hikâyelerin içeriğini mevsimlik işçilerin göçü, bürokrasi, dolandırıcılık gibi toplumsal sorunları işaret eden konular oluşturur.

3.3.2.3 Sam amca

Kocagöz'ün üçüncü hikâye kitabı olan *Sam Amca*'nın ilk baskısı 1951 yılında Yeditepe Yayınları tarafından çıkartılır. Eserin ikinci ve son baskısını ise 1965 yılında Yeditepe Yayınları'ndan çıkar.

1950 yılında "Dünya *Hikâye Yarışması"nda Türkiye birinciliğine layık görülen Sam Amca* hikâyesinden adını alan bu hikâye kitabı 11 hikâyeden oluşmaktadır. Bunlar sırası ile: "*Sam Amca", "Gecekondu", "Kuru Fasulye", "Düşman", "Elif", "İnce Hastalık", "Başakçı", "Toprak Hasreti", "Allah, Devlet ve Toprak", "Fındık Yaprakları", "Güverte Yolcuları"* adlı hikâyelerdir. *Sam Amca* hikâye kitabının konusunu tarımda makineleşmenin zararı, yoksul insanların geçim sıkıntısı, köy ve köylü sorunları, doğal afet gibi birtakım sosyal konular işlenir.

3.3.2.4 Cihan şoförü

Samim Kocagöz'ün dördüncü hikâye kitabı olan *Cihan Şoförü*'nün ilk baskısı 1955 yılında Yeditepe Yayınları tarafından çıkarılır. Kitabın ikinci ve son baskısı ise 2012 yılında Yeditepe Yayınları tarafından yapılır. *Cihan Şoförü* isimli hikâye kitabının genel muhtevasını toplumsal sorunlar oluşturur; Çocuk yaşta evlilik, işçi hakları, geçim sıkıntısı ve göç gibi konuları saymak mümkündür. Kitapta sırası ile "*Cihan Şoförü", "Alışveriş", "Çakı", "Koca Öküzün Ölümü", "Oğul", "Teneke", "Kör Talih", "Motor", "Gençlik Bu", "Dost Hatırı", "Bir Garip Kişi", "Kafadan Sakat"* adlı 12 hikâye yer almaktadır.

3.3.2.5 Ahmet'in kuzuları

Kocagöz'ün beşinci hikâye kitabı olan *Ahmet'in Kuzuları*'nın tek baskısı 1958 yılında Yeditepe Yayınları tarafından çıkartılır. Samim Kocagöz'ün hacim olarak en küçüğü olan *Ahmet'in Kuzuları* isimli hikâye kitabında toplam beş tane hikâye yer almaktadır. Bunları sırası ile "*Ahmet'in Kuzuları", "Umut Dünyası", "İnce İş", "Sokulacak Yer" ve "Çalılı Köy"* adlı hikâyelerdir. *Ahmet'in Kuzuları* hikâye kitabının tüm hikâyelerinde ortak bir konu olarak işçilerin yaşadığı sorunlar anlatılır.

3.3.2.6 Yolun üstündeki kaya

Samim Kocagöz'ün altıncı hikâye kitabı olan *Yolun Üstündeki Kaya*'nın tek baskısı 1964 yılında İmece Yayınları tarafından yapılır. Toplamda 18 hikâyeden oluşan bu hikâye kitabının içerisinde yer alan hikâyeler şunlardır: "*Uçan Kuşlar", "Bağbozumu", "Azrail'e Övgü", "Beyaz Güvercin", "Yolun Üstündeki Kaya", "Ölü Dalgalar", "Denizin Rengi", "Tarladaki Ağaç", "Gidenler, Kalanlar", "Tren Sesi", "Karıncalar", "Gün Doğarken", "Kabadayı", "Açık Oturum", "Sevgili Karanlıklar", "Firavun", "Kavak Yelleri"* ve *"Sevginin Dekatriyası"*.

Yolun Üstündeki Kaya isimli hikâyenin içerisinde yer alan konular; köyden kente göç eden insanların yaşam mücadeleleri, merkezi yönetimin köylerde yaşanan sorunları çözme noktasında yetersiz kalışı, ağa-köylü çatışması ve sıradan insanların gündelik sorunları işlenir.

3.3.2.7 Yağmurdaki kız

Kocagöz'ün yedinci hikâye kitabı olan *Yağmurdaki Kız*'ın tek baskısı 1969 yılında Set Kitapevi Yayınları tarafından çıkartılır. 1968'de Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'ne layık görülen bu kitap toplamda 9 hikâyeden oluşmaktadır. Bunlar sırası ile: "*Vapurdaki Kız", "Yağmurdaki Kız", "Tarladaki Kız", "Mezarlıktaki Kız", "Evdeki Kız", "Kıyıda", "Kıyıda II", "Koca Tülü"* ve *"Gümüş ile Zeliha*"dır. Samim Kocagöz'ün *Yağmurdaki Kız* hikâye kitabı diğer kitaplarından farklı olarak sadece kadın ve kadın sorunlarına odaklanır.

3.3.2.8 Alandaki delikanlı

Samim Kocagöz'ün sekizinci hikâye kitabı olan *Alandaki Delikanlı*'nın tek baskısı 1978 yılında Okar Yayınları tarafından yapılır. Alandaki Delikanlı, Samim Kocagöz'ün en çok hikâyesinin olduğu eseridir. 5 bölümden oluşan bu kitabın, birinci bölümünde: "*Bacım Benim*" başlığıyla "*Güneşin Ardından", "Kara", "Boz Üveyik", "Sarı Korsan", "Kıyıdaki Adam", "Saat", "Öldün mü Recep?", "Öfke", "Ulu Çınarın Yaprakları", "Anıların İçinde"* ve *"Arif Beyden Öte"* olmak üzere toplam 11 hikâye yer almaktadır. İkinci bölüm olan "*Küçük Hikâyeler*" başlığında "*Devlet Düşkünü", "Pazar Keyfi", "Dümen", "B.B", "Oy", "Hamdiye", "Can Pazarı", "Emekli", "Top"* ve *"Selami Bey"* adıyla 10 hikâye bulunmaktadır. Üçüncü bölümde ise *"Delikanlılar"* başlığıyla *"Alandaki Delikanlı", "Kaldırımdaki Delikanlı", "Çatıdaki Delikanlı", "Tarladaki Delikanlı", "İlçedeki Delikanlı", "Diskodaki Delikanlı"* ve *"Kale Ardındaki Delikanlı"* adıyla toplam 7 hikâye vardır. Dördüncü bölümde "*Başkaca*" başlığıyla "*Gazinodaki Kız", "Telin Öte Ucu"* ve *"Bir Seferberlik Türküsü"* hikâyeleri ile beşinci bölümde aynı başlık ile "*Kentin Kıyısı*" adıyla 4 hikâyesi mevcuttur. Hikâyeler içeriğinde üniversite öğrencilerinin protesto eylemleri, aşk, gündelik hayatın zorlukları gibi konuları işler.

3.3.2.9 Zar kanat

Kocagöz'ün dokuzuncu hikâye kitabı olan *Zar Kanat*'ın tek baskısı 1985 yılında Gendaş A.Ş, tarafından çıkartılır. Samim Kocagöz'ün çocuklar için yazdığı tek hikâye kitabı *Zar Kanat*'dır. Yazar bu kitabında "*Zar Kanat ve Arkadaşları*" ile "*Kuşlar*" adıyla iki hikâye kaleme alır. Üç arının kahraman olarak ele alındığı *Zar Kanat*'ta; bayramlar, çocuk oyunları/eğlenceleri gibi konular anlatılır.

3.3.2.10 Gecenin soluğu

Samim Kocagöz'ün onuncu hikâye kitabı olan *Gecenin Soluğu*'nun tek baskısı 1985 yılında İzlem Yayınevi tarafından çıkarılır. Kitapta toplam 20 hikâye yer almaktadır. Bunlar sırası ile: "*Tahta Köprü", "Bir Öykünün Öyküsü", "Telgraf", "Gecenin Soluğu", "Kent Karanlıktı", "Yıllar Yılı", "Kuşlar", "Mektup", "Sınavcılar", "Beyaz Bulutun Ucu", "Bir Özlem Ki", "İğdelerin Dalları Gevrek Olur",*

"Serçeler", "Kumrular", "Şehir Eşkıyası (1980)", "Karga Yavrusu", "Bahçeli Küçük Ev", "Balık Kavağa Çıkınca", "Hayrullah Efendi" ve *"Terlik".*

Gecenin soluğu adlı hikâye kitabında işlenen konular arasında; fabrikada çalışan işçi sorunları, darbe döneminin sosyal hayata yansıması ile ortaya çıkan sorunlar, köyden kente göçün getirdiği sıkıntıları saymak mümkündür.

3.3.2.11 Simon pepeta -mor ötesi

Kocagöz'ün on birinci hikâye kitabı olan *Simon Pepeta -Mor Ötesi* romanı ile tek baskısını 1986 yılında Sanat Koop. Yayınları tarafından yapılır. Simon Pepeta dört bölümden oluşan uzun bir hikâyedir. Kitapta, İspanya'nın sömürgeciliği altında kalan Venezuela'nın bağımsızlığını kazanmak için yaptıkları "Venezuela Savaşı" anlatılır. Başkahramanın adı Simon ile Nuno De Lara'nın arasında geçen savaş, kitap içerisinde yer alan dört bölümde anlatılır.

3.3.2.12 Baskın

Samim Kocagöz'ün on ikinci ve son hikâye kitabı olan *Baskın*'ın tek baskısı 1990 yılında Cem Yayınevi tarafından yapılır. *Baskın* isimli hikâye kitabında toplam 13 hikâye yer almaktadır. Bunlar: "*Kader", "Göçmen Hüseyin", "Kartpostala Geçen Ağaç", "İncir Yaprakları", "Gün Günden Uzak", "Baskın", "Telefondaki Küçük Kız", "Bir Pazar Sabahı", "Mustafa Ali Geldi", "İpek Böcekleri", "Kader Kurbanları", "Çık Allah Çık"* ve *"Simon Pepeta*" isimli hikâyelerdir.

3.3.3 Diğer Edebî Türleri

Samim Kocagöz'ün roman ile hikâye dışında kaleme aldığı oyun, inceleme ve anı türünde eserleri de vardır.

3.3.3.1 Oyunlar

Samim Kocagöz'ün yazdığı oyunlar sırası ile şöyledir; *Fatih Sultan Mehmet, Aramızda Biri Var, Islak Ekmek, Sarı Zarf, Sayılı Günler, Sırmalı Çıkmazı, Soğan*

Başı, Yaşlı Kız, Yedi Uyur. Bu oyunlar içerisinde sahnelenme imkânı bulanlar ise; *Sayılı Günler ve Yaşlı Kız* ve *Islak Ekmek'tir.*

Sayılı Günler (1956): Konusunu Ege bölgesindeki küçük bir köyün günlük yaşamından alır.

Yaşlı Kız: Türk dili dergisi oyunlar özel sayısında yer alan *Yaşlı Kız*'da, evli bir çiftin başından geçen tuhaf bir olay anlatılır. Handan ve Kadri evlidir. Handan'a eşi Kadri'nin Bedriye isimli bir kadınla evlenmesi teklif edilir. Bu konu etrafında oyun şekillenir.

Islak Ekmek (2007): Konusunu fakir insanların dramlarından alır**.**

3.3.3.2 İnceleme

Nasrettin Hoca Fıkraları: Kocagöz'ün *Nasrettin Hoca Fıkraları* adlı eserinin ilk ve son baskısı 1972 yılında Yeditepe Yayınları tarafından yapılır. Nasrettin Hoca'ya ait toplam kırk fıkranın incelemesinin yapıldığı bir eserdir.

3.3.3.3 Makale

Roman ve Yazarlık Onuru: Kocagöz'ün *Roman ve Yazarlık Onuru* isimli kitabın ilk ve son baskısı 1983 yılında Çağdaş Yayınları tarafından yapılır. Samim Kocagöz'ün çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanan yazılarından seçmiş olduğu otuz iki makalesini bir araya getirdiği eseridir.

3.3.3.4 Anı

Bu Da Geçti Yahu: Kocagöz'ün *Bu da Geçti Yahu* isimli anı kitabı ilk ve son baskısını 1989 yılında Düşün Yayınevi yapar. Samim Kocagöz, *Bu da Geçti Yahu* isimli anı kitabında çocukluk yıllarından başlayarak hemen hemen tüm yaşadıklarını anlattığı eseridir.

3.4 Ödüller

Yağmurdaki Kız(1968), Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü

Alandaki Delikanlı(1979), Lions Hikâye Ödülü

Mor Ötesi(1987), Ferit Oğuz Bayır Roman Ödülü

Eski Toprak(1988), Orhan Kemal Roman Ödülü

4. EDEBİYAT SOSYOLOJİ BAĞLAMINDA SAMİM KOCAGÖZ ROMANLARI

Türk edebiyatının önemli kalemlerinden biri olan Samim Kocagöz, toplumun tarih içerisinde geçirdiği sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel değişim eserlerinin ana malzemesi olur. Kocagöz'ün romanları, II. Abdülhamit devrinden başlayarak 1980 darbesine kadar uzanan geniş bir zaman dilimini ele alır. Bu zaman dilimi içerisinde Türk tarihinde dönüm noktalarını teşkil eden Milli Mücadele, 27 Mayıs 1960 darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi gibi olaylar romanlarının ana hatlarını belirler. Kocagöz, bu tarihi-siyasi olayların birey ve toplum üzerinde bırakmış olduğu etkiyi ön plana çıkarır.

4.1 Osmanlı Devleti Dönemi

Samim Kocagöz, Osmanlı Devleti'nin son dönemi olan II. Abdülhamit devrinde yaşayan Yörüklerin yerleşik yaşama geçiş hikâyesine ve yine bu dönemde yaşayan Anadolu köylülerinin sorunlarına *Bir Karış Toprak* isimli romanında dikkat çeker.

4.1.1 Yörükler

"Ey Söke ovasının tozu toprağı içinde,
yol üstünde yatan Koca Yörük Hasan! Bu hikâyeler senindir...
Senden aldım, yine sana ARMAĞAN ediyorum. Elimden bu kadarı geliyor, bağışla!"
Bir Karış Toprak

Samim Kocagöz, *Bir Karış Toprak* isimli romanında, II. Abdülhamit Dönemi Yörüklerinin yerleşik yaşama geçiş hikâyesini anlatır. Samim Kocagöz romanının önsözünde bu hikâyeyi Söke'de tanıdığı bir Yörük'ten dinlediğini ve romanını bunun üzerine kurduğunu ifade eder.

Yörük, yürümek fiilinden türeyen bir kelimedir ve göçebe Türkmenleri ifade eder. Oğuz, Karluk, Kıpçak, Uygur, Tatar, Kırgız, Kazak gibi Türk kavimleri, Müslümanlığı kabul ettikten sonra Türkmen adını alarak batıya doğru göç eder ve Anadolu Türk yurdu haline gelmeye başlar. Bu göçlerin asıl amacı yaylak ve kışlaklar bulmak yani geçim kaynağı arayışı olur. Anadolu'ya gelen Türkmenlerin

bir kısmı yerleşir, göçebeliğe devam edenler ise kendilerini ayırt etmek amacıyla Yörük adını alır (Eröz, 1966:120-123).

Geçimlerini çoğunlukla hayvancılıkla sağlayan Yörükler, mevsim geçişlerine uygun olan konumları kısa süreli yerleşim için tercih ederler. Hayvanları beslemek için geniş meraların olduğu yerlere göç eden gruplar, yaz olduğunda yüksek-serin bölgelere, kışa doğru da alçak-ılık yerlere doğru hareket ederler. Ancak 14. yüzyıldan beri Orta Asya'dan Anadolu'ya devam eden Türkmen göçleri bir müddet sonra sorun teşkil etmeye başlar. Osmanlı Devleti, göç eden Türkmenleri, düzenin ve asayişin sağlanması adına, yerleşik hayata geçirmek ister. Dağınık halde duran bu büyük kitlelerin yerleşik hayat tarzına geçişi, düzen ve asayişin sağlanmasının yanı sıra başka hususlarda da fayda sağlar. Bu faydalar şu şekilde izah edilir: "Osmanlı Devleti'nin şu dört faydayı hedeflediği gözlemlenir: Bölgeyi Türk-İslamlaştırmak, düzenli asker ihtiyacını karşılamak, üretimde sürekliliği sağlamak ve vergi kontrolünü elinde tutmak (Kalaycı, Kızılkaya, 2012:362).

Bu sebepler doğrultusunda Yörükler yerleşik yaşama geçirilmek istenir. Ancak *Bir Karış Toprak* romanında göçebe yaşam tarzına devam etmek istediklerini belirten Yörükler; yerleşik yaşama geçişin onların örf ve adetlerini sekteye uğratacağı inancı ile uzun bir müddet direnirler. Osmanlı Devleti, bu konu ile ilgilenmesi için görevlendirdiği aracılarını Yörük ağalarına yönlendirir. Bu durum romanda şu şekilde geçer:

> "Bak Hacı Paşam, biz Türkmenler, kendimizi bildiğimiz bileli, göçebe yaşamaya, konup göçmeye alışmışız. Görgümüz törelerimiz ona göre, böyle yaşamak için düzenlenmiştir Hayvanlarımızı sattık, oymağın bütün parasını bir araya getirdik beş bin altını denkleştirip, Agop efendiye teslim ettik diyelim. Yine diyelim ki, obaları, yörükleri, güçleri yettiği, paraları yettiği dek, şu topraklara yerleştirdik. Çiftle koştuk, sabanın kulağına yapıştık.. Tanrı tanığım olsun Ha Paşam, Yörük oğlu, türkmen kişisi dedigin, işten kaçma çalışır... Gel gör ki, çiftçiliği bilemez. Ağzımıza yüzüme bulaştırır, sonunda sipsivri ortalıkta kalırız. Ben, kendimden öte, oymağımı, obalarımı düşünürüm. Benim ağalığım bu yöndendir. Oymağa, yol yöntem göstereyim, bir yörüğü yöneteyim diye ağalığı bana uygun görmüşler. Bi töremizde yurtlanmak, bir bahar için, bir güz için yar Türkmen kişisi dört mevsim bir yere bağlandı mı, temelli yurtlandı mı, önce şaşırır, sonra yazar, daha sonra da kalır; hiç bir işe yaramaz kişi olur çıkar" (BKT, 1964:18).

Osmanlı Devleti'nin, Yörükleri yerleşik yaşama geçirme konusunda birtakım adımlar attığı görülür. Öncelikle Yörüklere özel köy, mezra ve yerleşim yerleri tahsis edilir. Ayrıca çeşitli sorunların çözümü için de kadı tayin edilir (Doğan, Doğan, 1996: 23). Ancak bu eserde, Yörüklerin kadılara ihtiyaç duymadıkları, herhangi bir sorunun olması halinde ise Yörük ağalarına başvurdukları ifade edilir:

> "Herkesin üretebildiği kadar malı vardır. Bizim de fazladan ağalık hakkımız. Bu hak bize, atadan, dededen, babadan gelmiştir. Buna karşılık oymağın her işi bizden sorulur. Osmanlıya verilecek vergi, hesap, asker, hep bizden sorulur. Asıl oymağın iç işleri çok önemlidir Halil Paşam, Yörük milleti kadıya, mahkemeye gitmez, bana gelir. Oymağı, yürütmek yönetmek, törelere bağlı tutmak da benim işimdir." (BKT, 1964: 14-15)

Yıllardan beri göçebe yaşam tarzına uygun yaşayan Yörükler, yerleşik yaşama geçtiğinde kendi ahlak ve edep kurallarını unutarak Osmanlı örf ve adetlerini benimseyeceklerinden korkmaktadırlar. Bu durum romanda şu şekilde ifade edilir:

> "Koca Yörük Ali'yi asıl tasalandıran sorun, Türkmenlerin yıldan yıla erimesi, Osmanlıya karışması, dağılması, varlığını yitirmesiydi Yörük, Osmanlıya uydu mu, ona karıştı mı, yolunu yöntemini şaşırıyor, töresini, yasalarını unutuyordu: Türklüğü bozuluyor domuz eniklerinin, hileci, hırslı oluveriyorlar namussuzlar...' diye düşünüyordu Ali..." (BKT, 1964:22-23)

14. yüzyıldan beri Orta Asya'dan Anadolu'ya Türkmen göçleri gerçekleşir ve bu kitlelerden konar-göçer yaşamı tercih edenleri Yörük adını alır. Yörüklerin geçim kaynakları hayvancılıktır ve bu nedenle sürekli elverişli meralara-iklimlere doğru yol alırlar. Bir müddet sonra bu göç hareketlerinin kontrol altına alınmasının gerekli olduğunu düşünen Osmanlı Devleti, Yörükleri yerleşik yaşama geçirme noktasında bazı politikalar izler. Ancak Yörükler yerleşik hayata geçişin kendi yaşam tarzlarından çok uzak bir anlayış ihtiva ettiğini ve kendi kimliklerini kaybedecekleri korkusu yaşamalarına sebep olur. Bu konuda kararlı olan Osmanlı Devleti, iskân konusunda çeşitli yöntemler ile Yörükleri ikna yoluna girişir. Bu politikalar ile başlayan Yörükleri yerleşik yaşama geçirme çalışmaları 20. yüzyıla kadar devam eder (Doğan, Doğan, 2011:26).

Samim Kocagöz'ün *Bir Karış Toprak*(1964) adlı romanı Koca Yörük Ali Ağa'nın evinde yapılan hazırlıkla başlar. Bu hazırlık, Yörüklerin her yıl konakladığı toprakların sahibi olan Hacı Halil Ağa için yapılmaktadır. Diğerlerinden farklı bir sebeple gerçekleşen bu ziyaret, Halil Ağa'nın sorduğu "Ali Ağa, hiç yurtlanmak aklından geçmez mi?" (BKT, 1964: 16) sorusu ile aydınlanır. Koca Yörük Ali Ağa bu konuda kaygılarının olduğunu Yörüklerin yüzyıllardır bu düzenle varlıklarını devam ettirdiklerini ifade eder. Özellikle kendi kimliklerini kaybetme noktasında büyük tehlikeler sezen Koca Yörük Ali Ağa, bu işe karşı olduğunu ancak yerleşmek isteyenlere de mani olmayacağını belirtir. Romanın bundan sonraki bölümü yerleşik yaşamı kabul eden bir grup Yörük'le devam eder. Subaşı köyüne yerleşen bu grup, derme çatma evler diker ve bu yeni yaşam tarzına ayak uydurmaya çalışır. Ancak daha önce yerleşik yaşam ile tarıma dair tecrübesi, bilgisi olmayan Yörüklerin hikâyesi; Menderes nehrinin taşması ile son bulur ve Yörükler dağlara geri dönerler.

Samim Kocagöz, *Bir Karış Toprak* isimli romanında Yörüklerin konar-göçer yaşam tarzını terk etmelerini eleştirel bir üslupla irdeler. Romanın başından itibaren Yörüklerin kendi öz kimliklerinin ancak aynı yaşam tarzı ile sürdürülebileceği fikri, defaatle ifade edilir. Zaten romanın içindeki en büyük kaygı, Yörüklerin yerleşik yaşama geçişi ile örf, adet, gelenek, görenek gibi kültürel kimliklerini oluşturan bu hususlarda bir yozlaşmanın gerçekleşecek olması ihtimalidir. Kocagöz bu noktada, Yörüklerin yeni düzene geçişi ile asırlardır devam eden köklü bir kültür mirasının yok olması tehdidine dikkat çeker. Yazar, kadim bir kültürün taşıyıcıları olan Yörüklere, bu romandan hareketle kendi yaşam biçimlerine ve kültürlerine sahip çıkmaları gerektiğinin mesajını verir.

4.1.2 Osmanlı'da Köylüler

Osmanlı ekonomisinin temel dayanağı tarımdır. Tarım hem halkın geçim hem de devletin vergi kaynağıdır. Bu nedenle Osmanlı tarım faaliyetlerinin kesintiye uğramaması için belirli yöntemler kullanır.

Osmanlı Devleti, kurulduğu ilk günden beri tüm topraklarının kullanımını miri arazi anlayışı ile sağlamıştır. Bu anlayışa göre Osmanlı topraklarının mülkiyet hakkı daima

devlette olur ancak kullanım hakkı başkalarına tahsis edilir. Osmanlı Devleti'nin toprak mülkiyeti sistemi İslam Hukuku ve tarımsal faaliyetler çizgisinde şekillenir. Osmanlı döneminde tarımsal faaliyetlerin temel mekanizması olan tımar sistemi ile vergiler kolayca toplanır, iç güvenlik ve tarımın devamlılığı da sağlanır. Tımar sistemi ile aktif olarak işleyen bu yapı da vatandaşa toprak mülkiyeti verilmez ancak zilyetlik verilir. Bu durum, Osmanlı Devleti'nde özel mülkiyetin gelişimini engeller (Karadağ, Şit, 2016:45-65).

Bir Karış Toprak isimli romanda Osmanlı Devleti'nin toprak düzeninin köylü üzerindeki etkisi irdelenir. Özellikle toprak mülkiyeti hakkının köylüye verilmemesi ve bu toprakların kullanım hakkının babadan oğula geçiş ile evlat sayısınca bölünmesi eleştirilir:

> "Gelgelelim, Osmanlının toprak düzenini beğenmedim. Osmanlının insanı kandıran bir toprak töresi, yasası yok. Toprak, atadan toruna gelip geçen maldır, buyurdunuz. Öyledir, doğrudur ya, atadan toruna geçerken, her kuşakta küçülür. Adamın beş oğlu varsa, toprağı beşe bölünür ölünce, Beş oğulun böldüğü toprak, torunlarda yirmi beşe bölünecek demektir. Torunların çocukları ise başlarının çaresine baksınlar" (BKT, 1964:18-19).

Osmanlı Devleti, halka toprak dağıtımını kiracılık sistemi ile verir. Miri arazilerin kullanımı babadan oğula geçer ve işlendiği müddetçe halka tahsis edilen toprak geri alınmaz. Ancak tımar sistemindeki devlet-sipahi-halk arasındaki döngü zamanla bozulmaya başlar. Bu durum birtakım sipahilerin ve ağaların halktan fazla vergi alması ve zulüm etmesi gibi nedenlerle gerçekleşir (Uzun, 2003:205). Romanda vergisini ödeyemeyen köylünün elinden toprağının alınması ve toprak mülkiyetinin halka verilmemesi eleştirilir:

> "Toprağa toprak katmak, eklemek, bir takım kişinin zararına oluyor, Sarraf Agop efendiyi alalım söz gelişi: Faizle para verip, ödeyemeyen köylünün elinden toprağını aldığı görülüyor. Şimdi sen, ondan bu tarlaları satın almasan, başkası alacak. Suçlu arayacak olursak, sende suç yok, Agop kâfirinde bile suç yok. Suç, Osmanlınındır! Devletindir. Bütün Anadolu toprağının padişah malı sayılması iyi deeelll!... Bu işin yasası tâ baştan bozuk" (BKT, 1964:19).

> "Sana yüz yol tekrarladım, söyledim Yakup! Yine de söyliyeceğim. Neden anlamak, dinlemek istemiyorsun? Şu Osmanlı içinde, toprak, hiç bir zaman ne köylünün ne yörüğün olabilmiştir. Anadolu toprağı, önce padişahındır, sonra da ağaların!.. Düzen bu... düzen böyle" (BKT, 1964:149).

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu ilk günden beri ekonomisinin belkemiği olan tarım, köylü halk sayesinde kesintisiz işler. Ancak köylü bu sistem içerisinde sadece düzeni döndüren bir çark görevi görür. Köylüler hem miri arazi anlayışı sebebi ile toprak sahibi olamaz hem de ürettikleri mahsulün çoğunu vergi olarak öder. Bu da köylü halkın yoksul kalmasına sebep olur. Buna ek olarak toprak ağalarının köylü üzerindeki olumsuz etkisi de söz konusudur. (Karadağ, & Şit, 2016: 60) Bir Karış Toprak isimli romanda köylünün fakir olduğu ve Osmanlı yönetiminin köylüye sahip çıkmadığı ifade edilir:

> "Osmanlı toprağında Tanrının fukaradan yana olduğu duyulmuş, görülmüş bir iş deel... Tanrı, hep ağadan yanadır" (BKT, 1964: 51).

> "İleşberin karnında kırk yıl vardır diye. Bu söze kulak asma. Osmanlı sözü bu... Fukarayı oyalamak için uydurulmuş bir söz... Bak şu köyün Osmanlısına: Kırk yıldır karnını doğru dürüst doyurabilmiş mi? Yeni ağaları İbram'ın gözünün, avucunun içine aç köpekler gibi bakıyorlar" (BKT, 1964:123).

> "Osmanlı toprağı, Osmanlı padişahının malıdır. Ancak Osmanlı ağasının işlemesine izin verir. Bu toprağın bir karışında Osmanlı köylüsünün hakkı yok- tur. Köylü, ağa izin verirse sürer toprağı" (BKT, 1964:107).

Samim Kocagöz'ün *Bir Karış Toprak* eserinde Osmanlı Devleti döneminde yaşayan köylülerin çektiği sıkıntılar dile getirilir. Öncelikli olarak toprak mülkiyeti hakkının devlete ait olmasına dikkat çekilir. Bu sistemde sadece kullanım hakkına izin verilen köylü, toprak ağaları ile sorun yaşar. Aynı zamanda bu toprakların babadan oğula geçiş ile çocuk sayısına oranla bölünmesi, köylünün daha da fakirleşmesi sonucunu doğurur. Bu nedenlerle Kocagöz, *Bir Karış Toprak* kitabında, Osmanlı döneminde köylüye uygulanan politikaların doğru olmadığını ifade eder.

4.2 Milli Mücadele Dönemi

"Kalpaklılar'ı, eşsiz kahraman,
ölümsüz Atatürk'e ve İstiklal Ordusu'nun
aziz şehitlerinin anısına, gazilerine armağan ediyorum."
Kalpaklılar

Milli Mücadele, Türk halkının düşman işgaline karşı gerçekleştirdiği topyekûn direnişin ve zaferin adıdır. "Bağımsızlık, bir milleti millet yapan değerlerin başında gelir ve bu değeri elde etmek için milletçe mücadele etmek gerekir. Türk milleti için Kurtuluş Savaşı da (Milli Mücadele) "1919 – 1922" böyle yorumlanmalıdır" (Sakallı, 2012:138). Türk milletinin birlik beraberlik dâhilinde, maddi ve manevi tüm imkânlarını kullanarak taçlandırdığı bu zafer, Türk edebiyatında birçok hikâye ve romanın konusunu oluşturur. Samim Kocagöz'ün kaleme aldığı *Kalpaklılar* ve *Doludizgin* de, Milli Mücadele zaferinin romanlaştırılmasıdır.

Romanların içeriğini, Türklerin bağımsızlık mücadelesi olan "Kurtuluş Savaşı" oluşturur. *Kalpaklılar*'da İzmir'in işgaliyle başlayan bu süreç, *Doludizgin*'de düşmanın Türk topraklarından atılması ile sona erer. *Kalpaklılar* romanında ekseriyetle iç düşmanla yapılan mücadeleler anlatılırken *Doludizgin*'de ise dış düşmanla yapılan mücadeleler anlatılmaktadır. Romanlar adını, "Milli Mücadele'yi başlatan Kuvâ-yi Milliye hareketi *"Kalpaklılar"*ın hareketi olarak değerlendirildiğinden ilk romana *Kalpaklılar* adı uygun görülmüştür. *Doludizgin* romanı da *Kalpaklılar*'ın ikinci cildi olarak yayınlanmış fakat konu ve heyecan bakımından daha aktif bir mücadeleyi anlattığından *Doludizgin* adını almıştır" (Taş, 1998: 94). Adı geçen her iki roman da Nutuk'tan alınan cümlelerle başlar. Gerçek olaylara ve belgelere dayandırıldığı için bu iki eser "belgesel roman" olarak nitelendirilir.

İç ve dış düşmana karşı verilen mücadelelerin temelinde, Türk milletinin bağımsızlık hareketi yer alır. Samim Kocagöz bu iki romanı; Milli Mücadele'nin aşamalarını, işgalleri ve halkın haklı mücadelesini değişik cephelerde, değişik zaman ve mekânlarda yaşanan olaylar üzerine kurgular.

4.2.1 Milli Mücadele'ye Karşı Faaliyetler

Samim Kocagöz'ün Milli Mücadele dönemini kaleme aldığı *Kalpaklılar* ve *Doludizgin* isimli romanlar, Milli Mücadele Yanlısı ve Karşıtı Faaliyetler olarak iki ana bölümde incelenmiştir. Milli Mücadele Karşıtı Faaliyetler ise dört alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar sırası ile: İşgaller, İstanbul Hükümeti ve İdareciler, İç İsyanlar ve Yunan Mezalimi'dir.

4.2.1.1 İşgaller

Kalpaklılar isimli roman İzmir'in işgal edileceği haberi ile başlar. Romanda zamanı geldiğinde kurtuluş fitilini ateşleyecek olan Hasan Tahsin, İzmir denizi açıklarını seyrederken Yusuf yanında belirir. Romanın merkezindeki Yusuf karakteri, Çanakkale Savaşı gazisi ve Mektebi Hukuk'u bitirmiş genç bir vatanseverdir. Vaziyetin ikisi de farkındadır. İzmir'in işgal edileceği o acı gün beklenir: "İzmir artık dizlerinin dibinde, sularının kenarında oturan bu adama, ona, yabancı gibi geliyordu. İzmir'i elinden almışlardı" (K, 2017: 9). Yusuf gemilerin gelmesinden bir gece önce Rum mahallelerini gezdiğini, azınlık olan halkın bayraklar açarak ve çığlıklar atarak dans ettiklerini fakat Türk mahallerinin derin bir sessizlik ve korku içinde olduğunu dile getirir. Yusuf her şeyin bittiğine, topraklarımızın elimizden gittiğine inanır. Ancak Hasan Tahsin, Yusuf'un korkularının yersiz olduğunu, Çanakkale Savaşı'nda aynı devletlerle savaşıp kazandığımızı anlatarak onu sakinleştirmeye çalışır.

Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti tarafından kaybedilmesi sonucu 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanır. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın içeriği, Anadolu topraklarının İtilaf Devletleri'nce pay edilmesine olanak sağlayan maddeler ile doludur. Özellikle Mondros Ateşkes Antlaşmasının 7. Maddesi, Anadolu'da işgal faaliyetlerinin gerçekleşmesine hukuki bir imkân tanır niteliktedir (Özkan, 2015:113). Batı Anadolu bölgesinin düşman kuvvetleri tarafından işgaline ise İtilaf Devletleri himayesinde taşınan Yunan askerlerinin 15 Mayıs 1919 sabahında İzmir kıyılarına getirilmesi ile başlar. Böylece İzmir'in işgalinin ilk adımı atılmış olur (Baykal, 1969:517). "14 Mayıs 1919 akşamı Calthorpe, Albay Zafiriou ile Yunan Deniz Subayı Mavroidis'e azami İtidal ve ölçülü hareket edilmesini tavsiye

etmiş ve notalarla belirtildiği veçhile 15 Mayıs 1919 sabahı Yunan işgali fiilen başlamıştır" (Turan, 1996:746). Romanda İzmir'in işgal edilmesi amacıyla gelen Yunan donanmasının İzmir limanına giriş anı şu şekilde anlatılır:

> "Körfezin ta uzaklarından vapur sesleri gelmeye başladı. Bu düdükler durmadan ötüyordu. Düdük sesleriyle beraber İzmir'in Rum mahallelerinden bir kıyamettir koptu. Hasan Tahsin saatine baktı: Sekiz buçuktu. Pencereye yaklaştı; önce gökyüzüne baktı. Gökte kara kara bulutlar İzmir'in üstüne yığılıyordu. Kordon'da pencereden göründüğü kadar yerde bile büyük bir kaynaşma vardı. Hasan Tahsin'in dudaklarına acı bir gülümseme takıldı: "Yüzlerce yıldan beri bu topraklarda yaşayan Rumlar- Romalılar- Yunanlıları karşılıyorlar…" diye düşündü. İşte İngiliz Amirali Calthorpe'un kumandasında İtilaf Devletleri donanması İzmir'e giriyordu. İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, kanatlarının altında, himayelerinde, Yunanlıları getiriyorlardı. Sanki bir çocuğun eline oyuncak verir gibi, İzmir'i Yunan'ın eline vereceklerdi" (K, 2017:21).

Kalpaklılar'da İzmir'in işgal edilmeden önceki vaziyeti acınasıdır. Yıllardır Osmanlı Devleti himayesinde yaşayan azınlık halk, bu işgalin gerçekleşmesini sevinçle beklemektedir: "Kordonboyu'nda, Kramer Palas'ın, Tiyatro'nun önünde yerli Rumlar delirmiş bir halde bağırışıyor, dans ediyor, zıp zıp zıplıyorlar. Frenk mahallesinin sokaklarında palikaryalar, şarap fıçılarını sokaklara dökercesine boşaltıyorlar" (K, 2017:22). Hasan Tahsin ve Yusuf bu Frenk mahallerinden hızla uzaklaşmaya çalışır. Herhangi bir karışıklığın çıkması halinde işlerin daha da karışacağının bilincindedirler. İzmir limanında ise İtilaf Devletlerinin gemileri, İzmir'in alınmasını dört gözle beklemektedir. Bu bekleyiş, Yunan askerlerinin ve askeri mühimmatların İzmir'e doldurulması ile desteklenir. Yunanlıların İzmir'in işgali ile "Megali İdea"yı gerçekleştirdikleri düşüncesi Romanda bu durum şu şekilde geçmektedir:"Zafiryus, beyannamesinde, "İki bin yıllık Yunan rüyası gerçekleşti…' diyordu. "Enosis" diyordu. "Megali İdea" diyordu (K, 2017:31). Ancak "Megali İdeali"nin İzmir'in işgali ile gerçekleşeceği düşüncesi, Türklerin milli mücadele ruhunun uyanması ile nihayete eremeden son bulur.

> "Megali İdea; Yunanca "Büyük Fikir", "Büyük Ülkü" anlamına gelmektedir. Yunan hedefleri olarak belirlenen Megali İdea, aslında; 1798'den itibaren bu ideal peşinde koşan Yunanlıların emperyalist politikalarının amacıdır. Megali İdea, ortaya atıldığı

> zaman, "Bağımsız Yunanistan'ın, daha doğrusu "Büyük Yunanistan"ın, "Yunan İmparatorluğu"nun, "Bizans İmparatorluğu"nun, Yunanlılık adı altında bir "Kültür İmparatorluğu"nun kurulmasını öngören bir anlamda kullanılmıştır" (Kalelioğlu, 2008:108).

Yukarıda yapılan alıntılamada bahsi geçen "Megali İdea"nın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. "Megali İdea"nın ana felsefesi, Yunanistan'ın doğusundan başlayarak, Rumların yaşadığı tüm yerleri ve tüm Rumları Yunan bayrağı altında bir araya getirmektir. Bu da demek oluyor ki, Bizans İmparatorluğu'nun yeniden ihyası sağlanmalı ve Pontus Rum Devleti ile birlikte Büyük Helen İmparatorluğu kurulmalıdır (Yalçın, 2017:33). Bu amacın fiiliyata dönüşmesini sağlayan adımlardan biri de 15 Mayıs 1919 yılında İzmir'in ve İstanbul'un işgali ile atılır.

Jeopolitik konumundan dolayı İstanbul ve boğazlar, her daim büyük devletlerin dikkatine mazhar olur. Bu ülkelerden İngiltere, Fransa ve Rusya'nın bir araya geldiği İtilaf bloku, 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı'nı kendilerine bir fırsat olarak görür. Savaşın ardından Osmanlı Devleti ile imzaladıkları Mondros Ateşkes Antlaşması'nda İstanbul'un işgaline olanak sağlayabilecek herhangi bir madde olmamasına rağmen; 13 Kasım 1918'de İstanbul fiili olarak; bazı siyasi ve askeri adımlar sonucunda da 16 Mart 1920 yılında resmen işgal edilir (Saylan, 2014:17). İstanbul'un işgali *Kalpaklılar* isimli romanda şu şekilde geçmektedir:

> "İstanbul, 1920 yılının bu Mart ayının 16. Günü, yüzyıllardan beri yaşayageldiği günlerinden birine, bu sabah yine sessizce uyanmış, sislerden, karanlıklardan sıyrılarak kederli yüzünü, zaman zaman bulutlardan sıyrılan güneşe çevirmişti. (…) O kadar ki, sağa sola bölük bölük, takım takım, küme küme, yürüyen tüfeklerinin ucundaki süngülerine, altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun şanını, şerefini takmış sürüyen İngiliz askerlerini bile göremiyordu. Bizans İmparatorluğu'nun da sonu böyle gelmişti. Bin yıllık Bizans'ı, Konstantin'in şehrini Türklerin elinden kurtaracak Anadolu'da kimsesi yoktu. Bizans düşünceye dek, üç yüzyıldan fazla bir zamanda Anadolu, Türklerin yurdu olmuş, Anadolu'ya Türkler yerleşmişti. Bin yıllık Bizans'a Türk olmak, İstanbul olmak, tarihin yazdığı bir kader olmuştu. Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te aldığı Bizans, o günden bugüne Anadolu gibi Türk yurdu olmuş, Türkleşmiş, İstanbul olmuştu. Bugün, ne Konstantin, ne de onun çocukları, torunları İstanbul'da bir hak iddia edemezlerdi. Fatih Sultan Mehmet'in torunu Vahidettin de bir hak iddia edemezdi. Ama Türk milleti, anasının ak sütü gibi kendisine helal, yüzyıllardan beri yurt edindiği

> İstanbul'da, her taşı, her karış toprağı Türk olmuş İstanbul'da, her taşı, her karış toprağı Türk olmuş İstanbul'da hak iddia edebilirdi" (K, 2017:281).

*Kalpaklılar'*da İstanbul'un işgal edilmesinin insanlarda bir yılgınlık bırakmak yerine mücadele azmini kamçıladığı görülür. Bunun nedeni, İstanbul Hükümeti'nin İtilaf Devletleri yanlısı bir politika gütmesi ve halkın bu durumun farkında olarak bir bütünleşme, örgütleşme faaliyetlerine girişileceğinin inancında olmasıdır: "Edilir, edilir… Bir şey değişmez ki… Zaten ha edilmiş ha edilmemiş… Ankara bence daha da kuvvetlenecek. İngilizler, Damat Ferit, daha bir sürü düşman çatlasın. Biz, Kuva-yı Milliyeciler, hepsinin hakkından geleceğiz" (K, 2017:261).

Samim Kocagöz *Kalpaklılar*'a Anadolu'daki işgalleri anlatarak başlar. Romanın ilk sayfalarından itibaren bu işgallerin Türk mevcudiyetini yok saymaya yönelik adımlar olduğuna dikkat çekilir. Özellikle bu işgaller, emperyalist güçlerin Anadolu topraklarında gerçekleştirmek istedikleri "Megali İdea" için ilk adım olarak görülür. Samim Kocagöz, Anadolu'da başlayan bu işgalleri, kendi kurtuluş yolumuzu aramaya sevk edecek olayların başlangıcı olarak ifade eder. Çünkü romanda bu işgallerin ardından ülke genelinde, Mustafa Kemal önderliğinde başlayan ve halkın her kesiminden insanın dâhil olduğu bir mücadeleye girişildiği anlatılır.

4.2.1.2 İstanbul hükümeti ve idareciler

Kalpaklılar romanında özellikle üstünde durulan konulardan biri de İstanbul Hükümeti ve idarecilerin, İtilaf Devletleri yörüngesinde hareket etmeleridir. Öyle ki işgallerden önce halkın haberdar edilmemesi, Milli Mücadele karşıtı fetvalar yayınlatılması, zulüm gören halkın sesine kulak verilmemesi gibi Türk milleti adına olumsuz durumların örneklendiği birçok olaya romanda yer verildiği görülür.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması, Türk milleti adına çok ağır şartlar içerir. Dayatılan bu ağır şartlar aynı zamanda, Anadolu'da Türk halkının uyanmasını ve direniş faaliyetlerinin başlamasını da sağlar. Ancak İstanbul Hükümeti Türk milletinin yanında olmaz ve ülkenin günden güne İtilaf Devletleri tarafından kontrol altına alınmasına göz yumar. İtilaf Devletleri ile çatışmanın çözüm olmayacağını düşünen Sultan Vahdettin, Anadolu'daki direniş

faaliyetlerinin de önünü kesmeye çalışır. (Aydoğdu, 2016:4) *Kalpaklılar*'da İzmir'in işgaline sessiz kalan Sultan Vahdettin'e kendi kurtuluş yolunu arayan halkın, güveni kalmadığı belirtilir: "İzmir'i eli kolu bağlı teslim eden Padişah'ın böyle birini memur edeceğini sanmıyordu" (K, 2017:59). "Padişah satılmıştı. Altı yüz yıllık ceddinin yüzkarası bir adamdı, İstanbul'da Padişah'ın Sadrazamı, Damat Ferit Paşa, bütün yaptıkları bir yana, eli kolu bağlı İzmir'i düşman kucağına bırakmakla zaten vatan hainiydi" (K, 2017:20). Romanda Sultan Vahdettin, Anadolu'da Milli Mücadele'nin en hararetli olduğu yıllarda İtilaf Devletleri tarafında olur, Türk halkının sesine kulak vermez. Bu tavrı ile halkın düşmanlığını kazanır. Padişah Vahdettin'in işgallere karşı tepki vermemesi onun vatan haini olarak görülmesine neden olur. Bu duruma duyulan öfke *Kalpaklılar'*da şu şekilde geçer:

> "Bu kumandan beylerin sizin o alçak Padişahınızın, vatan, millet düşmanı olduğu yeni akıllarına geldi de, toptan orduyla Padişahınızın üstüne yürüyoruz. Hem gâvurun, hem de o Padişah olacak herifin, şu bıçakla hakkından geleceğim. Ama önce sizin…(…) Yalnız, onun iyi bir yüreği, Padişah'a sonsuz bir hıncı, Yunan'a sınırsız bir düşmanlığı vardı. Bu hisleri için kafası da her zaman doğru işlerdi" (K, 2017:171).

Romanda İstanbul Hükümeti'ne bağlı idarecilerden biri olan Vali İzzet Bey'e de değinilir. Damat Ferit Paşa Hükümeti 11 Mart 1919'da İzmir Valiliği'ne İzzet Bey'i atar. İzzet Bey, Hürriyet ve İtilaf Partisi taraftarı olduğundan bu durum İtilaf Devletleri'nce de uygun bulunur. İzzet Bey, göreve başladıktan bir süre sonra İzmir Müdafa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'ne baskıları artırır ve cemiyet bölgedeki etkinliğini kaybeder. Bugünkü harp kaynaklarında İzmir'in işgali sırasında gerekli önlemlerin alınamamasının sebebi İzzet Bey olarak düşünülür. İzmir'in işgal edilmesi ile İzzet Bey, Yunan askerleri tarafından alınıp valilik makamına oturtulur. İzzet Bey ise makamında halkın sakinleşmesi için işgalin antlaşma şartlarına uygun olduğunu öne sürer ve işgal kuvvetlerini destekleyen telgraflar çeker (Tabak, 1997:121). *Kalpaklılar*'da, İzmir'in işgali esnasında Vali İzzet Bey'in İzmir'i müdafaa etmemesi, İtilaf Devletleri ile işbirlikçi olmasına bağlanır:

> "Hepsini öğrendim" dedi. "Elleri, kolları şimdiden bağlı. İtilaf Devletleri'nin evvelki gün Kambur İzzet'e verdikleri notadan sonra, bu vali müsveddesi, kışladaki kolordu

> kumandanı Nadir Paşa ile birlik olmuş, İstanbul'un verdiği emirleri yerine getirmek için uğraşıyor. İlk iş olarak askerin silahını, cephanesini elinden toplamaya hız vermişler. İşgal, tam bir teslimiyet olacak. Bazı zabitleri, paşa, herhangi bir harekette bulunmasınlar diye gözaltında bile tutuyormuş."
>
> "Bu herifler vatan haini!" diye Yusuf bağırıverdi. Sanki bağıran başkasıymış gibi, durup hayretle iki yakasına bakındı. Hasan Tahsin, tok bir sesle, "Hepsi!" dedi"(K, 2017, 12).

Romanda İtilaf Devletleri yörüngesinde olduğu belirtilen isimlerden biri de Hüsnü Bey olur. 25 Mayıs 1919'da Manisa, herhangi bir direnişle karşılaşmayan Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilir. Manisa Mutasarrıfı Hüsnü Bey bu işgale karşı Türk halkının direnişini engeller ve işgal kuvvetlerine destek verir. Hüsnü Bey bu dönemde çıkan gazetelere de verdiği demeçlerde, Yunan kuvvetlerinin İslam inancına saygılı olduklarını ve halka herhangi bir zarar vermediklerini ifade ederek halkın işgale sessiz kalmasını sağlamaya çalışır (Akdeniz, 2019:15). İstanbul Hükümeti'ne bağlı olan Hüsnü Bey'in Manisa'nın işgal edilmesindeki takındığı tutum *Kalpaklılar*'da şu şekilde yer alır:

> "Mutasarrıf Hüsnü Bey, önce Dersaadet'in emrini yerine getirmiş, Manisa'yı teslim etmiş, sonra da Kumandan Konstantinos'un emirlerine boyun eğmeye başlamıştı. Manisa Metropoliti Yuvakim, Hükümet Konağı'na yerleşmiş, mutasarrıfı idare ediyordu. Mutasarnıf da güya şehri...(…) Yunan askerleri Manisa'nın her yanına saldırmıştı. Yapacaklarını, sessizce yapıyorlardı. En büyük, en önemli işleri, şehrin bütün mahallelerin de, gözlerine kestirdikleri evlerde silah aramaktı. Çoğu, nezaketle kapıları çalıyorlardı. Bir kere de kapıdan girdiler mi" (K, 2017:69).

Samim Kocagöz *Kalpaklılar*'da İstanbul Hükümeti ve idarecilerin takındığı tavra dikkat çeker. Kocagöz, romanda İstanbul Hükümeti'nin İtilaf Devletleri kontrolünde olduğunu farklı olaylar çerçevesinde defaatle işler. Düşman işgalinin başladığı Anadolu'da; Sultan Vahdettin, Damat Ferit Paşa ve İstanbul Hükümeti idarecileri kendi çıkarlarını gözetmek adına İtilaf Devletlerinin emirlerine riayet ederler. Romanda Anadolu'da başlayan işgallere karşı İstanbul Hükümeti'nin sessiz kalması halkı kendi kurtuluş yolunu aramaya sevk eder. Bu roman tarihi bir gerçekliğe yaslanmış olsa da yazarın duygularının da akışa dâhil olduğu görülür. Özellikle

İstanbul Hükümeti'nin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri Samim Kocagöz'de büyük bir öfkeye yol açar. Bu öfke, romandaki olaylara sirayet eder. Kocagöz, vatan müdafaasını içte ve dışta engelleyen birçok tehlike olabileceğini ancak Türk halkının bir arada olarak tüm zorlukların üstesinden gelebileceğinin mesajını verir.

4.2.1.3 İç isyanlar

Kalpaklılar'da İstanbul Hükümeti'nin Milli Mücadele karşıtı tutumu dikkat çeker. Romanın içerisinde belirtilen İstanbul Hükümeti destekli fetvaların köylülere ulaştırılması, köy halkında Atatürk ve Milli Mücadele karşıtı bir zihniyetin oluşturulmasına hizmet eder. Yayınlanan fetvalar aracılığıyla halkın Milli Mücadele'den uzaklaşması hedeflenir:

> "Damat Ferit Paşa Hükümetleri tarafından halkı Kuvâ-yı Milliye aleyhine kışkırtmak için Kuvâ-yı Milliyecilere yöneltilen ithamları şöyle sıralayabiliriz: Kuvâ-yı Milliye mensuplarını İttihatçılık, Bolşeviklik, sahte milliyetperverlik, fitne ve fesat ehli olmak, şakilik, dinsizlik vb. şekilde itham etmek, halkın Kuvâ-yı Milliye'ye düşman kesilmesini sağlamak için yakalandıkları yerde öldürülmelerine cevaz veren "Fetvâ-yı Şerife"yi çıkarmak ve Kuvâ-yı Milliye'ye itimat edilmemesini sağlamak için beyannameler yayınlamak" (Akandere, 2008:2-3).

Damat Ferit Paşa tarafından verilen emirle Şeyhülislam Dürrizade Efendi fetva verir. Bu fetvada, Milli Mücadele adı altında birleşenlerin, gittikleri bölgelerde eşkıyalık yaptıkları, masum insanlara zarar verdikleri söylenir. Bu sayede halkın Mustafa Kemal ile milliyetçilerden nefret etmesini sağlamak amaçlanır. Yine bu fetvada, bu kişilerin padişah ile Anadolu arasındaki bağı koparmaya çalıştıkları ve bu nedenle idam edilmeleri gerektiği ifade edilir (Akandere, 2008:46). *Kalpaklılar* isimli romanda İstanbul Hükümeti tarafından verilen bu fetvalar nedeniyle Anadolu'da çıkan isyanlar örneklenir. Romanda, vatanın kurtuluşu için direnen mebuslar yakalanır. Bu kişilerin hem padişah hem de din düşmanı olmakla suçlandığı görülür:

> " "Padişah düşmanı alçaklar!"
> "Zındıklar... Din, peygamber düşmanları!"
> "Allahsızlar!"

"Namussuz Bolşevikler!"
"Ey ümmeti Muhammet! Allahını seven vursun!" ” (K, 2017: 296).

Türk Milleti vatanın kurtuluşu için uğraştığı zor günlerde İstanbul Hükümeti sebebiyle ortaya çıkan birçok iç isyanla da uğraşmak zorunda kalır. *Kalpaklılar*'da Kör Ali Hoca diye itimat ettikleri adamın peşinden halkın mebuslarının idama götürülüşü anlatılır:

“"Bunları hemen Gerede'nin ortalık yerinde ibreti âlem için asalım!"
"Asalım!"
Esirler, bu hayhuy içinde itile kakıla yürütülüyordu. En önde Kör Ali Hoca, cüppesinin eteklerini uçura uçura dualar okuyarak yürüyor, arada bir, "Ey ahali! Gazanız mübarek ola! Allah sizden razı olsun... Yakında bu zındıklar gibi ötekileri de yakalayıp asacağız! Ankara'ya varıp Kemal Paşa'yı da, Padişahımız Efendimizin fermanı ile asacağız” (K,2017: 297).

Kalpaklılar romanında halkın yıllardan beri padişahın himayesinde yaşamaya alışkın olması ve o dönemin kaotik ortamında İstanbul Hükümeti tarafından, Kuva-yı Milliye hareketinin düşmancıl bir zihniyet gibi belletilmesi, Milli Mücadele yolunda ekstra zorluklar çıkarır. Romanda, Türk halkının, vatan din, devlet gibi hassas noktalarına temas edilerek kışkırtıldığı görülür. Ancak yine de bu insanlara Kuva-yı Milliyecilerin güveni vardır, sorunun bu insanların gerçekleri görememesinden kaynaklı olduğunu bilirler: “Yüzyılların verdiği bir alışkanlıkla şuurlarının altına işleyen bir bağlılıkla Padişah'a inanıyorlar. Hainler de onların bu hislerini din, şeriat diye yaygara koparak istismar ediyorlar” (K, 2017: 299).

Kalpaklılar'da Türk halkının cehaletine de dikkat çekilir. Romanda, askerler bir köyde konaklar. O köyün ağası, askerleri köy odasında ağırlamak ister. Yemekler yenildikten sonra sohbet edilmeye başlanır. Muhtar, Yusuf'a nereli olduğunu sorar, Yusuf İzmirli olduğunu söyler. Köylülerden biri, “İzmir'de deniz varmış”(s.169) diye mırıldanır. Yusuf ise, “Var, deniz var ya, şu sırada gâvur da var. İzmir'i Yunan bastı” (s.169) der. Köylülerden biri bu işgale tepki vermek ister ancak muhtar “İzmir

bize çok uzak"(s.169) diyerek hemen köylüyü susturur. Yusuf bu sözler karşısında öfkelenir, vatanın düşman işgalinde olduğunu ve Mustafa Kemal'in bu düşmanları topraklarımızdan atmak için verdiği çabaları anlatır. Muhtar bu duruma öfkelenir, "Efendimize ne olmuş ki de iş Kemal Paşa'ya kalmış?" (s.169) diye sorar. Seyfi, muhtara cevaben, veliaht'ın Padişah'a yazdığı mektubu okur. Bu mektupta, İngilizler ile bir anlaşmaya varılamayacağı, ülke topraklarının parçalanmaması için milli kuvvetlerin güçlendirilmesinin gerektiği ve Mustafa Kemal'e verilecek desteğin önemi yazmaktadır. Daha mektubu bitirmeden muhtar ve köylü, "Bu herifler asi! Bunlar zındık! (s.170) diye bağırıp, Seyfi'ye saldırırlar. Yusuf, silahını çıkarıp ateş eder, köylüler korkup duraklar. Salih Efe içeriye girer ve köylüye bağırmaya başlar: "Hem gâvurun hem de o Padişah olacak herifin, şu bıçakla hakkından geleceğim. Ama önce sizin..."(s.171) Salih Efe, imamı tutup ayağa kaldırır. Bunu gören İlyas ise, Salih Efe'yi durdurur ve şu sözleri söyler: "Bunlar cahil… Bunların köyüne daha Yunan girmedi de bilmiyorlar. Bunların gebe karılarını daha karnından süngüleyip öldürmediler. Kızlarının, karılarının ırzına, gözlerinin önünde geçmediler. Koyverin bu ahmakların arkasını; günün birinde bizim arkamızdan dövüşmeye yalvar yakar olur gelirler" (K, 2017:172).

Eserde, köy insanlarının dışlanmışlığı ve unutulmuşluğu da eleştirilmektedir. Devlet elinin taşralara uzanmaması ve idarecilerin olumsuz tutumları halkın cahil kalmasına neden olur. Aytekin Yakar, *"Türk Romanında Milli Mücadele"* isimli kitabında köylünün durumunu şu şekilde ifade eder:

> "Köy, bilgisizliğin, yoksulluğun ve aydın ihmalinin elinde geri bir hayat, içindedir. Fakat onun sevahirini teşkil eden bu tabakaları anda cevherli, inançh, yiğit ve fedakâr bir özü vardır. Yaşadığı felaketler, memleketin parçalanış, bu özü milli iradenin yani Mustafa Kemal'in eliyle ateşler. Milli irade onu, bakımsız, cahil hayatından silkeleyerek, emsalsiz cevheriyle Milli Mücadele saflarına sürer" (1963:39).

Anadolu halkı, yıllardır içinde bulundukları düzeni kanıksar, padişah ve idarecilerin olumsuz fiiliyatlarını dahi sorgulama gereksinimi duymazlar. Mustafa Kemal'in bu

uyanışı sağlaması ile birlikte Anadolu halkı, Milli Mücadele'de kendisine düşen görevi layıkıyla yerine getirmeyi başarır.

Samim Kocagöz, Milli Mücadele döneminde yaşanan iç isyanları vurgularken bu isyanların ortaya çıkmasına neden olan faktörleri de detaylı bir şekilde işler. İstanbul Hükümetinin işgalcilere karşı net bir tavır ortaya koymaması yıllardır padişahın sağlığına duacı olan halkın, padişah fetvası dışında herhangi bir söyleme itibar etmekte zorlanması, yine bu halkın dini hassasiyetlerinin birtakım dini içerikli şeyhülislam fetvaları tarafından sürekli bir şekilde kaşınması ve yıllarca memleket aydınının halka karşı olan sorumluluğunu görmezden gelmesi nedeniyle halkın cahil ve kandırılmaya müsait bir zihinsel yapılanmanın içinde bulunması, romanda vurgulanan söz konusu faktörlerden bazılarıdır. Böylece yazar, sadece Milli Mücadele eksenli bir tarihsel anlatı oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda Türk toplumunun kurtuluş yıllarındaki sosyolojik yapılanmasını da göz önüne sermiştir.

4.2.1.4 Yunan zulümleri

Kalpaklılar romanında Anadolu'daki işgaller ile eş zamanlı başlayan Yunan zulümleri de anlatılır.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hemen ardından Anadolu'da işgaller başlar. İtilaf Devletleri kendi aralarında yaptıkları gizli antlaşmalar ile Anadolu toprakları taraflar arasında pay edilir. İngiltere Devleti, Akdeniz bölgesinde İtalya'nın güçlenmesini istemediği için İzmir ve çevresinin Yunanistan'a bırakılmasını arzu eder. Paris Barış Konferansı'nda alınan kararla İzmir ve çevresi Yunanlılara verilir. Bu durum, Yunan Megali İdeası'nı gerçekleştirmek adına bir fırsat doğurur. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan ordusu İzmir'i işgal eder. Sadece İzmir ile sınırlı kalmayan bu işgal, çevre bölgelerdeki on iki ile de sirayet eder (Turan, 1996:12).

Kalpaklılar'da İzmir'in işgali ile başlayan bu süreç ele alınır. Yunan kuvvetleri insanların evlerine girip mallarını yağmalar, kadınlara ve çocuklara tecavüz eder. Yunanlılar tarafından yapılan zulümler ve dehşet verici işkenceler; çocuk, sivil, yaşlı demeden herkese uygulanır: "Bazı zabitlerimizi öldürmeden, ellerini, ayaklarını

bağlayarak, diri diri denize atıp boğmuşlar. Bazılarını Yine diri diri birbirlerine bağlayıp atmışlar. Birçoğunu sivil, asker, polis, jandarmalarımızı koyun boğazlar gibi boğazlamışlar" (K, 2017: 48). *Kalpaklılar* romanının bir bölümü, Yunan işgalinin beraberinde getirdiği zulümleri anlatmak üzere ayrılır. Romanda işlenen bir olaya göre: Yusuf ve silah arkadaşları, Manisa'ya doğru yol alırken, ormanlık bir alanda gürültü duyarlar. Bu sese kulak verildiğinde, yüzü gözü kan içinde genç bir oğlan tarafından türkü söylendiği fark edilir. Türkünün sözleri ise, "Dağlar taşlar… Ey Kardaşlar"dır. Bu sesin arkasından ihtiyar bir adam, "Yapma oğul(…) İlyas gel oğlum" (Kocagöz, 2017: 61) diye koşturmaktadır. Yusuf hem bu durumu anlamak hem de yardımcı olmak ister. Yusuf yaşlı adama ne olduğunu sorduğunda bulundukları köye Yunanlıların girdiğini masum insanlara zarar verildiğini ve İlyas'ın hamile olan karısının öldürüldüğünü öğrenir:

> "Erkeklerin elini kolunu bağladılar. Karşı geleni hemen öldürdüler. Evimizde neyimiz var neyimiz yoksa hep aldılar. Bizim evde pek öyle dişlerine göre bir şey yoktu. Beni, İlyas'ı, öküzlerin ipini kesip avludaki ağaca bağladılar. Evi arıyorlardı. Bizim kocakarıyı bağlamadan bizim yanımıza sürdüler. En sonunda saman damına saklanan benim gelini buldular. İlyas'ın karısını. O damın penceresinden atladı, kaçmak istedi. Tuttular. Üç Yunanlı asker, kızcağızın boğazına sarıldı önce bir şey anlayamadım. Meğer olup olacak varlığımız, gelinin boynundaki bir tek altına saldırırlarmış. (…) En sonunda askerlerden biri, süngüsünü kadıncağızın karnına sokuverdi. (…) Karnına süngü saplanan karısı, altı aylık gebeydi" (K, 2017: 64-65).

Kurtuluş Savaşı yıllarında Yunan askerlerinin yapmış olduğu işkenceleri Salim Gökçen şu şekilde ifade eder:

> "İşkence arzusu, Yunan askerleri ile Rum çetelerinin ilkel ve vahşi duygularının dışa vurulmuş şekli olarak sergilenmiştir. Öldürmeye kastettikleri kimseyi önceden çeşitli şekillerde işkenceye tâbi tuttukları gibi, öldürdükten sonra da parçalama, organlarını kesme, koparma veya ağaçlara asma gibi insanlık dışı davranışlarıyla, kin ve nefret duygularının boyutunu ortaya koyuyorlardı" (2016: 89).

Romanda, 25 Mayıs tarihinde Manisa işgal edilir. Bu işgale, İstanbul Hükümeti ve Manisa'da görevlendirilen idareciler sessiz kalır. Yunan askerleri tarafından uygulanan zulüm Manisa'da da görülür. Bu durumu gören Yusuf'un aklına ailesi gelir, hemen koşup onları görmek ister. Salih Efe, Yusuf'u yalnız bırakmaz istemez ve ona eşlik eder. Eve girdiklerinde aile üyelerin bulamayan Yusuf ve Salih Efe bahçeye indiklerinde acı gerçekle karşılaşırlar: "Neriman'ın saçları yüzüne dökülmüştü. Kanlı gömleği yırtık yırtıktı. Memelerinin üzerinde kanlı diş izleri vardı. Bu diş izleri bütün vücudunu sarmıştı" (K, 2017: 75). Bu acıya dayanamayan Yusuf, olduğu yere yığılıp kalır. Salih Efe, genç kızın cansız bedenini ipten alır ve onu gömer.

Samim Kocagöz romanda Anadolu'da yapılan zulümlerin nedenlerine dikkat çeker. Öncelikle Birinci Dünya Savaşı'nın ardından emperyalist güçlerin Anadolu'da başlattığı yıkımda, aracı olarak kullandığı devlet Yunanistan olur. Bu durum, Yunanlıların asırlardır gerçekleşmesini beklediği "Megali İdea" için de bir fırsattır. Yunanlılar bu uğurda Anadolu topraklarını işgal etmenin yanı sıra Türk halkının maddi-manevi değerlerine de savaş açar. İşgallerle başlayan eş zamanlı zulümlerde çocuklara, kadınlara, yaşlılara tecavüz edilir. İnsanlık dışı katliamlar gerçekleşir. Samim Kocagöz *Kalpaklılar* ve *Doludizgin*'de Yunan zulümlerinin birçok temsili örneğini verir. Kocagöz'ün romanlarında, Yunan zulümlerinden defaatle bahsedilmesinin nedeni, hem Yunanlıların yaptığı vahşetleri eleştirmek hem de Milli Mücadele ruhunun uyanmasını sağlayan nedenlerin daha net anlaşılmasını sağlamaktır.

4.2.2 Milli Mücadele Yanlısı Faaliyetler

Samim Kocagöz'ün Milli Mücadele dönemini kaleme aldığı *Kalpaklılar* ve *Doludizgin* isimli romanlar, Milli Mücadele Yanlısı ve Karşıtı Faaliyetler olarak iki ana bölümde incelenmiştir. Milli Mücadele Yanlısı Faaliyetler ise dört alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar sırası ile: Bireysel direniş örnekleri: Hasan Tahsin ve Süleyman Fethi Bey, Kuva-yı Milliye, Vatan sevgisi ve Türk kadını, Mustafa Kemal Atatürk şeklindedir.

4.2.2.1 Bireysel direniş örnekleri: Hasan Tahsin ve Süleyman Fethi Bey

Kalpaklılar'da İzmir'in işgalinin gerçekleşmesinin ardından Türk milletinde bir teslimiyet duygusu oluşur. Zaten yıllardır savaşlarla mücadele eden Türk halkı yorgundur. İstanbul Hükümeti'nin de desteğini göremeyen halk bu işgallere boyun eğer. Ancak romanın daha ilk sayfalarında bu ümitsizliğin yersiz olduğunu söyleyen Hasan Tahsin şu sözlerle çevresindeki insanları yüreklendirmeye çalışır: "Her kavgaya, yürekli olan, çok kolay başlar. Yüreğimiz gerçekten varsa, üstümüze yürüyen haydutun biz de üstüne yürürüz. O kadar kolay ki" (K, 2017:10). Romanda Hasan Tahsin, Yunan askerlerinin İzmir'e girdiği gün elindeki bombayı patlatır. Bu sayede Milli Mücadele'nin ilk kıvılcımı atılmış olur. Bu olayın ardından Süleyman Fethi Bey'in de göstermiş olduğu cesaret, bu iki ismin Milli Mücadele'de sembol isimler olmasını sağlar.

Paris Barış Konferansı'nda alınan karar ile 15 Mayıs 1919'da İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edilir. Yunan ordusu şehre ilk girdiğinde birkaç el silah sesi duyulur. Bu silah sesinden dolayı Yunan birlikleri, Türk vatandaşların üzerine ateş açar ve birçok sivil vatandaş hayatını kaybeder. İlk kurşunun Hukuk-u Beşer gazetesi başyazarı Hasan Tahsin tarafından atıldığı iddia edilir. Ancak o dönemde çatışmaların şiddetlenmemesi amacıyla bu durum gizlenmeye çalışılır, reddedilir. Bu durum bir süre kaynaklarda yer almazken daha sonraları tarih anlatılarında kendine bir yer bulur:

> "Zeynel Kozanoğlu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Hasan Tahsin isminin tarih anlatısında yer almadığını kabul ederek bu durumu "yakın tarihimizde cereyan etmiş bir takım olayların ve yürütülmüş faaliyetlerin açığa vurulması ve tartışılmasının sakıncalı görülmesine" bağlar. Ardından da; gazetelerin, dergilerin, araştırma eserlerinin, tarih kitaplarının, ansiklopedilerin, ders kitaplarının; "Hasan Tahsin Recep Bey'in İzmir'in işgali günü Yunan askerlerine ilk kurşunu sıkmıştır. Bu aynı zamanda İstiklal Savaşı'mızı başlatan "İLK KURŞUN"dur..." noktasında birleştiklerini söyler" (Vural, 2019:290).

Gerçek adı Osman Nevres olan Hasan Tahsin, Yunanlıların işgaline ilk kurşunu atan kişi olarak tarihe geçer. Ancak son zamanlarda ilk kurşunu kimin attığına dair birkaç araştırma yapılır. İlk ya da değil Hasan Tahsin bu kurşunla, Anadolu'da kurtuluş fitilini ateşler ve Milli Mücadele'nin sembol isimlerinden biri olur (Vural, 2019:281). *Kalpaklılar* isimli romanda Hasan Tahsin, İzmir'in işgaline karşı tepki verilmesi gerektiğini üzerinde durur:

> "Bu cümleler, Hasan Tahsin'in kendi gazetesinde yazdığı bir başmakalenin son cümleleriydi. Bu makaleyi kesmiş, cebine koymuştu Yusuf. Yazının başlığı 'Namus Uğruna'ydı. (…) Hasan Tahsin Recep Bey, Hukuk-u Beşer gazetesinin sermuharriri, bu makalesini şöyle bitiriyordu:
>
> Memleketimizi teslim etmektense; yakar, yıkar, intihar ederiz: Çünkü tarihimiz var; çünkü bizi tel'in edecek ecdadın ruhu, ahfadın feryadı var; çünkü her şeyden üstün namusumuz var!" (K, 2017:11).
>
> "Başlayacağım; bitirecekler. İstiklal ateşinin ilk kıvılcımı olacağım!" (K, 2017: 20).

Kalpaklılar'da Hasan Tahsin, bağımsızlık savaşını başlatmak için Rum halkının ve düşman kuvvetlerinin kalabalık bir güruh oluşturduğu Kordonboyu'nda, elindeki bombayı patlatır. Romanda milli ayaklanma görevini üstlenen Hasan Tahsin, bu mücadelede şehit düşer ancak bağımsızlık savaşının ilk adımını da atmış olur ve *Doludizgin* adlı eserin sonunda da Hasan Tahsin'in göstermiş olduğu kahramanlıklar vefa ve minnet duygusu içerisinde anılır:

> "Bu sırada nakliye gemisinin güvertesinden bir yaylım ateşi açıldı. Hasan Tahsin, birkaç saniye ayakta kalabildi. Dudaklarında bir tebessüm, yüzünde bir rahatlık vardı. Sonra, dizlerinin üzerine düştü. Daha sonra ellerini, avuçlarını açarak kaldırım taşlarını tuttu. Yavaş yavaş yere kapandı. Sanki İzmir'i sımsıkı kollarının arasına almış, yurdumuzun topraklarına sarılmıştı" (K, 2017:25).

> "İstiklal Savaşımızın ilk şehidi, şu yerde toprağa düştü. Arkadaşlar! Binlerce şehidimizden biri olan Hasan Tahsin Bey'i selamlayacağız. Hazır oooll! Diye bağırmıştı" (K, 2017:693).

Tarihi bir kimlik olan Süleyman Fethi Bey İzmir'in işgal edilmesinden önce birçok görevde bulunmuş başarılı bir askerdir. Tarihi kaynaklara göre, Paris Barış Konferansı'nda alınan İzmir'in işgal kararını daha önceden Fethi Bey fark eder ve İstanbul Hükümeti'ne bilgi verir. Ancak bu bilgilendirme İstanbul Hükümeti tarafından dikkate alınmaz. İşgalin gerçekleşmesinin ardından Türk halkı sokaklara dökülür. Bu kalabalığın içinde Süleyman Fethi Bey de vardır ve bir köşede Kuran okumaktadır. Yunan askerlerinin hedefinde olan Süleyman Fethi Bey, kendisine diretilen "Yaşa Venizelos" sloganını atmayı reddedince, itaatsizliğin bedelini şehadetle öder:

> "Ona zorla "Zito Venizelos" (Yaşasın Venizelos) dedirtmeye çalıştılar. Bu cümleyi söylemeyen ve "Kato Venizelos" (Kahrolsun Venizelos) diyen Süleyman Fethi Bey, tekrar süngülendi. Üniformasını çıkarmasını istediler. Osmanlı padişahının giydirdiği üniforma ve rütbeyi ancak onun çıkarabileceğini söyleyerek istenileni yapmadı. Tekrar süngülediler. Kendi kanlar içinde, elbisesi perişan halde kışladan çıkartılıp halk arasında teşhir edilerek yürütüldü. Öğleye doğru Kordon üzerinde başı açık, üniforması sökülmüş, göğsü sekiz yerinden süngülenmiş vaziyette idi" (Kocal, 2022:20).

Kalpaklılar'da Hasan Tahsin ile başlayan mücadele, Türk milletinin cesaretini toplamasını ve durumun ciddiyetinin kavranmasını sağlar. Bundan sonra olaylar hızlıca gelişme gösterir. Kim oldukları bilinmeyen birkaç kişi tarafından Yunan askerlerine ateş edilir. Bu durum Papaz Hristostomos tarafından Vali Kambur İzzet Paşa'ya anlatılır. Yunanlıların savaş istemediğini ancak Türklerin, Yunan askerlerine ateş açtığını söyler. Bu durumu bahane eden Yunanlılar, Türk askerlerini toplar, ite kaka sokaklarda yürütür ve onlardan "Yaşa Venizilos" diye bağırmalarını ister. Albay Süleyman Fethi Bey bu durumu kabul etmez, "Kahrol Venezilos" diye bağırır ve bir Yunan askeri tarafından kalbine süngü saplanarak şehit edilir. Albay Süleyman Fethi Bey'in kahramanlığı ve şehit oluşu *Kalpaklılar*'da şu şekilde ifade edilir:

"Süngü kalbine biraz daha yaklaşmıştı. Gözlerini Yunanlının gözlerine dikti, öylece durdu. Asker bağırtmak istiyordu. Ondan önce Fethi Bey'in sesi, meydanı çınlattı: "Kato Venezilos!" Daha bu ses meydanda akisler bırakırken, Yunanlı asker süngüsünü Fethi Bey'in kalbine sapladı" (K, 2017:30).

Samim Kocagöz'ün Milli Mücadele Dönemini anlattığı *Kalpaklılar* ve *Doludizgin* isimli romanlarına, tarihi bir dönemi ele almasına rağmen tarihi kişilere az yer verdiği konusunda birtakım eleştiriler getirilir. Kocagöz'ün bu eleştirilere karşı getirdiği açıklama şu şekildedir:

> "Kurtuluş Savaşı, bütün bir ulusun katıldığı bir savaştır. Bütün şehitlerimizin, bütün gazilerimizin yeri, ulusun yüreğinde, tarihin sayfalarındadır. Bir roman çerçevesi içinde benim bütün ayrıntıları yazabilmem olanağı yoktur. Ben, sadece sembol olabilecek olayları ve kişileri seçmek zorundaydım. Öyle ki bir ulusun, bir ölüm kalım savaşında niçin döğüştüğünü, nasıl döğüştüğünü anlatabileyim" (Kurdakul, 1963:4).

Samim Kocagöz'ün *Kalpaklılar*'da sembol isim olarak Hasan Tahsin ve Süleyman Fethi Bey'i tercih ettiği görülür. Kocagöz'ün, tarihi gerçekliği olan bu iki ismi romanında tercih etmesinin nedeni, bu isimlerin Türk milletinin uyanışını sağlama noktasında gösterdikleri cesaret ve kahramanlık olur. Bu iki isim vatanın kurtuluşu için kendi canları pahasına Milli Mücadele yolundaki ilk adımları atarlar. Bu ferdi adımların ardından Türk milleti örgütlenmeye başlar ve düşman askerleri Anadolu topraklarından atılana kadar bu mücadeleler devam eder.

4.2.2.2 Kuva-yı Milliye

Kalpaklılar isimli romanda Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasını sağlayan temel motivasyon ve gücün Kuva-yı Milliye Birlikleri tarafından sağlandığına değinilir. Romanın içerisinde sıklıkla tekrar edilen bu birlikler, esasında halkın toplanıp bir olması anlamını taşımaktadır.

Sözlükteki anlamı ile Kuva-yı Milliye[1], "Millî (Ulusal) kuvvet. İstiklal Savaşı boyunca kurulan hükûmet ve bu hükûmetin askeri kuvveti" (Devellioğlu, 2012:610)

[1] TDK' da yazımı "Kuva-yı Milliye" şeklinde geçen bu kelime diğer alıntılarda da TDK aslına uygun olarak kullanılmıştır.

olarak geçmektedir. Kuva-yı Milliye günümüzdeki kullanımıyla Milli Birlikler, Anadolu'nun birçok bölgesinde yapılan işgallere karşı vatanın korunması amacıyla oluşturulur. Bu birliklerin kurulması Anadolu'da direniş fikrinin ortaya çıkmasını sağlayacak ve milli kurtuluş için atılan adımların organize ilk hâli olacaktır (Özkaya, 1992:451). Kuva-yı Milliye, "TBMM Hükümetinin otoritesini egemen kılacak, içeride güvenliği sağlayacak bir kuvvet olmuş, düzenli orduya geçiş öncesinde disiplin sağlamaya çalışmıştır" (Özüçetin, Dağıstan, 2010:1). Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından Anadolu'da işgaller başlar. Bu işgaller İstanbul Hükümeti tarafından görmezden gelinir. İşgallerin devamında düşman kuvvetleri tarafından Türk milletini tehdit edecek eylemler gerçekleşir. Bu durum Türk milletinin meşru müdafaa zorunluluğunu ortaya çıkarır. Bu manada Türk milletinin mevcut yoksulluk içerisinde dahi bir araya gelerek oluşturduğu örgütlenmenin adı "Kuva-yı Milliye" olur. Kuva-yı Milliye Türk milletinin vatanını savunmak adına başlattığı bir girişim olarak tarihe geçer (Turan, 2018:59).

Kalpaklılar isimli romanda cesaretini kaybetmiş Türk milletinin umut ışığı olarak Kuva-yı Milliye birlikleri gösterilir. Yusuf ile Efe'nin konuşmasında Kuva-yı Milliye birliklerine dair ilk müjdenin verildiği görülür: "Kuva-yı Milliye!" diye tekrarladı. Salih etrafına bakındı:"Kuva-yı Milliye mi?" Yusuf sevinçten sesi çınlayarak, "Senin anlayacağın Efe, milletçe ayaklanıyoruz! Milletin kuvvetleri, millet bir araya geliyor…" dedi." (Kocagöz, 2017:57) Milletin bir araya gelerek oluşturduğu bu kuvvetlerin Anadolu'nun birçok bölgesine ulaşan bir güç haline geldiğine de değinilir:

> "Kuva-yı Milliye teşkilatımız, bütün memlekete bir örümcek ağı gibi sarmıştır. Silahlı milli mukavemet birliklerimizden tutun, ta bizim gizli teşkilatımıza kadar. Gün günden genişliyor bu ağ… Ağın düğümünün başında Mustafa Kemal Paşa var. Vay bu ağa düşecek düşmanlara… Millet, Yunan işgalinden duyduğu nefretle büsbütün ayaklandı" (K, 2017:127).

Yabancı işgallere tepki olarak oluşturulan bu birliklerin tek gayesi, Türk topraklarından düşmanı atmaktır. İlk başlarda kendi aralarında birleşen düzensiz

birliklere "Kuva-yı Milliye" adı verilirken, daha sonraları bağımsızlık savaşının kazanılmasına kadar geçen sürede Anadolu halkının vermiş olduğu tüm çabanın adı olur. Düşman işgalinden kurtulan toprakların savunucu gücü olan Kuva-yı Milliye, Türk toplumunun ruh ve kudretini yansıtan bir teşkilatlanma olarak tarihe düşer. İlk başlarda silahlı örgütlenme olarak düşünülen bu birlikler zamanla Türklerin verdiği bağımsızlık mücadelesinin genel adı olur.

Samim Kocagöz'ün *Kalpaklılar ve Doludizgin* romanlarında Türk milletinin bağımsızlık yolunda bir arada hareket etmesini sağlayan bir güç olarak Kuva-yı Milliye birlikleri gösterilir. *Kalpaklılar*'da işgal altında olan illerden kaçan fertlerin Kuva-yı Milliye birliklerinin kurulacağı haberini aldıktan sonra cesaretlerini toplaması ve örgütlenmeye başlaması anlatılır. Bu anlamda Kocagöz, halkın bir araya gelmesi anlamını taşıyan Kuva-yı Milliye birliklerine umut ışığı olarak algılar. Kocagöz aynı zamanda bir milletin düştüğü zor durumlardan ancak birlik beraberlik içerisinde çıkılabileceğinin de mesajını verir.

4.2.2.3 Vatan sevgisi ve Türk kadını

Samim Kocagöz'ün, *Kalpaklılar* ve *Doludizgin* romanlarında vatan sevgisi ve Türk kadını üzerinde çokça durduğu görülmektedir. Yüzyıllardır insanlar yaşamlarını sürdürdükleri yerleri kutsal sayar ve bu yerlerin başka toplulukların eline geçmesini engellemek amacıyla ordular kurup önlemler alır. Tarih boyunca çıkan savaşların büyük çoğunluğu, milletlerin başka yurtlara göz dikmesi ya da kendi yurtlarını savunması ile ortaya çıkar. Milletlerin hayatlarını idame ettirdiği bu toprakları koruma çabası da bizi vatan kavramına yöneltir (Taşçıoğlu, 2018:222).

Vatan kelimesi Arapçadan Türkçeye geçen ve Türkçeleşen bir kelimedir. Sözlükteki anlamı yerleşmek/ ikamet etmektir. Genel kullanılan tanımda milletlerin yaşamlarını sürdürdükleri toprak parçası anlamını taşır. Vatan sevgisi de o toprağa duyulan bağlılığı ifade eder. Bir milleti millet yapan değerler o toplumda yaşayan fertlerin bir kültürde birleşebilmesi ile olur. Bunun sağlanması için de milletlerin bulundukları topraklar üzerinde özgürce yaşayabilmesi gerekir (Yıldız, 2006:185).

Tüm milletler için vatan kavramı son derece önemlidir. Toplumlar yaşamlarını sürdürdükleri toprakları zamanla kendi milletlerine has maddi-manevi özelliklerle işler. Bu nedenle vatan toprakları milletlerin kopmaz bir parçası haline gelir. Nesillerdir bağımsızlık duygusu ile var olan Türkler için de vatan kavramı kutsaldır. *Doludizgin* adlı romanda vatan sevgisine örnek olacak "Mülkiye Marşı"ndan alınan bir dörtlüğe yer verilir:

> "Başka bir aşk istemez,
> Yurt aşkı ile çarpar kalbimiz.
> Ey Vatan! Gözyaşların dinsin,
> Yetiştik çünkü biz" (K,2017:514).

Tarih boyunca kendi topraklarına yapılan hiçbir girişimi kabul etmeyen Türk milleti, kanının son damlasına kadar savaşmayı göze alan bir millettir. *Kalpaklılar*'da düşman askerleri Türk topraklarına ayak bastığında çözüm ya vatanın kurtarılması ya da ölmektir: 'Esir yaşamayacağız… Ya bu vatanı kurtaracağız… Ya da öleceğiz…' diye söyleniyordu (K, 2017:42). Türk halkı, söz konusu vatan olduğunda bütünleşmeyi, tek yumruk olabilmeyi başarabilmiş nadir milletlerden biridir. Bu bütünleşme içinde hiçbir ayrıma yer yoktur. Söz konusu vatan savunması olduğunda, genci, yaşlısı, kadını, erkeği askerdir. *Doludizgin*'de Türk milletinin hiçbir ayrım gözetmeksizin vatan savunması için bir olduğu belirtilir: "Gencimiz, ihtiyarımız, çoluğumuz çocuğumuz, karımız kızımız, bu millet ölmedi kardeşlerim! Ölmeyecek de! Yürüyün" (D,2017:534). Samim Kocagöz, *Kalpaklılar* ve *Doludizgin*'de Türk kadınına yüce bir anlam yüklediği görülür. Romanların içerisinde kadın kahramanlar farklı görevlerde aktif bir şekilde faaliyet sürdürür.

Türk milletinin vermiş olduğu ölüm-kalım savaşında kadınlarımız dört farklı kolda faaliyetlerini sürdürür. Bunlar: Miting, basın, dernek ve cephedir. Ülke topraklarına yapılan işgaller neticesinde farklı bölgelerde sesler yükselir, protestolar yapılır. 16 Mayıs 1919 tarihinden sonra Türk kadını da mitingler yapmaya başlar. Bu mitinglerde Halide Edip, Şükûfe Nihâi, Nakiye (Elgün), Münevver Saime, Meliha, Sebahat ve Naciye gibi isimler, öylesine bir cesaret ve vatan sevgisiyle konuşurlar ki

basında birçoğu sansür edilir, haklarında tutuklama emri çıkarılır. Daha sonraları Halide Edip ve Münevver Saime Anadolu'ya kaçarak fiilen Millî Mücadele'ye katılır (Kurnaz, 1991:257-261).

Her ne kadar Samim Kocagöz romanlarında "Kastamonu Mitingleri"nden bahsetmemiş olsa da Milli Mücadele Döneminde yapılan kadın faaliyetleri arasında bu mitingler önemli bir yer arz eder. Bu dönemde Kastamonu kadınları bir araya gelerek Anadolu'daki kadın cemiyetlerinin ilk örneği olan "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kadınlar Şubesi"ni kurarlar. Bu cemiyet, Kastamonu'nun en ücra köşesinde kalan köylü kadına kadar ulaşmayı başarır ve Milli Mücadele'nin ne olduğunu, ne yapılması gerektiğini anlatma görevini üstlenir. Aynı zamanda Milli Mücadele'nin maddi teminini karşılamak için yardımlar toplar. 10 Aralık 1919 tarihinde ise üç bin Kastamonulu kadının bir araya geldiği mitingler düzenlenir. Halkın bilinçlenmesi adına yapılan bu mitingler, yabancı ülkelere çekilen telgraflarla devam eder. Kastamonu kadını, Türk kadınının sesini yabancı devlet liderlerinin eşlerine yazdıkları telgraflar aracılığıyla duyurmayı başarır (Kıran, 2019:98).

Halide Edip Adıvar'ın Sultanahmet Meydanı'nda yapmış olduğu mitingin etkisi ve kadınlara olan inanç *Kalpaklılar* isimli romanda şu şekilde geçer: "İzmir'in işgali üzerine Sultanahmet Meydanı'nda kürsüye çıkan, bütün milleti verdiği nutukla ağlatıp coşturan Halide Edip Hanım'lar yok muydu? 'Bu millet, kadını erkeği ile ölmedi. Dimdik ayakta ' (Kocagöz, 2017: 140,141). *Kalpaklılar* romanında önemli kadın karakterlerin başında Müjgân gelir. Müjgân, Milli Mücadele'ye destek olma hayali ile yaşar, Anadolu'ya gidip Kuva-yı Milliye'ye katılmak ister. Aynı zamanda Müjgân'ın babası, Damat Ferit'in başkâtibi olarak karşımıza çıkar. Müjgân da vatanın kurtuluşu için Damat Ferit'e ait gizli evrakları çalıp, içindeki gizli bilgileri Kuva-yı Milliyeci Talip'e iletir. Bu çok tehlikeli görevi Müjgân, Türk milleti haklı mücadelesini kazanabilsin diye yapar:

> "Bütün isteği, Anadolu'ya gitmekti. Hastanelerde hemşirelik etmek, yaralı askerlerin yarasını sarmak istiyordu. Bu yapacağı işi, hizmeti, aklınca İstanbul'da yaptıklarından daha büyük buluyordu. Talip'in sözlerinden kendisinin de Milli Mücadele Teşkilatı'nca önemli bir kişi olduğunu anlar gibiydi. Onu artık kendilerinde sayıyordu Kuva-yı Milliye... Bu düşünceler, cesaretini artırıyor, gururunu yükseltiyordu. Böyle anlarda hep

annesi aklına gelirdi: Bir gün ona, "Benim Osmanlı kızım..." diye söz etmişti. Müjgân hemen "Ben, Türk kızıyım!" karşılığını vermişti" (K, 2017:262).

"Müjgân'ın şu son altı aydır yaptıklarını, ettiklerini, Anadolu'ya hizmetlerini düşündükçe delikanlının aklı durur gibi oluyordu. Onun yanında Talip, kendisini basbayağı küçük, beceriksiz hissediyordu: Geçen yazdan beri, Müjgân'ın Ankara için elde ettiği bilgileri, hiçbir gizli ajan elde edememişti" (K, 2017:248).

Samim Kocagöz *Kalpaklılar* ve *Doludizgin*'de Milli Mücadele'nin kazanılmasında Türk kadınının önemini tekraren vurgular. Bu durumu ise romanlardan okumak mümkündür. Kocagöz, romanlarında Türk kadınını farklı faaliyet alanlarında ama mutlak surette gösterir. Samim Kocagöz bu sayede Türk kadınının vatan sevgisine ve fedakârlığına dikkat çeker.

4.2.2.4 Mustafa Kemal Atatürk

Kalpaklılar ve *Doludizgin* adlı romanlarda Milli Mücadele'de Türk milletinin örgütlenmesinin ardındaki temel etkenin Mustafa Kemal Atatürk olduğu belirtilir.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra ülkenin içinde bulunduğu durum, Mustafa Kemal'i çözüm yolu aramaya sevk eder. Öncelikle çözümün siyasi olarak çözülebileceğine inanan Mustafa Kemal, ilk olarak Harbiye Nazırı olarak görev almak ister ancak bu istek gerçekleşme imkânı bulamaz. Bir çıkış noktası arayan Mustafa Kemal, yurt savunması için millet ile beraber mücadeleye girişerek iktidarı saf dışı bırakabileceğini düşünür. Bu düşüncelerini yakın arkadaş çevresi olan Ali Fethi, Rauf ve İsmail Canbulat'la paylaşır, uzun konuşmaların sonunda işgal altında olan İstanbul için bu çözümlerin yetersiz kalacağı konusunda birleşilir. İstanbul'da kalmanın fayda vermediğini düşündüğü günlerde, Mustafa Kemal Paşa'ya 30 Nisan 1919 yılında Samsun'a görevlendirilmesinin yapılacağı bildirilir. O bölgedeki asayişsizliğin kontrol altına alınması adına Mustafa Kemal, üstün yetkiler ile

görevlendirilir. Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919'da bilinen resmî görevini yerine getirmek için, ama gerçekte millet ile bir olarak mücadele başlatmak amacıyla İstanbul'dan ayrılır ve 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkar. Mustafa Kemal, Rumların Türk halkına yaptığı acımasızca tahrik, tehdit ve şiddeti, İstanbul Hükümeti'ne rapor eder. Mustafa Kemal, 24 Mayıs'ta Samsun'dan Havza'ya geçer. Burada "Havza Genelgesi"ni yayınlar. Genelgede, İzmir başta olmak üzere birçok ilin işgal edildiğini ve bu bölgelerde bulunan Türk halkının çeşitli zulümlere maruz bırakıldığını, acımasızca katledildiğini ifade eder. Mustafa Kemal'in isteği ise bu haksız işgallere miting ve protestolarla tepki gösterilmesidir. Mustafa Kemal'in sesine kulak veren halk, her tarafta mitingler yapmaya başlar. Bu durum İtilaf Devletleri'ni tedirgin edince İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal'i İstanbul'a geri çağırır. Mustafa Kemal bu emre riayet etmez ve askerlik mesleğinden istifa eder (Akandere, 2002:248-254). *Kalpaklılar* isimli romanda Mustafa Kemal Paşa'nın askerlik mesleğinden istifasının Türk milletinde yarattığı mutluluk ifade edilir:

> "Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, ordudan, askerlikten, bütün rütbelerinden, resmi sıfatlarından istifa etti. ('Milletin şefkat ve civanmertliğine güvenerek ve onun bitmez feyiz ve kudret membaından ilham ve kudret alarak vicdani vazife)sine devam ediyor. ('Sine-i millette bir ferdi mücahit')* olarak bulunuyor şimdi Mustafa Kemal Paşa" (K, 2017:122).

Milli Mücadele'nin kazanılmasında en önemli hususlardan biri Mustafa Kemal Paşa'nın Türk milletinin gücüne inanıyor olmasıdır. İlk günden itibaren tüm amacı halkı uyandırmak ve vatanın kurtuluşunu sağlamak olan Mustafa Kemal'e Türk halkının da güveni tamdır. *Kalpaklılar* romanında Mustafa Kemal Paşa'ya olan sevgi ve bu sevginin etrafında toplanan bir halk olduğu ifade edilir:

> "Kemal Paşa Hazretleri ile aralarındaki fark açık: Bunların hepsi Osmanlı. Osmanlılığın o şanlı günlerinin her türlü değerini yitirmiş gölgeleri. Üstelik haysiyet, şeref, izzetinefisten yoksun kimseler. Kemal Paşa, Türk. Hem de Batılı fikirlerin şahlandırdığı, bütün yüzyıllar boyunca esareti her zaman kabul etmemiş Türk'ün hasletlerini temsil eden bir Türk. Milletinin şuurunun altında dipdiri duran özgürlük ilkesini bilen kavrayan bir lider. Anadolu, bu büyük lideri bekliyordu. Öğrendiğime

göre, Yunan askeri hangi köyümüze girdiyse, oradan silahını kapan, Kemal Paşa Hazretleri'nin yanına, ordusuna koşuyormuş" (K, 2017:277).

30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ile başlayan Türk topraklarındaki haksız işgal, Mustafa Kemal Atatürk komutasında ve Türk milletinin desteği ile başarıya ulaşır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele'deki önemi de *Kalpaklılar* ve *Doludizgin*'de yer verilir.

Samim Kocagöz romanlarında Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele Dönemindeki mihenk taşı olma özelliğine vurgu yapar. Romanlarda Mustafa Kemal, Türk milletinin milli şuurunun oluşmasında liderlik vasfı yüklenir. Mustafa Kemal gücünü Türk milletinden alır. Türk milleti ise gücünü Mustafa Kemal'den alır. Bu birliktelik, zaferle sonuçlanır. Kocagöz, romanlarının bölüm başlarına Nutuk'tan aldığı cümlelerle başlar. Bu durum Kocagöz'ün Mustafa Kemal'i sadece fiili bir aktör olmaktan çıkardığı ve onun fikri yönüne de önem verdiği anlamını taşır.

4.3 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Süreç

"Şimdiki zaman Kemal Paşa'mızın
zamanı değil. Demirkırat zamanı. Demirkırat
dedin mi, üç yol salâvat getirip, şeytanı yanından kovacaksın."
Bir Çift Öküz

Samim Kocagöz'ün kaleme aldığı *Nabi'nin Park Kahvesi*, *Yılan Hikâyesi*, *Onbinlerin Dönüşü, İzmir'in İçinde, Bir Çift Öküz* isimli romanlar Türkiye'nin kuruluş yılları ile 1960 yılları arasındaki dönemin panoramasını çizer. Bu romanlar aynı zaman aralığını farklı perspektiflerden işler. Cumhuriyetin ilk yılları, İkinci Dünya Savaşı, çok partili yaşama geçiş ve 27 Mayıs 1960 darbesinin Türk halkının farklı kesimleri üzerindeki etkisi, göz önüne sunulur. Kuruluş yıllarından başlayarak çok partili yaşama kadar geçen süreyi konu alan romanlar, *Nabi'nin Park Kahvesi, Yılan Hikâyesi* ve *Onbinlerin Dönüşü*'dür. Demokrat Parti yılları ve 27 Mayıs 1960 darbesine kadar geçen süreyi konu alan romanlar ise *İzmir'in İçinde* ve *Bir Çift Öküz* olur. Bu süreçlerin etkisi, *Nabi'nin Park Kahvesi*, *Yılan Hikâyesi* ve *Bir Çift Öküz* isimli romanlarda köylü halk; *İzmir'in İçinde* ve *Onbinlerin Dönüşü* isimli

romanlarda da kentli halk üzerinden verilir. Bu sayede romanlar aynı dönemi farklı açılardan değerlendirme şansı sunar.

Nabi'nin Park Kahvesi, Cumhuriyetin ilk yıllarında küçük bir Anadolu köyünde geçer. Romanın konusunu Menderes nehri taşkınları ile köylülerin mücadelesi oluşturur. Köylüler bu taşkınlar nedeniyle tarlalarını süremekte ve geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Romanda köylüler arasında geçen bir diyalogda Menderes nehrinin sürekli olarak taştığı ve yine taşacağı ifade edilir: "Göreceksin Menderes, bu yıl yine taşacak. Tarlalarımızı su basacak. Kışlık ürünümüzü kaldıramayacağız" (NPK, 2016:7). Romanda Menderes nehrinin taşmasının engellenmesi amacıyla mühendisler tarafından birtakım tedbirler alındığına değinilir, bu tedbirler köylüler için bir umut olur: "'Gördün mü? Bu makineler kış gelmeden, Menderes'in ağzındaki kumları temizleyip, suların kolayca denize dökülmesine yardım edecek. Gelen su tarlaların içinde kalmayacak'" (NPK, 2016:8). Köylü bir umut Menderes taşkınlarının önlenmesini beklerken duydukları haber karşısında şaşkına dönerler. Köye Menderes taşkınlarını engellemesi için gönderilen iş makinelerinin yakıtlarının tükendiği ifade edilir:

> "Dedi, dedi ama, iş bu tedbirin köklü bir tedbir olmamasında. Bekir kendi söyledi. Haydi diyelim köklü tedbire devletin gücü yetmiyor. Mühendisimiz de iyileşecek, iş gecikmeyecek... Lakin, Vilayet'ten geçen gün gelen haberi biliyor musun? Saklıyorlar..."
>
> "Neymiş o haber?"
>
> "Makineler için gerekli olan yakıt tahsisatı bitmiş!"
>
> Ömer güldü:
>
> "Alay ediyorsun... Hiç başlanan iş, tahsisat bitti diye yarım bırakılır mı?'" (NPK, 2016:38).

Bir süre sonra Menderes nehri taşkınlarının önlenmesinin önüne bir sürü engel çıkarıldığı görülür. Bunun nedeni köylüler arasında sıkça konuşulmaya başlar, bu

işin kime yarar sağladığı ile ilgili fikir yürütülür. Romanda bu duruma şu şekilde açıklık getirilir:

> "Doğrusunu söylemek gerekirse, ben de bu işe sizler gibi akil erdiremedim. Bereket versin, Mehmet Bey imdadıma yetişti. Bana, 'Menderes taştığı zaman hangi bataklığı doldurur?" diye sordu. Cevap verdim. 'İşte!' dedi, 'Zati Bey bu bataklıktaki sazlardan her yıl binlerce lira kazanır.' Fazla söze ne gerek, üst tarafını anladım gitti... Mehmet Bey yaman adamdır vesselam! Menderes taşmazsa, bataklık da kurur" (NPK, 2016: 40-41).

Romanda köylülerin Menderes Nehri taşkınlarına karşı bir çaba içerisinde olduğu görülür. Devletin bu konuda desteğini bekleyen köye gerekli teçhizat gönderilir ancak bu teçhizatların çalışması için gerekli olan yakıt bir süre sonra temin edilemez. Ayrıca köyde bulunan mütegallibe kesim kendi yararları için köylülerin haklarını ihlal eder. Sonuç olarak köylülerin taşkın sorununa bir çözüm getirilmez. Bu durumun köylülerde yarattığı üzüntü ve köylülerin bu kişiler karşısındaki çaresizlikleri şu şekilde ifade edilir: "Eğer bu yıl Menderes taşmasaydı, Zati Bey avucunu yalardı. Şu ırmak iki yıl taşmasın, o balkan kurur, Zati Bey de on para kazanamaz. Onun için her yıl Menderes'in taşması için elinden geleni ardına koymuyor" (NPK, 2016: 158).

Mütegallibe kesimin, kendi çıkarları için halkın zararını asla düşünmediğini aksine şahsi menfaatlerini korumak adına geçim kaynağı olan tarlaları taşkın sular altında bıraktıklarına, gerekli denetimden yoksun olan devlet erkinin de bu taşkınları önleyebilecek tedbirleri almaktan aciz olduğuna dikkat çekilir. Asırların meselesi olan devlet-mütegallibe-halk üçgeninde herhangi bir değişiklik olmadığı, bataklık metaforu üzerinden işlenir.

Samim Kocagöz'ün *Yılan Hikâyesi* romanı II. Dünya Savaşı zamanında yaşayan Anadolu köylülerinin çektiği yokluğu konu alır. Roman Ege'nin bir kasabasında yaşayan Recep isimli ihtiyar bir adamın ormanda yiyecek araması ile başlar. Recep; yaşlı eşine, askerde olan oğlundan emanet kalan gelinine ve torunlarına bakmak zorundadır. Bu zorluk Recep karakteri ile anlatılmaya başlanmış olsa da diğer köylülerin de aynı durumdan muzdarip olduğu belirtilir. Menderes nehrinin taşması geçimini tarımla sağlayan köylülere ilk darbe olur. Uzun yıllar aynı sorunla

mücadele eden köylü halkı, bu konuyu mahkemeye taşımış olsalar da bir sonuç alamazlar. Romanda bu durumun nedeni olarak "Dalyancı Ağa" gösterilir. Dalyancı Ağa, kendi çıkarları için Menderes nehrinin taşmasını engelleyecek önlemlerin alınmasına karşı çıkar. Aynı zamanda bu nehirden köylülerin balık tutmasına da müsaade etmez. Bu nedenlerle köylü halkın geçimini sağlayacak tüm yollar tıkanır. Recep de yokluk çeken köylülerden sadece bir tanesidir. Köylünün çektiği yokluk Recep aracılığıyla şu şekilde ifade edilir:

> "Hem yürüyor, hem de zihninden, evdeki unun daha ne kadar dayanacağını hesaplıyordu. "Doğrusu, maşallah benim ağaçlara" diyordu, "Geçen yıl, yavuz mahsul verdiler. Üç çuval buğday alıp eve atmasaydım, halimiz dumandı..." Recep'in elinde topu topu on beş ağaç zeytini vardı. Bu ağaçlar olmasaydı, hali hakikaten dumandı (YH, 2016:5).

Nabi'nin Park Kahvesi romanı ile *Yılan Hikâyesi* romanı arasında ortak bir epizot olarak Menderes Nehri taşkınları dikkat çeker. *Nabi'nin Park Kahvesi*'nde Zati Ağa ile *Yılan Hikâyesi*'ndeki Dalyancı Ağa çok benzer niteliklere sahip iki roman kişisi olarak kurgulanır. Her ikisi de Menderes taşkınlarının oluşturduğu tahribattan beslenen ve nehrin imkânlarını sadece kendi çıkarları doğrultusunda kullanan mütegallibe kesimin temsilcisi olarak romanlarda yer alırlar.

Buradan hareketle her iki romanda da karşımıza çıkan Menderes taşkını, bir leitmotiv gibi tekrarlandığından okuru, üzerinde düşünmeye çağırır. Yazarın bu çağrısı, anlatma zamanının tarihsel olayları ile birlikte düşünüldüğünde Menderes taşkınının metaforik düzeyde Adnan Menderes ve onun ekonomi politikalarına gönderme yaptığı sonucu çıkarılabilir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından Amerika, dünyada süper güç haline gelir. Savaş yıllarından sonra Amerika, "az gelişmiş ülke" tabirini ortaya koyar ve düşünsel bir hegemonyanın ilk temelini atar. Bu süreçte Amerika, kendisi gibi olmak isteyen ülkelere yardımda bulunacağını açıklar. 1945'ten sonra Türkiye de ekonomik kalkınma yolunda Amerika'nın desteğini talep eden ülkelerden biri olur. 1947 yılında Amerika, Türkiye'ye vereceği desteği belirli alanlarda kullanma koşulu getirir ve

kalkınmanın ne yönde gerçekleşeceğine dair raporlarını Türkiye'ye iletir. Türkiye, 1948 yılında Marshall Planı'na dâhil olur. 1950 yılında yapılan seçimle başa gelen Demokrat Parti, ilk programında özel sermayenin teşviki ve tüketimin artırılmasına dayalı bir iktisat politikası benimseyeceğini belirtir. 1950'lerden sonra uygulanan ekonomi politikaları tarıma dayalı olarak gelişir ve bu süreçten sonra Türkiye'de tarımda makineleşme hızlanır. Bu dönemde tarımda makineleşmenin artırılması adına kredi desteği sağlanır ve bu durum kapitalist toprak mülkiyetin yaygınlaşması sonucu doğurur (Akoğlan, 2021: 55-65). Ayrıca makineleşmenin bir sonucu olarak "Ağaların-beylerin tarih boyunca gelen iktisadi egemenliği, toprağı kolayca süren, eken, biçen, mahsulünü kolayca taşıyan motörlü vasıtalar sayesinde güçlen(ir)" (Aydemir, 1968, 154-155, Koç, 2014: 22). Devamında Demokrat Parti'nin ekonomi politikalarının kapitalizme dayanan yönü, köylünün daha mağdur bir hal alması ile sonuçlanır. Tarımda makineleşmenin artması ile iş gücü ihtiyacının yok olması ve bu dönemde maddi imkânlara sahip olan kesimin daha da kuvvetlenmesi ile köylü ve ağa arasındaki uçurum daha da derinleşir.

İsmet İnönü dönemine denk gelen İkinci Dünya Savaşı'na Türkiye taraf olmasa da bu savaşın ekonomik etkileri ülke içerisinde fazlaca hissedilir. Özellikle ülkenin önemli geçim kaynağı olan tarım ürünlerinin dış pazara ulaştırılamaması, çalışan genç erkek nüfusunun savaş olma ihtimaline karşın askeri eğitime tabi tutulması ve harcamaların askeri savunmaya ayrılması gibi nedenlerle ekonomik zorluklar meydana gelir. Bu durumun atlatılabilmesi için alınan tedbirler bir süre sonra hedeflenen amaca hizmet edemez hale gelir (Pala, 2010:73).

Yılan Hikâyesi'nde Recep'in oğlu İsmail, İkinci Dünya Savaşı çıkması nedeniyle askere alınmış bir gençtir. Recep, İsmail'in askerden dönmesini dört gözle bekler. İsmail geldiğinde geçim derdini oğlu üstlenecek ve Recep de bu dertten kurtulacaktır:

> ""Harp ne kadar sürerse, askerlik de o kadar sürer."
>
> "Şimdi harp var mı?"
>
> "Var mı da laf mı? Dünya tutuşmuş yanıyormuş be!" Kadın, mırıldandı:

"Sahi, bu harbin lafını ettiydin birkaç kere. Bizim oğlan ölüp kalmasın..."

"Biz, harbe girmedik. Hem bir hafta önce İsmail'in mektubu geldi. Sana da göstermiştim. Tezkere yakın demiyor muydu?" (YH, 2016:27).

1925 yılında kaldırılan Aşar Vergisi, İkinci Dünya Savaşı'nın ekonomik olumsuzlukları derinleştirilmesi ile birlikte yeniden gündeme gelir. Buna göre, tarım mahsullerinden yeniden vergi alınmasını öngören Toprak Mahsulleri Vergisi çıkarılır (Yavuz, 2015:174). *Yılan Hikâyesi* isimli romanda köylünün geçim sıkıntısı türlü nedenlere bağlanır. Öncelikle tarım alanlarını istila eden Menderes Nehri taşkınları köylünün toprağı işlemesine büyük bir engeldir. Köylünün bu konudaki şikâyetleri ilgili merciler tarafından dikkate alınmamaktadır. Bunun yanı sıra köyde etkin bir güce sahip olan "Dalyancı Ağa" idareciler tarafından desteklenmekte ve köylü mağdur edilmektedir. Dalyancı Ağa sebebiyle hem taşkınlar önlenememekte hem de köylünün gölden balık tutup yiyeceklerini temin etmelerine izin verilmemektedir. Bunlara ek olarak köylü bir de vergi muafiyetinin altında ezilmeye devam eder. Köylünün çektiği bu sıkıntılar romanda şu şekilde geçer:

"Hem tarlanın vergisini cayır cayır ver, hem de tarlan suyun altında yatsın. Aşağılık namussuz herif... Bunca ibadullahın ekmeğini elinden aldı. Neymiş, elin- de koskoca Allah'ın gölünün, denizinin tapusu varmış. Ankara'dan ferman çıkartmış... Bu kadar milletin ekmeğini düşünmeden ona ferman verenlere yuf olsun be!... Sonra birkaç balık tutalım da çoluk çocuğun kursağı et görsün deriz, birkaç okka balığı tuzlayıp basalım da kış kıyamette aç kalmayalım deriz, herifçioğlu ensemizde. Neymiş, ondan başka kimse gölden balık tutamazmış. Neden tutamazmış... Orasına erenler karışır... Üstelik devlet de herifle birlikte" (YH, 2016:10).

Kocagöz, *Yılan Hikâyesi* romanında savaş ihtimaline karşı evlatları askere alınan halkın, köy ölçekli yaşam biçiminde maruz kaldıkları iş gücü eksikliğinin neden olduğu ekonomik problemler, mütegallibenin çıkarlarına hizmet eden devlet yetkilileri, elindeki tek varlığı tarlası olan halkın tarlasından verim alamaması bu da yetmiyormuş gibi verim alamadığı tarla için ödemek zorunda bırakıldığı ek vergi yükü işlenir. Böylece İkinci Dünya Savaşı yıllarında tarafı bulunmadığımız bir savaşta halkın çektiği ekonomik zorluklar göz önüne serilir.

Samim Kocagöz kaleme aldığı *Onbinlerin Dönüşü*'nde de İnönü döneminde yaşanan farklı bir olumsuzluğa dikkat çeker. Romanda II. Dünya Savaşı'nın etkisi ile olağanüstü savaş koşullarından faydalanarak haksız kazanç sağlamak isteyen birtakım gruplar ortaya çıkar. Ülkede savaş zenginlerinin çoğalması ekonomik sorunları da beraberinde getirir. Bunlardan biri de karaborsacılığın yaygınlaşmasıdır. Bu durum *Onbinlerin Dönüşü* isimli romanda şu şekilde geçer:

> "O, savaş içinde bile Avrupa'nın çeşitli memleketlerini sık sık görmüştü. Her canı sıkıldıkça, ver elini Avrupa... Ne çeşit çeşit mallar getirmişti Avrupa'dan. Amcası kendisine hayrandı. Amcasını on misli zengin ettiği gibi, kendisi de hatırı sayılır zenginlerden olmuştu. Harp, tacirlere büyük imkânlar (!) sağlamıştı" (OD, 2009:204-205).

> "Parama itibar edenler var: Bu para da pek şerefli bir şekilde kazanılmış değil. Harp zenginiyim. Spekülasyon yaptım. Karaborsa yaptım. Neden biliyor musun, Nesrin'i tutabileyim diye" (OD, 2009:218).

İnönü bu durumun engellenmesi amacıyla Varlık Vergisi Kanunu'nu çıkarır. Varlık vergisinin mecliste görüşülmesi ile birlikte özellikle toprak sahibi olan milletvekilleri bu duruma karşı çıkar. Celal Bayar bu konu hakkında bir önerge hazırlar. Bu da ilk defa parti içi muhalefetin göstergesi olarak kabul edilir ve Demokrat Partinin kuruluşuna kadar gidecek olan olayların fitilini ateşler. Tan, Vatan ve Tasviri Efkâr gibi o dönemin meşhur gazetelerinde hükümeti eleştiren yazılar yazılır, bir süre sonra bu dergiler kapatılır. Ancak Varlık Vergisi tüm eleştirilere rağmen yine de kabul edilir. Parti içi çekişmeler, savaş döneminin getirdiği olumsuz atmosfer ve bu durumun atlatılması için alınan önlemlerin başarıya ulaşamaması muhalefeti gerektiren sebepler olarak karşımıza çıkar. 12 yıl iktidarlık dönemi için önemli konulardan biri de çok partili yaşama geçiş denemeleri olur. İlk kez 1939 yılında CHP 5. Kurultayı'nda gündeme gelen bu konu, II. Dünya Savaşı'nın çıkacağının hissedilmesi üzerine ertelenir. 1945 yılında ilk kez dünyada gelişen siyasi hareketlenmelerin de etkisiyle ülkemizde de demokratikleşme yolunda ciddi bir atılım yapılır. Savaşın bitmesi ile birlikte İsmet İnönü çok partili yaşama geçileceğinin haberini verir. Bu anlayışla kurulan ilk parti Milli Kalkınma Partisi

olur. Ancak muhalefet partisi olarak beklenen etkiyi göstermez. CHP'den ayrılan ve tarihe *Dörtlü Takrir* olarak geçen; Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes bir araya gelerek 1946 yılında Demokrat Parti'yi kurar (Gülcan: 1999:230-238). Savaş yılları döneminde yıpranan köylü halk ve aydın kesim için Demokrat Parti umut ışığı olur.

Samim Kocagöz, *Yılan Hikâyesi*'nde CHP'nin iktidar olduğu zaman ile Demokrat Parti'nin siyaset sahnesine çıktığı ilk yılları anlatır. Küçük bir kasabada geçen hikâyenin konusu köylü halkın yaşadığı geçim sıkıntısıdır. Köyde gücü elinde tutan "Dalyancı Ağa" ile İnönü Hükümeti'nin köydeki temsilcisi olan muhtar, köylü halkın karşısında bir tutum sergiler. Köyün nimetlerinden sonuna kadar faydalanan bu iki isim karşısında köylü halk yokluk çekmektedir. Köylüler tüm bu çaresizliklerle uğraşırken, kasabadan gelen bir haberle yeni bir partinin kurulacağı ve bu partinin köyde de etkinleşip, teşkilatlanacağı bildirilir. Bu parti henüz ülke genelinde yeni tanınmakta olan Demokrat Parti'dir:

> "Şimdilik daha işler hazırlık yolunda. Siyaset dediğin aceleye gelmez. Yüzümüze gözümüze bulaştırırız sonra... Önce kasabamızda Demokrat Parti'nin teşekkülünü tamamlayalım. Sonra köylere kadar teşkilatı yapacağız. O zamana kadar siz tetikte olun. Biz, ben kendim gelip köyde nasıl hareket edeceğimizi sizinle konuşacağım" (YH, 2016:35).

Romanda köyün eğitim almış kişilerinden İsmail ve köyün kahvecisi olan Osman'ın köylüyü uyarma girişimleri dikkat çekicidir. Köylü için bu zamana kadar hep ülkenin tek parti tarafından yönetilmesine alışık oldukları için ikinci bir partinin nasıl olabileceğini henüz idrak edemezler. Durumların izah edilebilmesi ve köylünün de desteğinin alınması istendiği için bu konuda hevesli Kahveci Osman ahaliyi kahvesinde toplar ve onlara olanı biteni anlatmaya çalışır. Kahveci Osman'ın çabaları neticesinde köylü bilinçlenmeye başlar. Özellikle Demokrat Parti'nin köylüye destek verecek olması köylüyü memnun etmeye başlar. Bu durum romanda şu şekilde geçmektedir: "Demokratlar, bütün bizim işleri yoluna koyacaklarına söz veriyorlar. Yemin billah ettiler. Ben gazete okurum. Memlekette olup bitenleri bir bir biliyorum" (Y.H, 2016: 55). Demokrat Parti'nin köy sorunlarına eğileceğini ifade etmesi üzerine köyde ikilik çıkar. Bu ikilik romana göre köylü halkı destekleyen DP

ve toprak ağalarına sahip çıkan CHP algısı ile köylüler arasında bir kutuplaşma gelişir: “Yahu cahillik etmeyin. Dün gece burada neye nefes tükettik... Şimdi köy ikiye bölünüyor. Muhtarcılar bir yana, bizler bir yana... Olmaz bu dediğiniz iş... Şimdi Demokrat Parti çıkıyor. Bundan sonra köyde her olup biten vatan ve namus meselesidir!” (YH, 2016:49). Parti değişiminin gerekliliğini ve nasıl olacağını romanın aydın kişisi olan İsmail, bildikleri bir durumdan hareketle kahvede toplanan köylülere anlatmaya çalışır:

> “Siz" dedi, "hiç kamyon gördünüz mü?" "Bu dediğin de laf mı ya İsmail... Elbette gördük."
>
> "Tutun ki, kamyonun tekerlekleri, hükümet; reisi cumhur, başvekil, vekiller... Kamyonun kasası da devlet."
>
> "E?..."
>
> "Bu kamyonun kasasında millet işi yüklü. Tutmuş yolu gidiyor. Kamyonun tekerleği patlarsa ne yaparlar?..." "Yamarlar."
>
> "Dur be, yedek tekerleği vardır değiştirirler." "Doğru. Ya yamarlar, ya değiştirirler tekerleği. Amma velakin, ya tekerleri döndüren motoru bozulursa kamyonun?"
>
> "Haydi be sende İsmail, neler diyorsun. Motoru tamir ederler." "Ya motor ıslah kabul etmezse?"
>
> "Ha..." dedi Balıkçı Kâmil, "dediğini anladım. Motoru bozulursa, kamyon da, yani millet işleri de yolunda gidemez..." "Doğru be... Sahi be yahu..." İsmail, dimdik doğruluverdi:
>
> "Ben bu işten anlarım" dedi sertçe. "Islah kabul etmeyen motoru, sonra da ıslah kabul etmeyen tekerlek lastiklerini toptan değiştirmek lazım. Dahası var; lazım gelirse, yükümüzü rahat taşımak istersek, kamyonu toptan değiştiririz” (YH, 2016: 81).

Yılan Hikâyesi’nde ilk kez yapılan çok partili seçim anlatılır. Romanın geneline bakıldığında şu yorum rahatlıkla yapılabilir: Köylü, İkinci Dünya Savaşı’nın da etkisi ile yoksulluğa sürüklenir. İdarecilerin olumsuz tutumları ve köylünün dertlerine kulak asmamaları sonucunda tamamen yalnız kalırlar. Tam da bu dönemlerde çok

partili yaşama geçiş süreci yaşanır ve köylünün sesine kulak verdiği düşünülen bir parti ortaya çıkar. Demokrat Parti bu nedenle köylünün gözünde itibar kazanır. Ancak DP, ilk kez girdiği bu seçimi başarı ile neticelendiremez. Bu durum romanda büyük bir yılgınlığa sebebiyet verir, bu da halkın Demokrat Parti'yi beklediğinin bir göstergesi olur:

> "Dört yıl ha... Geç!..." dediler. İsmail:
>
> "Bunca yıldır beklediniz, dört yıl daha bekleyemez misiniz? Partimiz ancak bütün memlekette duyuluyor. Gelişiyor. Göreceksiniz dört yıl sonra Meclis'teki mebusların hepsi bizden olacak. Üstelik size verilen sözümün yarısını tutabileceğim. Yakında muhtar seçimleri olacak. Köyün içinde Muhtar'ın pabucunu eline vereceğiz. Nasıl bu sefer kazandıksa, muhtar seçimini de öylece kazanacağız" (YH, 2016:165).

14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimle birlikte Demokrat Parti başa gelir. Türkiye Cumhuriyetinin üçüncü cumhurbaşkanı Celal Bayar, başbakanı ise Adnan Menderes olur. Dışişleri Bakanlığına Fuat Köprülü getirilirken, Refik Koraltan da meclis başkanı seçilir. "DP'nin birinci amacı, adından da anlaşılacağı üzere, ülkede demokratikleşmeyi sağlamak olacaktır. DP, ilk günlerden itibaren halk arasında, "Demir Kırat" şeklinde anılmaya başlanmıştır" (Şahin, Tunç, 2015:11).

İzmir'in İçinde, Demokrat Parti yıllarını konu alır. Roman, Emre ve Gülseren'in aşkı çerçevesinde şekillenir. Emre emekli bir albayın oğlu, Gülseren ise fabrikatör bir ailenin kızıdır. Gülseren'in amcası Hidayet Bey, ülkede yapılan yolsuzlukların temsili karakteridir. Emre'nin babası Albay Nazif Tınaztepe de vatansever bir gazidir. Bu iki aile arasında kurulan temas ile dönemin sorunları ortaya çıkarılır.

Demokrat Parti'nin iktidara geldiği ilk yıllarda ABD'ye olan bağlılığı göstermek amacıyla Kore Savaşı'na Türk askeri gönderilir ve bunun akabinde 1952 yılında Türkiye Cumhuriyeti, NATO'ya katılır (Bulut, 2009:77). Ancak Kore Savaşı'na gönderilen Türk askerlerinin birçoğu şehit düşer. Romanda Albay Nazif Tınaztepe ve Hidayet Koryürek arasında geçen bir konuşmada bu konu irdelenir. Albay Nazif Tınaztepe, Kore'de Türk askerlerinin şehit olmasında Menderes'i suçlu olarak görür.

Ayrıca askerlerin Kore'ye gönderilmesinde TBMM onayının alınmaması da eleştirilen başka bir husustur: "Amma ve lakin Menderes'in, giderek Celal Bayar'ın, Kore'ye gönderdiği tugayımızın günahını da yazacaktır. Kunuri'de şehit düşen evlatlarımızın hesabını, başta Menderes, Celal Bayar, ne bize, ulusa, ne tarihe karşı verebilir! Kore'ye asker göndermek için, savaşa girmek için, Büyük Millet Meclisi'nin onayı bile alınmamıştır" (İİ,2019: 180). Romanda Menderes'in ABD'den aldığı maddi desteği kaybetmemek adına Türk askerlerini gönderdiği ifade edilir. Bu durumun ise ordu içerisinde büyük bir öfke yarattığı belirtilir: "Ordu, budala, üçkâğıtçı politikayı hiçbir zaman bağışlamaz: Kunuri'de bir Amerikan tümeninin canını kurtarmak için, savaş alanında aldatılıp yalnız bırakılan, ölüme bırakılan Türk askerleri için, Sayın Menderes, Amerikalılardan kaç para almış ola? Hem de Türkiye'ye yardım adı altında. Türk ordusu, parayla dövüşen ordu değildir! (İİ,2019:182).

Romanda bahsi geçen bir diğer konuda İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin büyük bir güç haline gelmesi, ekonomik ve siyasal bakımdan diğer ülkeler üzerinde egemenlik kurmasıdır. Romanda Türkiye Cumhuriyeti için bu durumun NATO'ya dâhil olduktan sonra gelişmeye başladığına ve bu sürecin kültürel bir yozlaşmaya sebep olduğuna değinilir: "Amerikalılara gelince, İkinci Dünya Savaşı, bu savaşın sonrası onların oldu. NATO savunması oyununun gölgesin de, Batı Avrupa'dan bize dek, bir hegemonya kurdular. İçkisinin, sigarasının, dansının, giyinişinin modasına dek yayılması da cabası. Hem fena sardı ortalığı, kızlarımıza dek el attılar demek" (İİ, 2019:100).

Demokrat Parti Hükümeti'nin dış siyasetteki olumsuz tavrı, milli savaşlara ve bağımsızlık hareketlerine olan tutumlarıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya ikili bir döneme girmiş, bir taraftan eski sömürgeler şekil itibariyle bağımsız olurken, öte yandan eski sömürgecilik anlayışı da yeni-emperyalizm anlayışına dönüşür. Bu süreçler yaşanırken dünyada bazı gerilimler ortaya çıkar. Özellikle Fas'tan İran'a kadar uzanan bölge, dünyanın en hareketli noktası olur. Afrika'nın kuzeyi ile Orta Doğu'yu etkileyen bu antiemperyalist anlayışa Demokrat Parti Hükümeti de uyarak, Mustafa Kemal Türkiye'sinin geçmişini hiçe sayarak, daima emperyalistlerin tarafında yer alır. 18 Ocak 1954'te DP Grubu tarafından "Yabancı Sermayeyi Teşvik

Kanunu" ve "Petrol Kanunu" kabul edilir. Bu kanunlarla birlikte yerli halka tanınan tüm ayrıcalık ve haklardan aynı düzeyde yabancı ülkelerinde faydalanması sağlanır. Aynı zamanda bu kanunlar kapitalist bir sistemin ülkemizde yaygınlaşmasına da sebep olur (Eroğul: 1990:70).

Samim Kocagöz *İzmir'in İçinde* isimli romanında Amerikalıların ülkemize petrol çıkarma amacıyla gelip mevcut olan petrol kuyularını da kapattıkları ifade eder. Türk mühendislerin kapatılan petrol kuyularının yeterli hammaddeyi bulundurduğuna dair raporlarına karşın Demokrat Parti'nin bu duruma kendi çıkarları için sessiz kalışı eleştirilir:

> "Amerikalılar, petrol çıkacak yerden petrol çıkarmıyorlar. Çoğu çıkmış petrolü, petrol kuyularını yetersiz gösteriyorlar... Giderek Türkiye'de bol petrol çıkmasın diye milyonlar harcıyorlar!" "Şaştım doğrusu! Bilmiyordum..."
>
> "İşte al sana kapitalist ticaretin üçkâğıtçılığına bir örnek!" "Bizim hükümet armut mu topluyor?"
>
> "Elbette topluyor. Armudun iyisini, dağda ayı yermiş oğlum!"
>
> "Doğru."
>
> "Bizim mühendislerimiz, istedikleri denli rapor üstüne rapor versinler, yazsınlar... Ne olacak? Hasır altı! Ticarette, kapitalist ticarette işbirlikçilerinin durumunu ben mi öğreteyim sana?" (İİ, 2019:67).

Bu dönemde CHP ve DP arasındaki çıkan çatışmalar da hat safhaya ulaşır. DP ilk olarak aleyhlerinde konuşan muhalif milletvekillerini susturmak amacıyla Hüseyin Cahit Yalçın'ın dokunulmazlığını kaldırır, bu durum muhalif milletvekillerine verilen bir gözdağı olur. Yine DP, CHP'nin mal varlığına el koyma amacıyla bazı girişimlerde bulunur ancak bu çabalar sonuçsuz kalır (Eroğul, 1990:75-77). *İzmir'in İçinde* romanında Demokrat Parti'nin muhalif sesleri susturma girişimlerine dikkat çekilir. Bu dönemde Adnan Menderes'in, İsmet İnönü üzerinde uyguladığı baskıcı tavra karşı duyulan öfke Albay Nazif tarafından verilir: "Adnan Bey, İsmet Paşa'yla, al takke ver külah... Aklınca, paşayı sindirecek... Bu olasıya iş değil Emre; benim

bildiğim İsmet Paşa'nın inadı, hakaret olsun diye söylemiyorum ha, alimallah katır inadıdır. Menderes kıçını yırtsa paşayı sindiremez" (İİ, 2019:101).

1950 öncesinde Demokrat Parti'nin basına sunduğu özgürlük ortamı, ekonominin kontrolden çıkarak kötü bir eğri çizmesi ile birlikte değişir. 1957 yılında gerçekleşen seçimlerden sonra DP, basına karşı ciddi tedbirler alır. Gazetecilerin hapse atılması, gazetelerin kapatılması gibi olayların sayısı gün geçtikçe artmaya başlar (Bulunmaz, 2012:212). Ayrıca DP Grubu, CHP'ye yakın olduğunu bildiği üniversite çevrelerine özellikle profesörlere siyaset yapma yasağı getirmek ister ve 21 Temmuz 1953'te profesörlere siyaset yasağı getirir. Bu durumun nedeni muhalefeti bu destekten mahrum bırakmaktır (Eroğul, 1990:77). İzmir'in İçinde romanında bu durum şu şekilde ifade edilir: "İktidarın maşaları, kendisi de ya, ille bilimcilerle, sanatçılarla uğraşacak. Kitaptan, yazıdan ödleri kopuyor"(İİ, 2019:88-89). *Bir Çift Öküz*'de de basına yapılan dayatma gözler önüne serilir ve bu durumun Demokrat Parti'nin sonunu getirdiğine dair bir fikir beyan edilir:

> "Sen, öylecene bil. Bunca yıldan beri denemişimdir. Okur yazarlığım yok emme, memlekette ne zaman gazeteciler mapus damına, yazı yazanlar ne zaman mahkemelere yollandı mı, yollanıyor diye tevatür çıktı mı, bil ki eceli gelen it, cami duvarına siymektedir. Ortalıkta bir olmayasıya iş var ki, herifler yazıp çizmekte, yazıp çizince de damı boylamakta... Benim aklım bu kadarına erer Irıza Efendi oğlum, seninkisi bu kadarına da ermemekte" (BÇÖ, 1970:274-275).

*Bir Çift Öküz'*de dikkat çekilen diğer bir konuda, DP'nin ülke içerisindeki eğitimli kesime karşı olan duruşudur. Üniversite hocalarına, memurlara, öğrencilere yapmış olduğu bilinçli politikalar ile bu kesimin saygınlığı azaltılmaya çalışılır. Özellikle ülkenin düşünen, sorgulayan bu grubu itibarsızlaştırılmaya ve köreltilmeye çalışıldığı düşünülür. Bu durum romanda şu şekilde ifade edilir:

> "Bu ülkede istediğin dek okur yazar ol, hiç bir yararı yoktur. Paran olacak, paran! İki paralık, ciğeri beş para etmez Iriza Efendiye birkaç balye pamuk vereceksin, koca ilçenin Kaymakamımı bile sürdüreceksin... Memleket böyle yönetiliyor. Sen, diyorsun, vay böyle irezillik olur mu? Ben diyorum, irezillik olunca, sen işini yürütmek için irezil olacaksın... Yoksa seni ezerler. Koskoca Kaymakamın suçu ne? Vallah canım yandı. Emme Kaymakam, dürüst iş yapacakmış, yapsın; diyeceğim yok. Kılına bile

> dokunmam. Gel gör ki bütün işler dürüst değil. Dürüst olsa, ben de, şu ekmek çarpsın, dürüst olurum. Herkes dürüst olunca kimsenin burnu kanamaz" (İİ,2019:224).

Bir Çift Öküz, Demokrat Parti yıllarında Subaşı isimli bir köyde geçmektedir. Roman bir çift öküz almak isteyen köylülerin dramını anlatır. Romanın arka planında Demokrat Parti döneminde yaşanan olumsuzlukları okumak mümkündür. Bahsi geçen olumsuz durumlardan biri de enflasyonun ortaya çıkışıdır: "Millet mırın kırın etti mi, tütününü, fındığını, üzümünü pahalıya alırsın. Nasıl alırsın? Dövlet olarak altını bozdurup alırsın. Bozduracak altın kalmadı sizde. Gazete kağıdı basar gibi para basıyorsunuz" (BÇÖ. 1970:273). Romanda köylünün tarlasını sürmek için öküz satın almasının bile çok zor olduğu ve Demokrat Parti döneminde işlerin sadece para ile döndüğü ifade edilir: "Eğer cebinizde beşer yüz bangonotunuz yoksa, öküz sabı olamazsınız. Demirkırat zamanı demek, işlerin parayla döndüğü zaman demektir" (BÇÖ, 1970:12). *Bir Çift Öküz* romanında eleştirilen bir diğer konuda devletin köylü üzerinden elde ettiği çıkardır. Romanda hükümetin ekonomi politikaları ile oynaması, vatandaşın ise bu durumun farkında olmamasına değinilir:

> "Şimdi faizciliği devlet yapıyor; üç dönüm tarlası olan, bankalardan binlerce lira alabiliyor. Rıza gibilerin aracılığı ile; sünnet düğünleri, düğünler yapıyor. Tarlayı da ekiyor ama borcunun faizini verdi mi anası borcun gelen yıla tescil ediliyor. Mahsulünü, yapılan paranın değerini düşürme oyunundan sonra çok pahalıya sattım sanıyor. Bu yüzden herkes Demokrat. Ortalıkta yanan tutuşan, bir karış toprağı olmayan kişiler. Ya da toprağına göz dikilenler" (BÇÖ, 1970:247).

Demokrat Parti Döneminde ekonominin günden güne kötüye gitmesinde bazı nedenler vardır. Bunlar: 1) Soğuk savaş döneminin etkisiyle ülke bütçesinin bir kısmının Milli Savunma giderlerine ayrılması. 2) 1952 yılında Kore Savaşı'nın bitmesi ile ihraç mallarının fiyatının düşmesi. 3) 1954-1958 yılları arasında Anadolu'da ciddi bir kuraklığın yaşanması. 4) Muhalefet, basın ve aydın kesimin yıkıcı muhalefeti. 5) Dünya Bankası, İMF, İktisadi İş Birliği gibi kuruluşlarının destek vermemesi (Uçak, 2021:100).

DP döneminde dış alım imkânlarına kısıtlama getirilir. Bu nedenle birçok temel ihtiyaç malzemesinde dahi yokluk görülmeye başlar. Bu yoklukla beraber elde olan ürünlerin fiyatlarında da ciddi artışlar yaşanır. Demokrat Parti Hükümeti, enflasyonu

engellemek amacıyla kâr tespiti, tanzim satışları gibi yöntemler denemeye başlayınca bu sefer ortaya karaborsa çıkar. Buna ek olarak iktidarın siyasi kaygılarla tüketimi azaltacak tedbirler almaması ve yapılan yatırımların kısa vadede sonuç vermeyecek yatırımlar olması kötü giden ekonomiyi daha da perçinler. Böylece arz edilen ile mevcut kapasite birbirine denk olmaz ve iktisadi alanda enflasyon önü kesilmez bir hal alır (Eroğul, 1990: s, 130). *İzmir'in İçinde* isimli romanda ticaret ahlakının kalmadığı hatta ticari düzenin pek çok yolsuzlukla/çarpıklıkla işlediği bir düzen haline geldiği anlatılır. Hatta bu düzensizlik namuslu tüccarların eleştirilmesine gidecek kadar artar: "Oğlum, size okuduğunuz medresede kapitalist bir düzende ticaretin bir çeşit dolandırıcılık, yasalara dayanan bir namuslu hırsızlık olduğunu öğretmediler mi?" (İİ,2019:66*).* Yine romanda ekonomik sorunların ciddi bir düzeye ulaştığı ve sanayi mallarında, kıtlık yaşandığı karaborsacılığın ortaya çıktığı şu şekilde ifade edilir:

> "Hiç gözünüzün yaşına bakmayacağım Uğur Beyciğim. İç dış on adet lastik için dört bin liranızı alacağım..."
>
> "Vay! Bu soygunculuk be!"
>
> "Doğru, adı üstünde beyim; karaborsa...
>
> "Elbette memnunuz ya bu hükümetten..." diye kahkahayı bastı. "Bir lastiği dört yüz liraya kazıkladıktan sonra" (İİ, 2019:158-159).

Romanda Demokrat Parti ekonomisinin günden güne kötüye gitmesi ile özel sektörde faaliyet gösteren tüccarlardan partiye destek olması amacıyla maddi yardım istenir. Bu durum fabrikatör Koryürek'in serzenişiyle verilir:

> "Partiye yaranmak için bütün İzmir tüccarlarının başına bela oldu. Bunca çok parayı parti ne yapacak anlayamıyorum. Herhalde Vatan Cephesi'ne adam yazan, liste düzen esnafın komisyonunu, harçlığını verecekler Elbette bir miktarı da münasip bazı kişiler cebe indirecek...
>
> Ne yaparsın ki, ananı belleyen kadı, kimi kime şikâyet edeceksin? Hükümet haraç alırsa, vergidir deyip, başımın gözümün sadakasıdır deyip vereceksin!" Koryürek,

> gittikçe, konuştukça öfkeleniyordu: "Bu partinin yaptığı, düpedüz kepazelik, soygunculuktur!" (İİ,2019: 70-71).

27 Haziran 1956 yılında kabul edilen bir kanunla siyasi partilerin açık hava toplantıları yasaklanır. Muhalefetin meclis dışında örgütlenmesi engellenmeye çalışılır. 1957 yılında yeni seçim kanunu çıkarılır ve diğer siyasi partilerin işbirliği yapması engellenir. Adnan Menderes muhalif partileri durdurmanın farklı farklı yollarını arar. Bunlardan biri de ana muhalefet partisi olan CHP'nin kanun dışı işler yaptığını öne sürerek kurduğu Tahkikat komisyonudur. *İzmir'in İçinde* isimli romanda Tahkikat Komisyonu ile ilgili şu ifadeler kullanılır: ""Okudum" derken, en üstteki gazetenin manşetine bir göz attım: 'DP grubu, Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına karar verdi!' diye yazıyordu. Altındaki yazıyı yüksek sesle okumaya başladım: "Komisyon, gazeteleri mahkeme kararı olmadan kapayabilecek, istediği kişiyi sorguya çekebilecek... tutuklayabilecek" (İİ,2019:225). Romanda Tahkikat Komisyonu'nun almış olduğu kararlara öğrenciler ve aydınlar tarafından büyük tepki gösterilir. Bu tepkilerin başında üniversite öğrencilerinin "Menderes İstifa" sloganları ile yaptıkları mitinglerdir: "Üniversite, gençler ayakta; aydınla ayakta; gazetelerin çoğunluğu ayakta... İşleri zor bundan sonra. Bir de askerler ayaklanırsa, sen o zaman gümbürtüyü seyret!" (İİ,2019:80). Bu eylemlerde birçok öğrenci polis tarafından saldırıya uğrar ve yaralanır. Bu nedenle öğrencilerin polislere olan tepkisi artar: "Polisten birazcık olsun ahdımızı alalım... Az mı yaptılar gençlere (İİ,2019:263). Durum böyle olunca halk-aydın-öğrenci gibi toplumun farklı kesimleri ile polis arasında bir gerilim, çatışma ortaya çıkar. Hatta polisin karşısındaki en büyük güç askerler olur. Bu dönemde iktidarın savunucu gücü polis, muhalefetin de asker olarak gösterilir. *İzmir'in İçinde* romanında günden güne geriliminin arttığını ve bu işin sonunun kestirilemeyeceği de belirtilir:

> "Oysa gazeteler sadece olayları yazıyor, gazetelerde çözüm bulunamaz ki olaylara... Gidişin, olayların heyecanı var ortada. Bu heyecanda Menderes'e karşı olan biz, azınlıktayız. Hani heyecanın bir halk ayaklanmasına dek varacağı yok. Ocak ayı içinde İstanbul Üniversitesi, rektörüyle birlikte, Onar Hocamızla birlikte, protesto gösterilerine kalkıştı gericilere karşı. Polisi de protesto ettiler. Menderes, bir daha üniversiteye attı tuttu. Gençler, daha daha da ayaklansalar, nereye dek gidebilirler bilmem"(İİ,2019:194).

Romanda Adnan Menderes'in eleştirisi yapılmaktadır. Menderes'in yaptığı açıklamaların bazı çevrelerce doğru bulunmaması, ülke içerisinde kutuplaşmanın artması ve bu durumun orduyu rahatsız etmesi şu şekilde ifade edilir:

> "Öyleyse Menderes'in Meclis'te verdiği nutku, yarın gazetelerde okursun."
>
> "Aman ağabey, şu adamın deli saçmalarına nasıl nutuk diyorsun?"
>
> "Adam, Büyük Millet Meclisi'nin kürsüsünden konuşuyor yahu!"
>
> "Konuşsun.
>
> "Ateş püskürüyordu."
>
> "Cürmü kadar yer yakar." "Ne diyorsun sen Hidayet? Bu gidişi gidiş değil; ayağına dolanacak.
>
> "Canım bize ne ağabeyciğim."
>
> "Memleket ikiye bölündü. Ordu homurdanmaya başlamış" (İİ,2019:33).

İzmir'in İçinde romanında ordunun siyasete müdahale etmesi istenilmeyen bir durum olarak anlatılır. Demokrat Parti'nin gidişatının orduyu harekete geçirecek olması ihtimalinden korkulur, çünkü ordu ile halk arasında bir çatışma yaşanacak olması istenilmeyen bir durumdur:

> "Bu Menderesçi, bu Demikıratçı halk, orduyu desteklemez! Halkın desteklemediği bir yönetim de, zorbalık etmek zorunda kalır. Demokratların zorbalığına razı olan, gönüllü olan halkın, orduya karşı çıkmasını hiç istemem. İstemem çünkü, bizim ordumuz, dünyanın en halkçı ordusu, en çok halk çocuklarının meydana getirdiği ordudur. Şimdilik, ordusunun kendinden olduğunu anlamayan halkın karşısına ordumuz çıkmamalıdır. Bir koşulla çıkabilir, o da Atatürk'ün ölümünden bu yana tıkanan devrimcilik yollarını açmak için. Böyle bir hesapla girişirlerse bir diyeceğim yok. Sivil devrimcilere, milli şef yönetimi, Demokratların yönetimi, çok hesaplı ve hunharca karşı çıkıp, yirmi yıldır halkla ilişki kurma olanağını vermediler. Şair Nazım Hikmet, hapislerde çürüdü, Yazar Sabahattin Ali öldürüldü. Bu iki örnek, üst yakasının da ne olduğunu anlatmaya yeter!" (İİ,2019:194-195).

İzmir'in İçinde isimli romanda Demokrat Parti'nin ülkeyi günden güne ekonomik, toplumsal, siyasal birçok alanda çıkmaza soktuğu belirtilir. Romanda DP'nin yönetiminden hoşnut olunmadığı ifade edilir:

> "Osmanlı devletinin Damat Ferit hükümeti bir yana, bizim tarihimizde böylesine budalaca politika yapan bir hükümet daha gelmemiştir. Tanrı encamını hayrat ebdil eylesin! Bunlar kimi kandırıyorlar? Ulusu toptan budala mı sayarlar kendileri gibi... Ayaklarına dolaşacak ya... bakalım... "Menderes, iyice şaşkına döndü" (İİ,2019:79).

Yukarıda ifade edilen bu hususlar darbeyi getiren sebepler olarak karşımıza çıkar. 26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece sabah saat dört sularında, silahlı Harp Okulu öğrencileri, yapılan planla PTT'yi, Ankara Radyosu'nu ve diğer kararlaştırılan yerleri de ele geçirmek için hareket ederler. Bir buçuk saat içinde hedeflenen yerler işgal edilir. İlk olarak Bakanlar Kurulu üyeleri ve sonrasında Büyük Millet Meclisi üyeleri tutuklanıp Harp Okulu'na götürülürler. Bu esnada Ankara Radyolarından TSK'nın hükümeti ele geçirdiğine dair yayın yapılır (Emiroğlu, 2011:18). Ve 27 Mayıs 1960 tarihinde Demokrat Parti Dönemi'ne son verilir.

İzmir'in İçinde romanında 27 Mayıs 1960 darbesinin yaşandığı gece şu şekilde aktarılır:

> "Ankara'dan uzun bir süre ses çıkmayınca, son bir umutla İstanbul'u açtım saat dört buçuğa doğru; baktım, bir vızıltıdır gidiyor. Bekledim, tam dört otuz altıda, silahlı kuvvetlerden haber çıktı. Kuşkulandım Ankara'dan niye ses çıkmaz, susar diye... Bir saate değin Ankara'yı heyecanla bekledim. Sonunda beş yirmi beşte Ankara da ses verdi. Herhalde Ankara'da bir çarpışma, ya da bir aksilik oldu; radyoyu ele geçirebildiler. Durum, yavaş yavaş aydınlanır. Bak yine sesleniyor Ankara..." Gerçekten tok, kalın bir ses, "Dikkat! Dikkat! Türk silahlı kuvvetleri, bütün Türkiye'de yönetimi ele almıştır..." diyordu. Soluğu odamda aldım. Şehirde olup biteni gözlerimle görmek istiyordum. Ne var ki kapıya yönelirken, babam eliyle bana bir dur işareti yaptı. Sonra başıyla radyoyu gösterdi. Radyo, bütün Türkiye'de sokağa çıkma yasağı konduğunu bildiriyordu. Pencereyi açıp caddeye, dışarıya baktım" (İİ,2019:316).

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrasında, Demokrat Parti iktidarına son verilir ve askeri yönetim kurulur, askeri cunta adı altında faaliyetlerde bulunulur. İlk olarak, Demokrat Parti üyeleri hedef olur. DP'nin yıkımını halkın da kabul etmesi amacıyla bir algı oluşturulur. Resim, broşür, dergi, gazete ve kitaplarla propaganda yapılır. DP, 29 Eylül 1960'da Asliye Hukuk Mahkemesi'nde görülen dava ile kapatılır. Milli Birlik Komitesi ile kurulan askeri bir mahkeme ile Demokrat Parti yöneticileri Yassıada'da yargılanır. Bu yargılamalar sonucu Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idamına karar verilir (Tekin, 2021:15-16). *İzmir'in İçinde* romanında 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından yaşanılanlar ifade edilir:

> "Demokrat Partililer, çıkarcı gruplar, hiç katılmadılar, ya da katılıyormuş gibi göründüler. Yakından bildiklerimin çoğunun ağzını bıçak açmıyordu. Hele, Celal Bayar'dan Menderes'e, Menderes'ten bütün hükümet üyelerine, oradan Demokrat milletvekillerine dek, hepsinin tutuklanması, anayasayı çiğnemekten, Tahkikat Komisyonu kurmaktan, daha birçok suçlardan Yüksek Adalet Divanı'na gönderilecekleri haberi, yirmi gün önce, astığı astık, kestiği kestik çevreleri, korkudan sokulacak delik aratmaya başladı. İhtilali yapanlar, Milli Birlik adı altında memleketin yönetimini ele almışlar, kendilerinden birkaçını katarak, sivillerden bir hükümet kurmuşlar, millete, çok yakın bir gelecekte seçimlere gidileceğine ilişkin söz vermişler, üstelik bir de kurucu Meclis toplamaya hazırlanıyorlardı. Bu olayların, eylemlerin içinde en önemlisi, yeni bir anayasa hazırlığıydı. Bu anayasa hazırlığı, tutucuları büsbütün şaşırtmış, ilerici, solları çok sevindirmiş, umutlandırmıştı" (İİ,2019:321).

Samim Kocagöz'ün kaleme aldığı *Yılan Hikâyesi, İzmir'in İçinde, Onbinlerin Dönüşü* ve *Bir Çift Öküz* adlı romanlarda; İkinci Dünya Savaşı ile 27 Mayıs 1960 darbesine kadar giden süreç ele alınır. Bu konuda eleştirilerini tarafsız bir şekilde sürdüren yazar, her dönemin kendi içerisinde ortaya çıkan farklı hususlarını eleştirmekten geri durmaz. Bu eleştirileri yaparken, toplumun farklı kesimlerine de ulaşır. Bu durum Kocagöz'ün romanlarının toplumun geneline dair bağlayıcılığını da artırır.

Nabi'nin Park Kahvesi'nde, Cumhuriyet'in ilk yılları konu alınır. Bu dönemde Ege'nin bir kasabasında yaşayan köylülerin durumu anlatılır. Bu bölgede yaşayan köylüler tarımla geçimlerini sağlar. Ancak Menderes nehri taşkınları nedeniyle köylüler tarlalarını ekemezler. Devlet desteğini köylülere ulaştırmak istese de o

dönem devletin içinde bulunduğu maddi koşullar nedeniyle devlet desteğinde süreklilik sağlanamaz. Aynı zamanda köyde kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden köyün önde gelenleri yüzünden köylülerin sorunları çözümsüz kalır. Bu durum köylülerin mağdur olmasına sebep olur.

Yılan Hikâyesi ve *Onbinlerin Dönüşü* isimli romanlarda İsmet İnönü dönemi yılları konu alınır. Bu dönemde II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yoksulluk romanlara işler. Özellikle köylülerin bu dönemde çektiği sıkıntılara yakın mercekten bakılır. Kocagöz'e göre İnönü döneminde yaşanan bir sıkıntı da karaborsacılıktır. Hükümet bu konuda çabalasa da başarılı olamaz. Yıldan yıla kıtlık artar, ticari düzensizlik baş gösterir. Bu süreçte halk için çok partili yaşam memnuniyetle kabul edilir. Özellikle Demokrat Parti'nin gelecek olması romanlarda bir umut kaynağı olarak görülür.

Bir Çift Öküz ve *İzmir'in İçinde* romanları da Demokrat Parti'nin iktidar olduğu yıllar ile DP'nin hükümetten düşürüldüğü 27 Mayıs 1960 darbesine kadar devam eder. Romanlarda önceki dönemlerde yaşanan sorunların bu dönemde artarak devam ettiği belirtilir. Özellikle bu dönemde yaşanan ticari ve ahlaki yozlaşma romanlarda ön plana çıkarılır. Romanlarda değinilen bir diğer husus da Menderes'in eğitimli kesimi köreltme çabalarıdır. Aynı zamanda Menderes'in ABD'den maddi destek almak adına verdiği tavizler romanda sert bir şekilde eleştirilir. Bu nedenlere bağlı olarak darbenin gerçekleştiği ifade edilir.

4.4 12 Mart 1971 Muhtırası'na Giden Süreç

"Yaptığımla ettiğimle, geçmişimle
öğünerek yaşamalıyım! Biz, görevi tamamladık
demeliyim… Ölebilme özgürlüğüm de var, ölebilirim !"
Eski Toprak

Samim Kocagöz'ün *Tartışma* ve *Eski Toprak* romanları 12 Mart 1971 Muhtırasına giden süreci konu alır. 1965 seçimleri ile tek başına iktidara gelmeyi başaran Adalet Partisi, bu yıllarda ortaya çıkan öğrenci, işçi hareketleri gibi çok ciddi sorunların

çözümü noktasında yetersiz kalır ve bunların yanı sıra ekonomi, politika gibi alanların da düzgün işlememesi 12 Mart 1971 Muhtırası'nı hazırlar (Fedayi, 2019:135-143).

Tartışma isimli romanın ilk bölümü bildiri dağıtan gençler ile başlar. Hemen ardından konu Avukat Ekrem Mutaf Bey'in parti toplantısına bağlanır. Bu parti toplantılarının hiçbir amaca hizmet etmediğine dair tepkisini belirten Ekrem Mutaf, evine gittiğinde oğlunun tutuklandığı haberini alır. Bundan sonraki süreç Ekrem Mutaf'ın defterine not ettiği olaylar üzerinden ilerler. Öğrenci olaylarının dikkat çektiği bu romanda, Ekrem Mutaf'ın gençlere verdiği öğütler mesaj niteliği taşır. Romanın sonunda devlet tarafından bir bildiri yayınlanır. Bu bildiride gençleri kışkırtma suçu işlediği gerekçesi ile Ekrem Mutaf ve birçok akademisyen hakkında tutuklama kararı çıkarıldığı yazmaktadır.

Eski Toprak isimli roman ihtiyar bir adam olan Kemal Çığ'ın küçük bir sahil kasabasına yerleşmesi ile başlar. Kemal Çığ, gençlik yıllarından beri yazılar yazan, çeviriler yapan bir adamdır ve bu nedenle de çok kez başı belaya girer. Ancak Kemal Çığ fikir mücadelesinden hiçbir zaman vazgeçmez ve yerleştiği kasabadaki gençlerin de aydınlanması için özel bir çaba sarf eder. Samim Kocagöz ile *Eski Toprak* romanın başkarakteri olan Kemal Çığ arasında bazı benzer noktalar olduğu söylenebilir. Kocagöz'ün ve Kemal Çığ'ın ortak özelliklerinden biri varlıklı insanlar olmalarıdır. Ancak her ikisi de refah içerisinde yaşamalarına rağmen yoksulun sözcüsü olmuşlardır. Kocagöz gibi Kemal Çığ da toplumcu bir yazardır ve bu nedenle her ikisi de birtakım sorunlarla yüz yüze kalırlar. Bu sorunlardan biri Kocagöz'ün de ve Kemal Çığ'ın da öğretmen olan eşlerinin görevden alınmalarıdır. Bu yönleriyle Kemal Çığ ile Samim Kocagöz arasında otobiyografik bir benzerlik kurulabilmektedir.

4.4.1 Üniversite Olayları

Samim Kocagöz'ün kaleme aldığı *Eski Toprak* ve *Tartışma* isimli romanlar 12 Mart 1971 Muhtırasına giden süreçteki öğrenci olaylarına dikkat çeker. Özellikle 1965 yılından sonra Türkiye'de artmaya başlayan öğrenci hareketleri, karşıt fikirli

gençlerin sokaklardaki mücadeleleri ile zirveye ulaşır. Siyasal kutuplaşmanın artması ile ortaya çıkan şiddet olayları da *Eski Toprak* ve *Tartışma* romanlarında ele alınır.

1960'lı yıllardan sonra öğrenci hareketleri dünyanın hemen hemen her ülkesinde, evrensel bir örgütlenme şeklinde görülür. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren artan öğrenci olaylarının ana sebebi, dünyada yaşanan siyasal, sosyo-ekonomik, kültürel değişimin gençler üzerinde yarattığı etkidir. Her ülkede kendi gerçekliklerine göre ortaya çıkan öğrenci hareketleri, dünyada gelişen ekonomik olayların toplum içerisinde yarattığı sınıfsal farklılıkların bir tezahürü olarak meydana gelir. Toplumsal sınıf ayrımı, gençler arasında huzursuz bir atmosferin yayılmasına neden olur. Gün geçtikçe özgürlüklerinin kısıtlandığını düşünen gençler bu duruma reaksiyon göstermeye başlarlar (Bulut, 2011:124).

Eski Toprak isimli romanda 1960'lardan sonra dünyada gelişen öğrenci hareketlerinden Türkiye'nin de etkilendiği ifade edilir. Ancak romanda bu durumun bir sorun olarak görülmesinin nedeni, kendi gerçekliğimizle örtüşmeyen ithal edilen ideolojik yaklaşımlardır. Gençler savundukları ideolojilerin felsefi alt yapısına vakıf olmamaları ve bu ideolojilerin ülke içerisindeki mevcut şartlara uygun olmaması nedeniyle romanda eleştirilir:

> "Bunlar Marksizmin özünü, sosyalizmin özünü, daha daha memleketin içinde bulunduğu koşulları, gerçekleri bir yana bırakıp, başka ülkelerdeki uygulamaların, başka ülkelerin koşul ve gerçeklerinin rüzgârına kapılıyorlar. Elbette dünyadan kopamayız ama kendi koşullarımızla, kendi gerçeklerimizle dünyaya katılacağız... Ne ki kendi ülkemizin tarihi, toplumsal yapısı, bugünkü koşulları üzerine yeteri denli bilimsel çalışmalar yok henüz. Bilim kitaplarını da hemen mahkemeye verdiklerinden diyelim... neyse" (T, 2008:66).

1950'lerden sonra Türkiye'de birçok alanda değişim yaşanır. Ekonomi politikalarında izlenilen yol, eğitim kurumlarını etkiler. Yine bu dönemde aynı nedenlerle köyden kente göç hareketleri başlar. Bu durum Türkiye'nin toplumsal, kültürel ve ekonomik düzeninde değişimler yaratır. 1954'lerden sonra Demokrat Parti'nin vaatlerini yerine getiremediği görülür. Yine bu dönemde rejime ve milli değerlere yönelik bazı tehlikeler de ortaya çıkar (Bulut, 2009:134). *Tartışma*'da gençlerin bilinçli politikalarla milli değerlerimizden koparılmakta olduğu fikri ifade

edilir: “Her yönden çocuklarımızı bizden koparıyorlar. Bunlar Atatürk'ü bile suçlamaya dek gidiyor; Atatürk'ün devrimlerinin süreci içinde bulunduğumuzu, toplumumuz için onun devrimlerinin, Cumhuriyet'i kurmasının bir aşama olduğunu anlamak istemiyorlar; temeli unutuyorlar” (T, 2008:34). DP’nin takındığı bu tutum zamanla bireylerin bir araya gelmesini sağlayacak kitlesel olayların önünü açacaktır.

İktidarın Atatürk ilke ve inkılaplarını hiçe sayan tavırları, gençleri kendine düşman eder. Özellikle laiklik ilkesinden fazlasıyla taviz veren Demokrat Parti gençlerin nezdinde Atatürk düşmanı olarak kabul edilir. Gençlik kendini Atatürk zihniyeti ile bir tutarken, yönetimi elinde bulunduran kesimin gerici algılarla devleti yönettiğini dile getirir. Bu nedenle, bu dönem yaşanan öğrenci hareketlerinin temelinde siyasi eleştirinin hâkim olduğu görülür. Daha fazla demokrasi ve özgürlük vaatlerine kulak kabartan gençliğin istekleri yerine getirilmedikçe ülke içerisinde hareketlilik artmaya başlar. Gençlik, yönetime dâhil olmak ve isteklerinin yerine getirilmesi için boykot ve işgal yollarını kullanmayı dener (Bulut, 2011:137-139). Üniversitelerde meydana gelen öğrenci protestolarının gün geçtikçe kavga ve kaosa dönüşmesi ile ailelerin bu durumdan duyduğu endişe *Tartışma* isimli romanda şu şekilde geçer:

> “Şunun yediği naneye bak! İki yıldan beri her gün yüreğimiz ağzımıza geliyor. Okuyacağız diye evden çıkıp gidiyorsunuz; sokaklarda horozlar gibi dövüşüyorsunuz. Sonra da polisler sizi toparlayıp götürüyorlar. Ha vurdular, ha vurulacaklar diye korkudan canımız çıkıyor. Bir de karşımıza geçip, 'ne oluyorsunuz yahu!' diye alay ediyorsunuz bizimle” (T, 2008:31).

Romanda Türkiye’de ortaya çıkan öğrenci eylemlerinin, Demokrat Parti’nin ülke idaresinde takındığı tavra karşı başladığı ifade edilir. 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından oluşturulan 1961 Anayasası gençler nezdinde daha demokratik ve özgürlükçü bir anlayışın temsilini sunar. Üniversite öğrencileri, 1961 Anayasası’nın korunması adına mitingler düzenler ve demokratik zihniyetin gelişimi adına yıllar boyu sürecek aktif bir görev üstlenirler. Ancak Türkiye’de gelişen öğrenci hareketleri zamanla bazı siyasi emeller için kullanılmaya başlanır:

> “Ne yazık ki yine dünyanın her toplumundaki ortaya çıkan faşist dönemlerinde, gençlerin heyecanı kötüye kullanılır; onlardan yararlanılır. Kimi zaman da yan güçler olarak gençler, içinde bulundukları toplumların politik eylemlerinde yararlı olurlar...

> Zamanla, dökületi dökülür, hayata karışanı karışır, pek az bir bölüğü de yaşını, başını alınca, ülkelerinin kaderinde, politikasında etkili bir rol alır. Bu kaynaşmadan kaçınmanın olanağı yoktur. Bugün memleketimiz de 27 Mayıs'tan sonra, yeni anayasadan sonra bu ortama girecekti; bu kaçınılmaz bir oluşmadır. Ne var ki üzücü, çok üzücü yönü bu kaynaşmanın, bizim durmadan, her gün bir çocuğumuzun kim vurduya gitmesi, egemen çevrelerce insafsızca ezilmesidir" (T, 2008:36).

1961'den sonra, CHP, TİP, TKP gibi siyasi partiler özellikle sol kesimde yer alan öğrencileri örgütlemek amacıyla aktif rol alır. Adalet Partisi'nin iktidara geldiği 1965'e kadar olan dönem, üniversite gençliğinin bilinçlenme ve organize olabilme adına geliştiği bir süreç olarak görülür. Aynı seçim döneminde Türkiye İşçi Partisi'nin on beş milletvekili ile parlamentoya girmesi, sol kesimin aktifleştiğinin bir göstergesidir. Siyasette yaşanan bu gelişmelere ek yanında öğrenciler arasında örgütlenmelerin gerçekleştiğinin kanıtı olarak gösterilebilecek iki yönelim vardır. Bunlardan birincisi, Milli Türk Talebe Birliği, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Türkiye Milli Talebe Federasyonu gibi sağcı öğrenci örgütlenmeleridir ve bu kesim iktidarın desteğini alır. İkincisi ise Sosyalist Fikir Kulüplerinin bir araya gelmesi ile oluşan Fikir Kulüpleri Federasyonu'dur. FKF üç konuda mücadele verir; sosyalizm karşıtlığı, emperyalizm ve gericilere direniş (Ertener, 2019:63-67). Romanda öğrenciler arasında fikir ayrılıklarının oluştuğu belirtilir. İlk başlarda masum başlayan bu eylemler, öğrenciler arasındaki siyasal kutuplaşmanın artması ile şiddetlenir. Hatta aynı ideolojilere sahip bireyler arasında bile mücadele şekli farklılık gösterir. Bu gruplardan sol ideolojinin ilkeleri romanda şu şekilde ifade edilir:

> "'Demokratik Devrimcilerin ne düşündüklerini, ne istediklerini biliyor musun?' "Bildiğim denli özetleyeyim, yanlışım olursa sen düzelt: 'Türkiye bugün, sosyalist bir mücadele yapacak aşamada değildir. Türkiye'nin feodal yapısı ve yarı-bağımlı olması, buna engeldir. Öyleyse önce, anti feodal ve antiemperyalist mücadele verilmelidir. İlk sorun demokratik özgürlüklerin ve bağımsızlığın sağlanmasıdır. Sosyalizme ancak bu aşamaya geldikten sonra geçilecektir. Antiemperyalist mücadele, devrimci eylemin "milli" olmasını gerektirir. Bu nedenle anti emperyalist mücadeleye, işçi sınıfından başka bütün öteki "milli" güçler de katılacaklardır" (T, 2008:19) .

Demokrat Parti'den tevarüs eden Adalet Partisi yönetimi ve Amerika'nın Türkiye toprakları üzerindeki anayasaya aykırı hareketleri, gençliğin öfkesine sebep olur.

Özellikle 1960'lı yıllardan sonra öğrenciler İstanbul'da toplanarak "NATO'ya Hayır" haftaları düzenlemeye başlar. 1968 yılında Amerika donanması olan 6. Filo'nun ülkeye gelmesi ile öğrenciler fiili mücadeleye girişir ve yine öğrenciler tarafından Amerikan askerlerini denize atacak kadar ileri giden eylemler gerçekleştirilir (Aydemir, 2014:44). *Tartışma* romanında öğrencilerin siyasi kişiler tarafından eyleme teşvik edildiği ve bu durumun gençlere verdiği zarar ifade edilir. Başlangıçta anayasal çerçeve içerisinde kalmak suretiyle öğrencilikten kaynaklanan haklarını arayan öğrencilerin süreçteki birtakım faaliyetleri, siyasiler tarafından kaşındıkça daha da şiddete bürünen eylemlere evrilir:

> "Yalnız kötü bir iş yapıyorsunuz: Öğrencilerin, gençlerin bir elinden biriniz, öteki elinden bir başkanız tutmuş çekiyor. Onlar da ortalıkta ne yapacaklarını bilemiyorlar... Üniversiteler yasası değişsin, sınav yönetmelikleri değişsin diye boykotlar yapıyorlardı; haklı olarak Amerikan donanmasını protesto ediyorlardı; şimdi giderek düzeni değiştirme mitinglerine yönelecekler. Bırakın gençlerin yakasını... Devrimci gençlere yazık edeceksiniz; iktidardaki parti, onun yandaşları, gençlere karşı yine gençler diye bir sorumsuz topluluğu çıkarmaya başladı. Birtakım ocaklar kuruluyor. Bunlar taşla, sopayla okulları, üniversiteleri basmaya başladı" (T, 2008:21).

1960'lı yıllarla birlikte öğrenci hareketlerinde görülen protesto taktikleri olan gösteri, miting ve yürüyüşlere ek olarak işgal ve boykot yöntemleri de eklenir. Özellikle üniversite işgalleri, halkın diğer katmanlarında da kullanılmaya başlanır. Bu durum eylemlerin daha geniş kitlelere yayılmasına neden olur. Üniversitelerde gerçekleştirilen işgallerle eş zamanlı olarak derslere katılmama eylemleri de görülür (Ertener, 2019:74). *Eski Toprak* romanında da eğitim almak için üniversiteye giden gençlerin, öğrenci hareketleri nedeniyle eğitimlerinde aksaklıklar yaşandığı ifade edilir:

> "Fakülteler bir açılıyor, bir kapatılıyor. İstanbul'a gitmeyivereyim diye düşünüyorum ama öğrenciliğimin bitmesine de bir sömestr kaldı; bırakırlarsa Bizim Teknik Üniversite barut fıçısı. Ankara'da Orta Doğ Üniversitesi desen öyle" (T, 2008:206).

> "Doğrusun Ağabey, bunları sonra konuşuruz. Benim kerata da neredeyse Teknik Üniversite'yi bitiriyor, inşaat mühendisi oluyordu geçen haziranda, iki ay önce yani.. boykottu, grevdi derken birkaç sınava girmedi. Birkaçına da kavga döğüş sokmadılar... Bakalım ne olacak? Dün akşam kampta hepsine bir fırsat bulup kimsecikler duymadan

> bir nutuk çektim: Bana bakın! dedim, öğrenciler sınıf değildir. Önce meslek, sonra kavga! Bizim Bekir oğlumuz ne dese beğenirsiniz? Baba, sen gençliğinde ne yaptın? demesin mi?" (T, 2008:64).

1968'de gençler bir araya gelerek Samsun'dan Ankara'ya uzanan "Tam Bağımsız Türkiye İçin Öğrenci Yürüyüşü'nü düzenler. Bu yürüyüşün amacı Atatürk'ün fikirlerini savunmak ve emperyalistler ile ortakçılarına izin vermemenin gerekliliğini açıklamaktır. ODTÜ'lü öğrencilerin 1969 yılında Amerikan elçisi Robert Kommer'in arabasını yakması ile sol kesim öğrenci hareketleri silahlanmaya başlar. 16 Şubat 1969'da "Bağımsız Türkiye" sloganı atan genç öğrencilere karşıt bir grup "Müslüman Türkiye" sloganı ile saldırıya geçer, şiddetin hat safhaya ulaştığı bu olay olur ve tarihe "Kanlı Pazar" adı ile geçer. Bu saldırıda iki genç hayatını kaybeder, 200'ün üstünde genç ağır yaralanır (Koca, 2018:97-99).

Romandan alınan pasajda "Kanlı Pazar" gibi aşırı eylemlerin güdümlü ortaya çıkarıldığı belirtilir: "Yine defterime bakıyorum: 21 Ocak'ta Ankara'da 'Komandolar' yüksek öğretmen okuluna saldırmışlardı. Bu egemen çevrelerin faşistlerinin başının altından çıkıyordu zaten her olay. Sopalı, bıçaklı, tabancalı güruh, ille gençlerin, ilerici gençlerin de silahlanmasını istiyordu... Sonunda 16 Şubat 1969'da, İstanbul'da KANLI PAZAR olaylarını yarattılar" (T, 2008:29).

Eski Toprak romanında öğrenci eylemlerinin kendi ideolojileri içerisinde bile yöntem farklılıkları olduğu ifade edilir. Sol ideolojiyi savunan bazı gençlerin protesto şekli bildiri, miting iken; bazı grupların da silah ve şiddet yoluna başvurduğu görülür: "Canım babacığım, bizim silahlı eylemcilerden olmadığımızı biliyorsun... Biz, bildirici, beyannameciyiz… uyarıcıdır bizim örgütümüz... Savaşımı fikir düzeyinde tartışarak yürütüyoruz (ET, 1988:82). *Eski Toprak* adlı romandan alınan başka bir pasajda da öğrenci hareketlerinde yaşanan ayrışmanın çıkış noktası sorgulanır: "Memlekette ayrı ayrı eylem yapan gençler var. Bunların arasında bir ilişki var mı bilemiyoruz. En önemlisi, bu eylemciler gizli, yeraltı bir örgüte mi bağlı? Onu da bilemiyoruz. Dahası bu gizli örgüt, gizli bir parti mi? Onu da bilemiyoruz... E.. bu durumda nasıl bir yorum istersiniz benden?" (ET: 1988:160). Romanda öğrenci hareketlerinin çıkış noktası ve yöntem tarzındaki farklılıkların neye dayandığı konusunda bir belirsizlik olduğu ifade edilir:

> "Son bir yıldır, gençler de bölüm bölüm bölünmüşlerdi; itiraf edeyim, kaç bölük olduklarının da ben, hesabını şaşırmıştım. Dernekleri, birlikleri, hani solda olanların, birbirleriyle pek kapışmıyorlardı. Ne ki her biri ayrı bir yöntem içinde ayrı ayrı kamplara ayrılmıştı. Kimi bildiri dağıtıyor, kırlara, köylere yayılıyor, kimi hükümetlerin bamteline büsbütün basmak için, adam kaçırıyor, bankaları basıyordu. Memleket kazan, polis kepçe... Ortalık bir cadı kazanına dönüşmüştü" (T, 2008:160).

Eski Toprak'da AP'nin gençliği siyasi bir araç olarak kullanma yolunu seçtiği ifade edilir. Bu dönemde iktidar tarafından desteklendiği öngörülen bazı gruplar meydana çıkar. Bu gruplar ülkenin pek çok bölgesinde konuşlanan silahlı örgütlerdir. Ülke içerisinde farklı bölgelerde silahlanan bu gençlerin kontrol altına alınmadan yayılmalarına imkân verilmesi, o dönem iktidarda olan AP'nin çıkarlarına hizmet ettiği gerekçesiyle eleştirilir:

> "Kemal Çığ, durakladı; «gerçi dün geceye, bugünkü güne gelene dek ben de bunları ciddiye almış değildim. Herhalde hükümet, yetkililer bir çaresine bakarlar diyordum... Meğer iş, eski deyişle kesb-i vahamet eylemekte... İtiraf etmek gerekir ki bugünkü hükümet bunlara göz yummakta desek yeri... Adamlar, tam anlamıyla 1930'ların Almanya'sında olduğu gibi örgütlenmekteler. Şu sıra iktidar da ayakları sallandığından, sanırım bunları kendilerine destek gibi görüyor olmalı" (ET, 1998:195).

1969 yılı itibari ile silahlı çatışmalara dönüşen öğrenci eylemlerine, iktidarın herhangi bir müdahaleye gerek duymaksızın olaylara seyirci kalması *Tartışma* isimli romanda şu şekilde ifade edilir:

> "Yeni 1970 yılı ile birlikte olaylar yine hızlanmıştı. Ankara'da öğrenciler dersleri boykotlarının yanında, kentin otobüslerini işgal etmişlerdi bir günlüğüne. Bu olaylardan öte, geçen ay 69 subayın yayınladığı hükümet aleyhine bildiri pek büyütülmemekle birlikte, hükümeti çok telaşlandırmıştı. Gazeteler, üstü kapalı, bu subayların hepsinin gözaltına alındığını bildiriyordu. Bu kaynaşmanın içinde 12 Ekim 1969 seçimlerinin sonucu unutulur gibi olmuştu. Ne ki seçimlerde iktidara gelen parti, 1960 seçimlerinden beri sürdürdüğü 'sokaklar gezmekle eskimez!' politikasında inat ediyordu. Faşist Komandolar, komünizmle mücadele dernekleri yurdun dört bir bucağına kol salmış, iktidardaki hükümeti arkasına almıştı. Hiç pervasız, yeni yıl bütçesine hükümet, kurdurduğu bu derneklere, para yardımı koyacağını belli etmişti. Egemen çevreler baskısını artırdıkça artırıyor, diş sömürgecilerle yabancı ajanlarla işbirliğini pekiştiriyordu. Polis, bütün sokak olaylarına, işgallere, grevlere seyirci görünüyordu" (T, 2008:80).

1971'e doğru şiddet olayları gittikçe artar. Buna ek olarak Amerikalı dört askerin kaçırılması ülkeyi siyasi anlamda da zora sokar. Kargaşanın artması ve hükümetin kontrolü sağlayamadığı gerekçesiyle 12 Mart 1971 tarihinde iktidara muhtıra verilir. Ülke içerisinde kontrol edilemeyecek dereceye gelen siyasal şiddet, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç önderliğinde 11 Mart 1971'de toplanır. Bu toplantı neticesinde hazırlanan muhtıra mektubu; Hükümet'e, Cumhurbaşkanı'na, Senato ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na gönderilir. Muhtıra sonrası Süleyman Demirel ile Bakanlar Kurulu istifa kararı alır. Muhtıranın akabinin de 26 Mart'ta Nihat Erim başkanlığında, partiler üssü 33. Türkiye Hükümeti kurulur. Yeni hükümetin Milli Eğitim Bakanı olarak seçilen Şinasi Orel ile rektörler arasında yapılan toplantıda üniversitelerde anarşist unsurların tamamen temizlenmeden üniversitelerin tekrar açılmayacağı kararı verilir. 26 Nisan 1971 yılında sıkıyönetimin ilan edilmesinin ardından Dev-Genç, Ülkü Ocakları ile birlikte birçok öğrenci derneği de kapatılır. İki yıl beş ay süren sıkıyönetim sürecinde öğrenci kurum ve örgütleri tamamen kapatılır (Aydemir: 2014:48-50).

Samim Kocagöz *Eski Toprak* ve *Tartışma* romanlarında 27 Mayıs 1960 darbesi ile 12 Mart 1971 muhtırası arasında şiddetlenen öğrenci hareketlerine dikkat çeker. Romanlarda ilk dönemde çıkan eylemlerin öğrencilerin kendi haklarını aramaya yönelik olduğu vurgulanır ve bu durum olağan karşılanır. Ancak zamanla bu eylemlerin siyasi karakter taşımaya başlaması, öğrencilerin bu uğurda heba edilmesi eleştirilir. Yazar romanlarında sağ-sol diye kutuplaştırılan gençlerin sorumlusu olarak siyasi liderleri gösterir. Kocagöz romanlarında aydınlar aracılığıyla öğrencilere bu eylemlerden uzak durmaları gerektiğinin mesajını verir.

4.4.2 İşçi Olayları

Samim Kocagöz'ün *Eski Toprak* romanında 12 Mart 1971 Askeri Muhtırasına giden süreçte, işçi olaylarına Kemal Çığ'ın radyodan dinlediği ve gazetelerde okuduğu haberler aracılığıyla değinildiği görülür. Özelikle romanda 15-16 Haziran'da gerçekleştirilen işçi eylemlerine yüklenen anlam büyüktür. Romanın odaklandığı konulardan biri de DİSK'in, TİP'in eylemleri ve hükümetin bu eylemlere karşı takındığı tutumdur.

27 Mayıs 1960 Darbesi'nin ardından Türkiye'de siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda değişimler yaşanır. Darbenin ardından 1961 Anayasası yürürlüğe girer. 1961 Anayasası, Demokrat Parti döneminde yaşanan olumsuzlukların tekrar zuhur etmemesi amacıyla oluşturulur. Bu anayasa vatandaşlara temel hak ve hürriyetleri konusunda kapı aralar ve özgürlükçü bir zihniyetin tezahürü olarak karşımıza çıkar. 1961 yılından itibaren bir önceki dönemden farklı olarak sendikal-siyasal mücadeleler görülmeye başlar. 1961 Anayasası'nın tüm emekçilere grev ve toplu sözleşme hakkı tanıması, bunda önemli bir etken olur. Yine de bu hakların yasallaşması iki yıl gibi bir süreyi bulur. Bu dönemde siyasi alanlarda da bazı değişimler görülür, yeni partiler kurulur. Bunlar arasında zamanla siyasette aktif olacak Adalet Partisi ve Türkiye İşçi Partisi de yer alır. Türk-İş'e bağlı bazı sendikacılar tarafından 1961'de kurulan Türkiye İşçi Partisi 1965 seçimlerinde 15 sandalye kazanır. Bu manada 1960'lar itibariyle demokrasi, özgürlük, sosyalizm gibi kavramların halk tabanına sirayet ettiği görülür. Halkın ekonomik ve siyasal yaşamda aktifleşmesi, emek ve sosyal adalet kavramlarının anayasal zeminle birleşmesi ile işçilerin yüksek ücret ve haklar konusunda talepkâr olduğu bir döneme girilir. 13 Şubat 1967'de işçi haklarını savunan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) kurulur. (İleri, 2015:201-203) DİSK kuruluş amacını şu sözlerle açıklar:

> "1872 den bu yana grev hakkını kullanarak, direnme gücünün başarılarını toplayan, Dernek kurma hakkını en güç koşullar altında kullanan, 1909 dan beri Uluslararası işçi dayanışması çabalarına katılan, Demokrasiye aykırı yasalar değiştirilince 1946 da yeniden sendikalar kuran, Sosyal adaletin gerçekleştirilmesi mücadelesinde 1961 de miting yaparak yeni bir aşamaya ulaşan, Anayasa ilkeleri uğruna kurşunlanan, coplanan, hapse atılan, yine de toplumcu mücadelesini bırakmayan; BİZLER; Türk işçi sınıfının tüm çıkarları, hakları ve özgürlükleri ve de onuru için bir araya geldik. Bizler Türk İşçi sınıfının tüm çıkarları, hakları ve özgürlükleri ve de onuru için bir araya geldik. Emperyalizmin, devletimizin ve milletimizin hayatına yeniden kast etme çabalarının arttığını ve bir avuç aracının, kapkaççının ve sömürücünün bu çabalara katıldığını gören bizler, Büyük Atatürk'ün daha 1921'de ilan ettiği gibi "bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı" savaşmaya and içmiş insanlarız" (DİSK, 2020:197).

1968 yılından beri alevlenen gençlik ve işçi direnişlerinden TİP'i sorumlu tutan AP, TİP'in etkisini azaltmak amacıyla seçim yasasını değiştirir. Buna göre, küçük

partilere temsil imkânı veren milli bakiye sistemini kaldırılır. Bu süreçte DİSK, TİP'i destekleme kararı alsa da 1969 seçimlerinde bu desteğin etkisi fazla hissedilmez ve seçimde sadece iki milletvekili çıkarabilir. TİP'in milletvekili sayısındaki düşüşün temel sebebi seçim sisteminin değiştirilmesi ve milli bakiye sisteminden d'Hont sistemine geçilmesidir (Çelik, 2018:652). *Eski Toprak* isimli romanda, TBMM'de işçi haklarını savunan TİP'e karşı yapılan hamleler neticesinde işçi hakları ve sendikaların sekteye uğratılmaya çalışıldığı ifade edilir:

> "Bu ayın başından beri 274-275 sayılı yasalar Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülüyordu. Bu yasalardaki değişikliklerle hükümet, ille de işçilerin haklarını kısıtlamaya uğraşmaktaydı. Yapılan değişikliklerle, işçilerin çalışanların sendikalarla elde ettikleri haklarını ortadan kaldırmaya, kendilerinin istediği yöne sendikaları sokmaya uğraşıyorlardı. Bu durum karşısında Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonuna bağlı sendikaların temsilcileri, Lastik merkezinde, 14 Haziranda toplandılar... Bu İşçi Temsilcileri, hükümetin yaptığı işi Anayasaya aykırı bulduk, Meclis bize karşı yaptığı bu işlemi, sözü geri almazsa, hakkımızı yerse, 15 Haziran'dan başlayarak direnişe geçeceğiz, işi bırakacağız! dediler" (ET, 1988:53-54).

Eski Toprak romanında başkarakter olan Kemal Çığ, aydın bir karakterin temsilidir. Ülkenin sosyal-politik, ekonomik alanlarda günden güne kötüye gitmesi baskı ve şiddetin her geçen gün daha da artması romanda, Kemal Çığ'ın anlattığı olaylar üzerinden verilir. Bu zor günlerde Kemal Çığ, işçi haklarının haksız ve yanlış yönetime karşı bir başkaldırı olduğunu düşünür. Hükümet, işçi eylemlerinin çıkış nedenlerini üzerine düşünmek ve bu sorunlara çözüm bulmak yerine direnişlerin kanun yolu ile önünü kesmeye çalışır.

DİSK, Anayasa'nın işçilere tanıdığı hakları özgürce kullanabilme ve sınırlılıkları genişletebilme amacı ile hareket eden sendikal bir mücadeledir. DİSK, işçilerin her alanda ve her yerde eşit muamele hakkını savunur. Bu amaçla, 1961 yılında Saraçhane Mitingi ile başlayan işçi hareketleri, her geçen gün daha radikal bir boyut kazanır ve 15-16 Haziran 1970'de zirveye ulaşan gücünü tarihe not eder. 15-16 Haziran'da yapılan bu mitingle işçiler sendikal haklarının korunması için fiili bir adım atarlar (DİSK, 2020:377). Tarihi gerçekliği olan 15-16 Haziran İşçi Mitingleri, *Eski Toprak* romanında da yer bulur. Romanda bu mitingler, ülkenin muhtelif yerlerinden birçok işçinin katıldığı büyük bir eylem olarak ifade edilir. Romanda bu

durum özgürlük ile zorbalığın mücadelesi olarak işlenir. Aynı zamanda bu eylemlerin Kemal Çığ'da yarattığı heyecan romanda şu şekilde geçer:

> "Kaptan! 15 Haziran 1970 günü Ankara'dan Kocaeli'nden Kartal'a, oradan ta Trakya'daki yüz on işyerinde yetmiş bin işçi direnişe geçti. İstanbullunu işçiler kapadılar. Sendikaların kurduğu 'Anayasa direniş komiteleri' yürüttü bu eylemi. "Çünkü Mecliste hükümet, işçilerin anayasayla elde ettikleri özgürlükleri ellerinden almak istiyordu. Polis, kolluk görevlileri düzene girmişti. İşçilerin yaptıklarını ettiklerini havadan keşif uçakları bile izliyordu. Polisle ufak tefek çatışmalar dışında o gün, pek büyük olay çıkmadı. Hükümet de, polis jandarma da o gün bu işler oldu bitti kanısına varıp akşamı ettiler. Oysa iş, direnme bitmemişti. Ertesi gün, hani bir hafta önce, 16 Haziran günü, bir gün öncesinin öfkesiyle işçiler, erken saatlerde fabrikalarda toplanıp İstanbul'un ortalık yerine doğru yürüyüşe geçtiler. Anladığıma göre bu Devrimci İşçiler Birliği; senin istediğin, anlayacağın gibi söylüyorum, yöneticileri tarafından çok iyi eğitilmiş, işçi sınıfının ne olduğu, ne istediği, nasıl hareket edeceği kendilerine öğretilmişti. Bu az buz bir iş değildir... Binlerce işçi yürümeye başlayınca, gazetelere inanmak gerekirse, onlara yollardaki yurttaşlar da katılmış desteklemek için! Bu ne demektir Necip Kaptan! bir düşün ne demektir!" (ET, 1998:54-55).

15-16 Haziran'da gerçekleşen işçi olayları diğer direnişlerden farklı bir öneme sahiptir. DİSK'in etrafında birleşen bu büyük işçi kitlesinin yanı sıra üniversite gençliği ve halk da bu direnişe destek verir. 15-16 Haziran, işçi sınıfının gücünü ortaya çıkarır ve daha sonraki örgütlenmeler için umut ışığı olur. Bu mitingden sonrakiler sadece işçi sınıfını kapsamakla kalmaz, öğrenci ve halkın desteğini de alır. Ancak bundan sonra gerçekleştirilen direnişlerin hepsi 15-16 Haziran Mitingi'nin artçısı olarak değerlendirilir. Örnek bir olay olarak 14 Ekim 1970'te yaşanan "Gislavend İşgali'nde bir işçi ölür ve birçok insan ağır yaralanır. 15-16 Haziran ile başlayan kitlesel örgütlenme sonrası ve 12 Mart arasında yaşanan tüm işçi eylemleri hükümet tarafından ağır cezalandırma ile sonuçlanır. Haklarını savunma amacı ile direnişe geçen birçok işçi; işsiz kalır, tutuklanır, yaralanır ve hatta ölür. Süleyman Demirel ve grubunun, bu dönem işçi sınıfına uyguladığı yöntem bu olur ve 12 Mart Muhtırasına kadar işçi sınıfı baskı ve şiddete mahkûm edilir (DİSK, 393-400).

Samim Kocagöz'ün 12 Mart 1971 Muhtırasına giden süreci ele aldığı *Eski Toprak* romanında Türkiye'nin toplumsal, siyasal, ekonomik sorunlarına yakın mercekten baktığı görülür. Muhtıranın gerçekleşmesinden bir süre önce siyasal düzlemde

gerçekleşen hatalar içerisinde işçi olayları önemli bir yer kaplar. Romanda hükümetin işçi haklarını gasp etmeye çalışması başlıca eleştiri konusudur. Bu süreçte gerçekleşen işçi eylemlerine hükümetin çözüm bulmaktan aciz kalması ve hatta haklarını savunan işçilerin polis, kanun ya da işten atılma gibi yöntemler ile aracılığıyla bastırılmaya çalışıldığına dikkat çekilir. Romanda, idealize bir karakter olan Kemal Çığ'ın bu eylemleri desteklemesi, ülke yönetimine ve yöneticilerine getirilen ciddi bir eleştiridir.

4.4.3 Ordu ve Siyaset

Eski Toprak ve *Tartışma* romanlarında ülkenin 12 Mart 1971 Muhtırasına gitmesine neden olan sürecin detayları işlenir. Romanlarda yanlış politikaların halka tesiri ve ordunun müdahalesi ele alınır.

İşçi sınıfı ve üniversite öğrencilerinin örgüt hareketleri 1960'lardan sonra hız kazanır. 1961 yılında başlayan işçi sınıfı grevleri, sendikacılığın yasallaşmasına olanak sağlar. Buna ek olarak siyaset sahnesine Türkiye İşçi Partisi'nin dâhil olması ile birlikte birçok sosyalist hareketlenme yaşanır. Gençlerin örgütlenmesi bakımından önemi olan Fikir Kulüpleri Federasyonu ve TİP arasında fikir bağı oluşur (Sarı, 2019:129).

1965 seçimleri ile birlikte TİP, on beş milletvekili çıkarır. Türkiye'de sol ideolojinin temsil imkânını sağlayan TİP, AP'ye karşı ciddi bir muhalefet gösterir. Sol ideolojiyi savunan aydın, öğrenci ve işçi sınıfının TİP etrafında birleşmesi AP için bir tehdit unsuru oluşturur. Bu nedenle Adalet Partisi, seçim kanununda değişikliğe giderek küçük partileri koruyan milli bakiye sistemini kaldırır. 1969 seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi milletvekili sayısı on beşten ikiye düşürülür. Sol görüşlü kesimin siyasi ortamda etkisinin azaltılması öğrenci ve işçi hareketlerinin de şiddetini artırmasına sebep olur. Hak arayışıyla sokaklara dökülen sol ideoloji ile bu durumu tehlike olarak gören sağ ideoloji arasında çatışmalar yaşanmaya başlar (Sarı, 2019:100).

Tartışma romanında şiddet olaylarının günden güne artarak gençlerin ölümüne neden olacak kadar ileri gittiğine değinilir. Romanda artan şiddet olaylarına hükümetin gerekli önlemleri almaması yüzünden ölümlerin gerçekleştiği ifade edilir. Romanda

belirtilen Vedat Demircioğlu, Mehmet Turgut Aytaç, Duran Erdoğan, Atalay Savaş gibi isimler 1968 öğrenci olaylarında yaşamını kaybeden gençlerdir. Kocagöz, bu isimleri romanında belirterek bu olayların kurgu olmadığını gerçekten o dönemlerde bu olayların yaşandığına dikkat çekmek istemektedir. Yönetimi elinde bulunduranların vicdandan uzak ve sorumsuzca hareket etmelerine romanda tepki gösterilmektedir. Aynı zamanda bu dönemde gazetecilerin ve yazarlarından baskı altında olduklarına değinilmektedir:

> “"Bakın, buraya not ettim yitirdiğimiz, caddelerde, sokaklarda öldürülen, katilleri bilindiği halde bulunamayan çocuklarımızın adını: 24 Temmuz 1968'de Vedat Demircioğlu, gitti. 28 Temmuz 1968'de Atalay Savaş, gitti. 16 Şubat 1969'da Mehmet Turgut Aytaç, gitti. Yine 16 Şubat 1969'da Duran Erdoğan, gitti gider... Bu listenin daha da artacağını, çoğalacağını tahmin etmek zor değil... İktidardaki parti, sorumsuzca bizi daha karanlık günlere sürüklemekte. Tutuklanan işçilerin, yazarların, gazetecilerin hesabını şaşırdık” (T, 2008:36).

Hükümetin sendikalar ile ilgili yaptığı düzenlemelerin, sol ideolojiye sahip işçilerin savunucusu DİSK’in kapatılmasına sebep olacağı düşüncesi ile binlerce işçi, öğrenci ve aydın desteğiyle 15-16 Haziran Miting’leri yapılır. Bu büyük miting ile başlayan sancılı süreç birçok vatandaşın ölümü ile neticelenir. Gittikçe artan şiddet olaylarına askeri güç kullanılarak müdahale edilir. Bu durum Süleyman Demirel Hükümeti’ne olan siyasi tepkilerin artmasına neden olur. İşçi ve öğrenci olaylarının durdurulması için iktidarın çözümü baskı ve şiddet yoluna gitmek olur. Sokaklarda yaşanan bu çatışmaların gün geçtikçe artması ve önlenemeyecek bir hal alması, Türk Silahlı Kuvvetleri’ni tedirgin etmeye başlar. (Sarı, 2019:135) *Eski Toprak* romanında artan şiddet olaylarından rahatsız olan ordunun, bu duruma müdahale edecek olduğu belirtilir: “Bütün büyük kentlerin halkı diken üstünde. Öğrendiğimize göre, yakındır; Ordu birşeyler yapacak” (ET, 1988:206).

Süleyman Demirel, bu sorunlarla başa çıkamadığı için kendi partisinin içindeki bölünmelere de engel olamaz. Adalet Partisi’nin içindeki ayrışmalar milletvekili sayısının azalmasına dolayısıyla partinin güç kaybetmesine neden olur. Yaşanan siyasi krizler, ekonomiye de sirayet eder. Çareyi dış yardımlarda arayan hükümet, onların isteği üzerine devalüasyonu şart koşar. Bu durum halkın fakirleşmesine ve halkın tepkisinin daha da yükselmesine sebep olur. 24 Aralık 1970 yılında Hava

Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur tarafından Cumhurbaşkanına gönderilen mektupta, ülke içerisinde gün geçtikçe büyüyen sorunlara acil çözüm getirilmesi gerektiği belirtilir. Süleyman Demirel, sorunların çözüme kavuşturulması için siyasi partiler ile toplantı yapar. Ancak bir antlaşma sağlanamaz. Bunun üzerine ordunun siyasiler üzerindeki etkisi artmaya başlar (Demir, 2016:130-133).

1971 yılının başlarında ülke siyasi ekonomik ve toplumsal yönlerden büyük bir kargaşa içindedir. Buna ek olarak Adalet Partisi Grubu'nun Süleyman Demirel'e sert eleştirilerde bulunması, orduda, hükümet değişimine olan inancın artmasına neden olur. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, 11 Mart'ta Yüksek Askeri Şurayı olağanüstü toplantıya çağırır ve ülkenin sorunlarına hükümetin çözüm getiremediğini beyan eder. Bunun üzerine Genelkurmay Başkanlığı'nın verdiği muhtıra 12 Mart 1971'de radyodan okunarak duyurulur. Verilen muhtırada siyasi partilerin ülke içerisindeki tutumlarının kaosa ve anarşiye yol açtığı belirtilir. Süleyman Demirel muhtıranın hukuki olmadığını söyleyerek istifa eder. Askeri kuvvetler, 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden farklı bir yol izler ve hükümeti kendi kurmaz. Hükümeti kurma görevi CHP'den istifa ettirilen Nihat Erim'e verilir (Ertener, 2019:91)

Mevcut hükümetin istifaya zorlandığı 12 Mart 1971 Muhtırasının ardından ülkedeki tedirginlik *Eski Toprak*'da geçmektedir. Bu tedirginliğin nedeni yeni bir hükümetin kurulamamış olması ve ordunun devlet üzerinde sürekli bir etkisinin olmasıdır. Aynı zamanda ülke yönetimindeki belirsizliğin vatandaşlara da sirayet etmesi ve kendilerinin de görevlerinden alınmak gibi korkularının olduğu romanda ifade edilir:

> "Şu sıra Ankara'da hükümet var, Meclis var.. amma ve lâkin ortalıkta parti filan yok. Hani hiçbir partinin esamisi okunmamakta. Üstelik (cihet-i askeriyeden) her gün yeni yeni buyruklar gelmekte. Diyeceğim o ki, isterlerse, seni kovduk muhtarlık Hasan, köyün hesabını kitabını teslim et! diyebilirler... Tıpkı iki ay önce Başbakana dedikleri gibi... Bizim partinin başkanı bağırdı, çağırdı, duymuşsundur radyoda, ama onun da sesini soluğunu kestiler; tarafsız kişiler hükümet olacak dediler (ET,1988: 226).

Eski Toprak isimli romanda kargaşaya sebep olduğu iddia edilerek akademisyenlere, gazetecilere, bilim insanlarına tutuklama emri çıkarılır. Tutuklama emrine itaat etmeyenlere de vur emri verilir. Radyodan duyulan bu haber de Kemal Çığ'ın

dikkatini çeken bir şey vardır. O da bu tutuklama emri verilen kişilerin ülkenin aydınları olduğudur:

> "Hükümet vur emri çıkarmış!» diye seslendi. Kadınlar, kızlar, erkekler, bütün işçiler radyonun başına koşuştular. Kemal Çığ, karısı, baldızı; durakladılar. Sonra yavaş yavaş radyonun başına yürüdüler: Spiker, sırayla adlar, bir liste okumaktaydı. Okunan adların hepsini duyamamışlardı. Liste oldukça uzundu. Ülkede bugüne değin, Sıkıyönetimin ilanından beri okunan tutuklama listelerinin, teslim ol emirlerinin en uzunuydu. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, I. Ordu Komutanlığının 19 numaralı bildirisiydi bu. Sonunda, teslim olmayanlar, kaçmaya yeltenenler için vur! emri vardı. Teslim olması istenen kişiler, ülkenin seçkin bilim adamları, yazarlar, sendikacılardı. Bu işe bir anlam veremedi Kemal Çığ, ayakta da duramadı." (ET,1988:239)

Süleyman Demirel Hükümeti'nin iktidardan indirilmesiyle sonuçlanan bu süreç, başka bir açmazı beraberinde getirir. Süleyman Demirel ile Türkiye'yi zora sokan siyaset, asker eşliğinde gelen Nihat Erim Hükümeti tarafından da devam ettirilir. Nihat Erim'in iktidara geldiği yıllarda özellikle aydın kesime karşı takındığı tavır dikkat çekicidir. Sıkıyönetim ilan edilerek kontrol altına tutulmaya çalışılan bir ülkede ateş altına atılan ilk kesim aydınlar olur. Bu durum *Tartışma* romanında şu şekilde geçer:

> "Bu Süleyman Bey'di. Hem de bir Amerikan şirketinin Türkiye temsilcisiydi. Uzatmayalım altı yıl, bir altı yıl daha kanımıza ekmek doğrandı. Diyelim yine ilericiler dayanamadılar; Amerika da Süleyman Bey'den yine caymıştı; geçtiğimiz mart ayında onun da şapkasını Başbakanlıkta unutturduk... Geçti gitti. Şimdiki hükümetin başı Erim başyardımcısı Koçaş Beyler de bu işin altından kalkamayacaklar. Sıkıyönetim ilan etmelerinden belli. Seçimlere gideceğiz diyorlar mı? Neyse karıştırdık. Ama faşizme gittikleri bir gerçek... Konuşmak yasak, yazmak yasak, kitaplar yasak (T,2008:162).

1960 yıllardan sonra özellikle etkisini artıran öğrenci-işçi hareketleri ve bunun yanı sıra ekonomik-politik değişimler ülke içerisinde kargaşanın yaşanmasına neden olur. 27 Mayıs 1960 Darbesi ile birlikte zarar gören Türk demokrasisi daha sonraki dönemlerde de aynı durumla karşılaşır. Asker müdahalesini bir koz olarak kullanmak Türkiye'nin bir yarası haline gelir. 12 Mart Muhtırası'nın verilmesinin ardından gelişen süreçte ise en çok yaralanan Türk demokrasisi, genci ve aydını olur.

Samim Kocagöz *Eski Toprak* ve *Tartışma* isimli romanlarında yanlış siyasetin toplumsal düzensizliğe yol açtığını gösterir. Öncelikle eğitim haklarını savunmak amacıyla mitingler düzenleyen gençler zamanla siyasi eylemlerin maşası olmaya başlar. Diğer bir yandan da kendi haklarını savunmak için sokaklara dökülen işçilerin sorunlarının çözümsüz kalması karmaşaya yol açar. Günden güne artan şiddet olaylarına hükümetin müdahale etmemesi ya da edememesi muhtıra ile sonuçlanır. Romanlarda muhtıranın verilmesinin ardından gelişen atmosfere de değinilir. Muhtıranın ardından problemlerinin çözülmesi bir yana daha da kötüye gittiğini belirtilir. Bu nedenle Samim Kocagöz bu iki romanında doğru yönetimin ve demokrasinin gerekliliğine dikkat çeker.

4.5 12 Eylül 1980 Darbesi ve Sonrasında Yaşananlar

"Bilim durmuyor, yürüyor, gelişiyor insanla,
toplumla birlikte. Ben politikacı değilim, bilimciyim.
Bilimsel olarak çalışmak zorundayım. Politika yapmıyorum…"
Mor Ötesi

Samim Kocagöz *Mor Ötesi* isimli romanda 12 Eylül 1980 darbesinin toplum üzerinde yarattığı yıkıcı etkiden söz eder. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından Türkiye'de siyasal, sosyal, ekonomik alanlarda değişim yaşanır; bu değişimi *Mor Ötesi*'nde okumak mümkündür.

Mor Ötesi isimli roman emekli tarih öğretmeni Salih Akmercan'ın hayatı çerçevesinde şekillenir. Salih Akmercan'ın yakın çevresinde tanık olduğu olaylar ile o günlerde yaşanan sorunlar irdelenir. Salih Akmercan'ın akademisyen olan oğlunun işten çıkarılması ana olaylardan biridir. Bu olay, o dönem akademisyenlere uygulanan genel politikayı açıklamak üzerine kurgulanır. Hükümetin bu konuda takınmış olduğu tutum neticesinde ülkede yaşayan eğitimli kesimin yurtdışına gitme mecburiyeti ortaya çıkar. Diğer bir konu ticaret ahlakının günden güne yok edilmesidir. Hatta ticaret, hukuk gibi dallar da ciddi yozlaşmaların olduğuna önemle dikkat çekilir.

4.5.1 Ekonomik Durum

Samim Kocagöz *Mor Ötesi* romanında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllarda uygulamış olduğu ekonomi politikalarından vazgeçilerek, başka bir yol izlendiğini ifade eder. Kocagöz, yeni uygulamaya konulan ekonomi politikalarının ise alt yapıda ekonomik adaletsizlik, ticari yozlaşma gibi sorunları da beraberinde getirdiğine değinir.

1971 ile 1973 arası dönemde Türkiye'de partiler üssü bir yönetim uygulanır. 14 Ekim 1973 yılında yapılan seçimlerde CHP ile MSP koalisyonu kurulur. Koalisyon sürecinde Türkiye'de haşhaş üretimi yasağının kaldırılması, Kıbrıs Sorunu ve Ege Kıta Sahanlığı Sorunları ile dış ülkeler Türkiye'ye ticari ambargo uygular. Bu durum dış ticarette Türkiye ekonomisini zora sokar. Hükümetin ekonomik sorunlara kısa vadeli çözümler araması enflasyon ve işsizliği artırır. 1975 yılından itibaren Türkiye'ye döviz girişi tamamen azalır. Ancak ihtiyaçların artması ülkeyi dış borçlanmaya sevk eder. 1971 Muhtırasından sonra yaşanan siyasal istikrarsızlık doğal olarak ekonomiye de sirayet eder ve ciddi sorunların yaşandığı görülür. Ülke iflas etme noktasına gelir. Pek çok temel tüketim maddesinde kıtlık yaşanır. Sanayileşme, artan iş gücünü karşılamaz ve bunun sonucunda işsizlik ortaya çıkar. İşsizliğin artması gençlerin sokaklara çıkmasına sebep olur ve çatışmalar artar. Hükümet çözümü dış borçlanmada arar (Özer, 2011:7). Ancak bu da ilerleyen yıllara sirayet edecek sorunlara neden olur. Süleyman Demirel, ekonomik çıkmazdan kurtulmak adına IMF'nin de desteğini aldığı ve Turgut Özal'ın hazırlayıcısı olduğu "24 Ocak Kararları" 24 Ocak 1980'de kabul edilir. "24 Ocak Kararları"nı Feroz Ahmad şu şekilde açıklar:

> ""İktisadi devlet teşekküllerinin denetimindeki neredeyse bütün malların fiyatları hızla yükseldi: petrol ve petrol ürünleri, çimento, şeker, kâğıt, kömür.
>
> "Sigara ve içki gibi tüketim ürünlerinin fiyatları yaklaşık yüzde 70 devlet demir yolu ücretleri yüzde 170 yükseldi.
>
> "Kendi yağında kavrulmaya çalışma günleri bitti. Ülke Batılı yatırımcılara, Batılı petrol şirketlerine ve Batılı bankalara bütünüyle açılacaktır...

> "Devlet girişimleri, kendi fiyatlarını kendileri belirleyecektir"
>
> "Türk basının adlandırdığı şekliyle "24 Ocak kararları" ekonomiyi "piyasa yasaları"na göre dönüşüme uğratma sürecinin sadece başlangıcıydı. Büyük şirketlerin küçük ve orta ölçekli girişimler ve dar gelirliler üzerinde hegemonya kuracağı bu sürecin, büyük toplumsal kargaşaya neden olacağı bekleniyordu”” (Ahmad, 2010: 458).

24 Ocak Kararları ve 12 Eylül Türkiye'sinin koşulları ile ithal ikamesi politikasından, ihraç ikamesi politikasına intikal edişin yasal zemini olarak kabul edilir. Yeni birikim politikası istikametinde sadece ekonomi alanında düzenlenme olmaz, yasal-politik üst yapı da bu anlayış ile reforme edilir. Askeri kuvvetin şahsen siyasi güce hâkim olduğu 1980-1983 yılları, Türkiye'nin ani bir şekilde neoliberal politikalara geçişi istikrar paketleri ve yapısal uyum planları ile hızlıca birleştirildiği bir dönem olur. İhraç ikamesi politikası özellikle holdingleşen büyük sanayi sermayesinin devletin ekonomik planlarına bağlı olarak desteklendiği söylenebilir (Özçelik, 2011:77).

24 Ocak Kararları hükümet tarafından tek çözüm yolu gibi görünse de toplum içerisinde bu durum kabul görmez. İhracatın artırılmasını öngören bu kararlar işçi ücretlerinin düşmesine ve doğal olarak da öfkeye yol açar. Siyasi istikrarsızlık nedeniyle yöneticilerin işleyişi kontrol edememesi grevlerin artmasına, silahlı çatışmaların şiddetlenmesine sebep olur. Bu durum grev yapan işçilerin üretime dâhil olmaması üretimin azalmasına ve karaborsacılığın ülke içerisinde yayılmasını izleyen bir silsileler halini alır. Ülke içerisinde gün geçtikçe artan anarşist olaylara ve ekonomik krizlere hükümetin müdahale edemediği gerekçesiyle, ülke bütünlüğünü ve geleceğini güvenceye almak adına 12 Eylül 1980 tarihinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren komutasında darbe gerçekleştirilir (Küçük, 2019:42).

1980 darbesi sonrasında askeri hükümet 24 Ocak kararlarının devamlılığını sağlamak ister. Ancak darbe öncesi yaşanan sorunların nüksetmemesi için bazı tedbirlere başvurur. İşçi haklarını savunan sendikalar kapatılır, işçi grevleri yasaklanır, maaşlar kontrol altına alınır ve kamu harcamaları sınırlandırılır. Aynı zamanda ekonomi politikalarının uygulanabilmesi için 24 Ocak Kararlarının mimarı olan Turgut Özal'a

askeri kuvvet tarafından Başbakan Yardımcılığı, Ticaret Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı yetkisi verilir (Özbay, 2016:5-8).

Mor Ötesi romanında Atatürk'ün devletçilik politikasından vazgeçilmesinin bir hata olduğu ifade edilir. 12 Eylül 1980'den sonra ekonomi politikalarının temel ekseni devlet elinin ticaretten çekilmesini sağlamak ve özel sermayeye kapı aralamaktır. Romanda, yeni uygulanan iktisadi planların ticari yozlaşmayı beraberinde getirdiği, bu süreç içerisinde yasal olmayan işlerin hukuki bir zemine oturtulduğu ve bu nedenle karar mercilerinin elinin kolunun bağlandığı belirtilir:

> "E... Salih kardeşim bu sonuncusu, bu rüşvet önerisi tüy dikti! Hırsımdan, öfkemden deli olacağım... Ben, devletime saygılı bir devlet memuru olarak namusumla yaşamış bir adamım. Gelen geçen, ya da iktidarda olan hükümetlere kulak asmam. İyiyse iyidir, kötüyse kötü. Ama hükümetlerin bile devlete zarar vermesine bir yargıç olaraktan izin vermem... Elimden geldiğince elbet... Devlet sorumsuz hükümetlerin eline geçti mi, ayaklanma olur. Kimin, kimlerin ayaklanması? Bu ayrı konu. Diyeceğim o ki, Atatürk'ün devletçiliğinden bugün, bizim damadın holding devletçiliğine geldik ki, buna bir dur demek bizim gibi yargıçların gücünü aşar. Adam kendi çıkarına yasa çıkarıyor; yargıç ne bok yerse yesin! Ne biçim iştir bu holding devletçiliği diyeceksiniz. Benim icat ettiğim laf işte: Görmüyor musunuz, bütün şirketler, holding olmuş ve de devletin sırtına binmiş, bütün devlet kuruluşlarını mahmuzlamakta" (MÖ,2008:25).

Mor Ötesi romanında başkarakter olan Salih Akmercan, liberal ekonomi politikasına geçildikten sonra devlet tekelindeki kuruluşların satıldığını ve yasaları kendi çıkarlarına göre düzenledikleri için hükümetin politikalarını ve yandaşlarını eleştirir: ""Atatürk'ün devletçiliğini yok edip, devlet kuruluşlarını satmak sevdasındasınız... Alışverişi kendinize göre ayarladınız, şimdi de bütün sosyal kuruluşları, düzeni kendinize göre ayarlayıp, liseden üniversitelere değin gençleri de kendinize göre ayarlamak, yetiştirmek için düzen kurdunuz"" (M.Ö,2008:25). *Mor Ötesi* isimli romanda 24 Ocak Kararları ile ekonomi politikası olarak liberalizmin tercih edilmesinin doğru olduğunu savunan ve savunmayan iki karakter aracılığıyla farklı bakış açıları ortaya koyulur:

> "Halim Dinçoğlu dikiliverdi, ayağa kalktı. "Türkiye bugün liberal ekonomiye geçmiştir. Biz böyle bir düzen istiyoruz. Her türlü hürriyet vardır Türkiye'de. Alacaksın, satacaksın... İstediğin gibi ticaret yapacaksın..."

Halim Dinçoğlu,

"Türkiye liberal ekonomiyle kalkınıyor, döviz gelirlerimizi görmüyor musunuz? Türkiye'nin kalkınmasını kimsecikler engelleyemez. Türkiye küçük Amerika olacak diye daha 1950'lerde söyledik. Buna kimse, kimse engel olamayacak diye tekrarlıyoruz!

"Sus ulan çapulcu! Holding üçkâğıtçısı!" diye birden bağırıverdi Salih Akmercan. "Bu sözlerinle, şu sıra iktidarda bulunanları, Meclis'i bile suçlamaktasın"" (MÖ, 2008:58-59).

Türk siyasetinin yakın tarihi incelendiğinde anti-demokratik yolların tercih edilmesinin, darbe öncesinde çözülemeyen birçok sorunun yanı sıra kendinden sonraki döneme de yenilerini eklediği görülür. Türkiye'de gerçekleştirilen, 12 Mart 1971 Muhtırasının ve 27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980 darbelerinin siyasi istikrarsızlığa sebep olduğuna ve bu durumunda toplumsal-ekonomik birçok problemi doğurduğuna şahit olunur.

Samim Kocagöz romanda dönemin ekonomi politikalarının sadece bazı çıkar çevrelerine yarar sağladığını ifade eder. Genel çerçevede yorumladığında bu politikaların doğru olmadığını savunmaktadır. Yazar, bu politikalar uygulanırken devlete ait kurumların satılmasını da eleştirir. Kocagöz'ün romanda eleştirdiği bir diğer konuda bu dönemde ticari ahlaksızlığın artması ve herhangi bir denetleme ile kontrol altına alınmaması olur.

4.5.2 İdeolojik Değişim

Mor Ötesi romanında 12 Eylül 1980 darbesinin ardından toplumu, ideolojiden uzak tutma politikaları güdüldüğü ifade edilir. Bu dönemde özellikle ideolojilere karşı katı bir tavır alındığı romanda ifade edilir:

""Elbet o sizin anladığınız, söz özgürlüğü dediğiniz hürriyet yasaktır. Komünizm asla! diye Halim ağzı, dudakları köpükler içinde bağırıverdi.

"Ulan damat, ortada fol yok, yumurta yok, sizin komünistler diye aklınız başınızdan gidiyor. Sanki ananızı komünistler kovalamış; bir komünistler diyerekten

> tutturmuşsunuz ki, ha geldi, ha gelecek diyerekten halkın da ödünü patlatıyorsunuz" (MÖ, 2008: 58).

Adnan Menderes ve Süleyman Demirel'in iktidara geldiği yıllarda, Mustafa Kemal Atatürk'ün altı ilkesinden biri olan laiklik ilkesi göz ardı edilir. Bu durum siyasette dinin kullanılmasına ve halk arasında da asırlardır devam eden dini ayrışmaların perçinlenmesine yol açtığı görülür. 1977'den sonra siyasi partiler arası cepheleşmeler keskinleşir. Siyasette uzlaşmanın sağlanamaması, parlamentoyu işlevsizleştirir. Aynı cepheleşme halk arasında da görülür. Sağ-sol, alevi-sünni gibi ayrımlar sokaklarda şiddetin daha da artmasına ve can kayıplarına yol açar. 1980 yılında çıkan çatışmalarda ölen kişi sayısı binleri bulur (Özer, 2011:8). Romanda dinin bir araç olarak kullanılması ve laiklik ilkesinin gerekliliği belirtilir:

> "Bence dinler önce toplum düzenidir. Toplumlar yürüdükçe, geliştikçe yeni yeni dinler çıkmıştır; dinler de gelişmiştir. İsa, 'Tanrı'nın indinde insanlar eşittir' dediğinde, esirci, köleci Roma İmparatorluğu'nun altı üstüne gelmiştir. İnsanlığın kölelikten kurtuluşu, savaş savaş savaş... iki bin yıldır sürüyor. Muhammet, en azından kız çocuklarını, diri diri kızgın çölün kumlarına gömülmekten kurtarmıştır... İnanmak, inanabilmek, bir bakıma da insanlığın çaresizliği olmuştur. Kaza ve kadere inanmak da Osmanlı'nın sonunu çabuk getirmiştir. İnananları sömürmek, yönetmek için dini çoğu zaman araç olarak kullanmışlardır. Atatürk bu işlerin farkındaydı. Niçin laik devlet dedi" (MÖ, 2008:95).

1980 darbesinden sonra sol ideolojiye yapılan dayatmalar ile dinin, toplumu siyasetten uzak tutacak bir araç olarak görülmesi fikri hayata geçirilir. Egemen güçlere göre, toplum içerisinde komünizmin yayılması da, dinin gençlere öğretilememesinden kaynaklanır ve ilkokul döneminden itibaren çocuklara din eğitimi verilmeye başlanır. Kurumlarda çalışanların özellikle İslamcı kesimden tercih edilmesi, bu fikrin bir devlet yapılanması şekline dönüşmesine imkân tanır. (Köse, 2010:66) Ancak bu durumda liyakatsizliğin ortaya çıkmasına neden olur. *Mor Ötesi* adlı romanda belirli bir kadroda yer almak için öncelikli koşulun "İslamcı" bir profil çizmek olduğu belirtilir ve bu durumun eleştirisi romanda yapılır:

> ""Oğlum Doğan" diye söze başladı, "sen düşünemedin. üniversitede kalabilmek için, haydi genelleştirelim, bir işte başarılı olabilmek için, İslamcı olacaktın. Bıyıklarını benim gibi yukarıya doğru değil, aşağıya doğru uzatıp buracaktın. Hani bir tarikata

girecektin, ne tarikatıysa... Ya da mason olacaktın, kulüplere girecektin..." Birden Halim'e döndü. "Damat, sen mason musun?" diye sordu. Halim alaylı alaylı güldü:

"Evet masonum!" karşılığını verdi. "E... Hem de Müslüman'sın?"

"Çok şükür Allahıma..."

"Tarikata da girdin?"

"Elbette girdim."

Nedim Bey çok şaşırmış göründü: "Benim bildiğim, Müslümanlar, hele bir tarikattan olanlar, masonluğa karşıdır. Masonlara 'farmason' diye kızar, karşı çıkarlar... Bu inançları sen nasıl yüreğinde, kafanda bağdaştırdın?"

Halim şöyle bir kasıldı:

"Şimdi zaman değişti muhterem pederim, masonların sosyal demokratları var, sosyalistleri var... loca loca... E... Müslüman masonlar niçin olmasın?"" (MÖ,2008:58-59).

Samim Kocagöz *Mor Ötesi*'nde 12 Eylül 1980 darbesinin ardından Türkiye'de sosyal ve politik yapıdaki değişime dikkat çeker. Romanda 24 Ocak Kararları ile birlikte küreselleşmenin etkisinin artması da bunda bir etken olarak gösterilir. Bunun yanı sıra 1980 darbesi sonucu özgürlüklerin kısıtlandığı ve toplumun siyasetle olan bağının kesildiği ifade edilir. Kocagöz'ün bu süreçte dinin, toplumu kontrol altında tutmak için bir araç halini almasına duyduğu öfke de romanda belirtilir.

4.5.3 Aydınların Durumu

Mor Ötesi romanında 12 Eylül 1980 sonrası Türkiye'de eğitimli kesime karşı takınılan tutum ele alınır.

12 Eylül 1980 darbesinin yarattığı etki Türkiye'de uzun yıllar devam edecek olan sancılı bir sürecin başlangıcıdır. 27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 muhtırasının da insan hak ve özgürlüklerine vahim etkileri olsa da 1980 darbesi kadar keskin, korkunç ve uzun süreli değildir. Çünkü bu müdahalelerin ortaya

çıkardığı tablo bu denli karartıcı olmamakla birlikte, yaşanan darbeler sonrası hızlı adımlar atılır ve vatandaşın yaraları kolay sarılır. 12 Eylül 1980 darbesinde ise insan haklarının son dereceye kadar yok sayıldığı görülür. Akademi camiası, bu açıdan fiziksel müdahalenin ve insan hakları ihlalinin direkt muhatabı olur. Üniversiteler "YÖK" ile kontrol altında tutulur ve 1402'likler başlığı altında üniversite öğretim elemanlarının uzaklaştırılması sağlanır. Darbeyi meşru kılmak isteyen çevreler, 1961 Anayasası'nın sağlamış olduğu hak ve özgürlüklerin ülkeyi kaosa sürüklediğini ifade eder. Darbeyi gerçekleştiren egemen çevrelerin giriştiği eylemler sonucu akademilerin insan hakları konusunda hak talep etmelerinin önü kesilir. Bu uğurda öğretim elemanlarının görevden uzaklaştırılmaları meşrulaştırılır ve akademik özgürlüğün önü kesilir (Doğanay, Değer, 2019:18).

Mor Ötesi isimli romanda 1980 darbesinin ardından üniversiteleri kontrol altına alan uygulamalar neticesinde akademisyenlerin herhangi bir sebebi gerekçe göstermeksizin görevden alındıkları beyan edilir:

> ""... İşine son verilenler arasında Doç. Dr. Doğan Akmercan da bulunmaktadır..."
>
> Çevresindekilere bir bir baktı Salih Hoca, gülümsemeye çalıştı. Bir daha baktı elindeki gazeteye:
>
> "Allah Allah..." diye söylendi, "kızımı, gelinimizi de çıkarmışlar... 'Dr. Sibel Akmercan da üniversiteden, görevinden alınmıştır...' diye yazıyor"" (MÖ, 2008 :38).

1980 darbesi sonrası siyasal atmosferin etkisi ile akademik çalışmaların önünün kesildiği bir dönem olur. Üniversitelerdeki hocaların görevlerinden alınmaları ve akademik çalışmaların denetim altına tutulması bu noktada önemli bir etkendir. *Mor Ötesi* romanında bu durumun akademisyenler üzerindeki yıkıcı etkisi ön plana çıkarılır. Yapılan çalışmaların baskı, sansür, ihraç gibi yollarla kesilmesi ve bilimin önünde engel olan bu tür uygulamalar romanda eleştirilir: "Bu konuda kısa bir söz edeyim; dünya dönüyor, insanlar, toplumlar yürüyor. En önemlisi de bilim durmuyor, yürüyor, gelişiyor insanla, toplumla birlikte. Ben politikacı değilim, bilimciyim. Bilimsel olarak çalışmak zorundayım. Politika yapmıyorum..." demişti" (M.Ö,2008:42). 12 Mart 1971 muhtırası da ideolojik dayatmalar içerir. Ancak

muhtıranın ardından toplum sindirilmeye çalışılsa dahi 27 Eylül 1980 darbesi, sol ideolojinin denetim altına alınmasını sağlamaktan öte tamamen sol zihniyeti çökertmeyi amaçlar. Bunu sağlamak içinse üniversiteler, ilerici aydınlar ve basın denetim altına alınır (Moran, 2018:49). Romanda bilimsel çalışmaların seyrinin değiştirilmeye çalışıldığı ve öncelikle din ile akademinin birleştirildiği ifade edilir. Hatta din tüm alanlara sirayet ettirilir. Bu durumun ise bilimin ilerlemesinde büyük bir engel olduğu belirtilir:

> "Salih biraderimin anlattığı gibi, adam üniversitede tarih okumuş, tarih hocası olmuş, ille tarih biliminde İbn Haldun'dan şaşmayacaksın, diyor. Bilim yürüyecek, sen duracaksın! Bu konularda kasıtlı bilmezlikten gelme var diyeceğim. Ülkemizde, Doğan'ın da dediği gibi İslamcılar, bir büyük çoğunluk, istiyor ki, kendileriyle birlikte halk, kafasını devekuşu gibi kuma soksun. Fikret, 'Kanun diye, kanun diye, kanun tepelendi!' demiş. Bunlar, Atatürk... Atatürk... Atatürk diye, Atatürk'ün kurduğu cumhuriyeti tepelemek sevdasında... İlkokul çocuklarını Arapça öğretmek için camilere dolduruyorlar. Sonra da İslam'ın şartını bilmeyenler gayet dindar, anlı şanlı bakan oluyor" (MÖ, 2008:54).

12 Eylül darbesine bakıldığında disiplin altına alınan bir toplum, itaat, milliyetçilik ve güçlü bir otorite isteği görülür. Buna ek olarak dinin etkisinin artırılması kurum ve kuruluşlara sirayet ettirilmesi, neo-muhafazâr bir zihniyet beklentisi olduğunu gösterir. Bu dönemde bireylere sadece ekonomik özgürlük verilirken diğer tüm alanlarda sınırlama getirilir (Küçük, 2019:29). Bu yönüyle 12 Eylül darbesinin ardından muhafazakâr düşüncenin, siyasal ve toplumsal konulara entegre olması amaçlanır. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından Türkiye'nin durumunu anlatan *Mor Ötesi* romanında, dini bir çizgide hareket etme mecburiyetinin akademik camiada ya da ticari herhangi bir faaliyette ön kabul olduğu belirtilir:

> ""Oğlum Doğan" diye söze başladı, "sen düşünemedin. üniversitede kalabilmek için, haydi genelleştirelim, bir işte başarılı olabilmek için, İslamcı olacaktın. Bıyıklarını benim gibi yukarıya doğru değil, aşağıya doğru uzatıp buracaktın. Hani bir tarikata girecektin, ne tarikatıysa... Ya da mason olacaktın, kulüplere girecektin..." Birden Halim'e döndü. "Damat, sen mason musun?" diye sordu. Halim alaylı alaylı güldü:
>
> "Evet masonum!" karşılığını verdi. "E... Hem de Müslüman'sın?"

"Çok şükür Allahıma..."

"Tarikata da girdin?"

"Elbette girdim."

Nedim Bey çok şaşırmış göründü: "Benim bildiğim, Müslümanlar, hele bir tarikattan olanlar, masonluğa karşıdır. Masonlara 'farmason' diye kızar, karşı çıkarlar... Bu inançları sen nasıl yüreğinde, kafanda bağdaştırdın?"

Halim şöyle bir kasıldı:

"Şimdi zaman değişti muhterem pederim, masonların sosyal demokratları var, sosyalistleri var... loca loca... E... Müslüman masonlar niçin olmasın?"" (MÖ,2008:58-59).

12 Eylül 1980 darbesinin ardından siyasetle ilişiği olduğu düşünülen tüm alanlar riskli kabul edilir. Egemen güçler önceki dönemlerden farklı olarak 1980'den sonra insanları tamamen siyasetten uzaklaştırır ve depolitize olmaları sağlanır. Bu dönemde devrimci öğrenci, işçi, aydın kesimlere fiziksel girişimlerde bulunulur ve bu sayede korku ile susturulan bir insan modeli yaratılmaya çalışılır. 1402 kapsamında görevlerinden ihraç edilen akademisyenlerin yeri uzun vadede doldurulamaz boşluklar bırakır (Doğanay, Değer: 2019:18).

Mor Ötesi, bu dönemde üniversitelerden atılan hocaların yerine niteliksiz kişilerin getirilmesi ve Türkiye'de görevlerinden alınan bilim insanlarının yurt dışına çıkmaları mecbur hale getirildiği için eleştirilir, yurt dışında da ülkeden giden bilim insanlarının büyük bir istekle kabul edildiği ifade edilir:

""Üniversitelerden hocaları atıyorlar, çıkarıyorlar; sonra da gazetelere çarşaf gibi ilanlar veriyorlar, öğretim üyesi arıyorlar. Türkiye'de ne de çok bilim adamı varmış (!). Şimdi beylik bir laf edeceğim: Biz adam olmayız! Adam olanları asar keseriz, memleketten bile sürer çıkarırız. Sonra da, 'efendim azgelişmiş ülkelerden bilmem nereye beyin göçü var' deriz. Zorla göç ettiriliyor çoğu bilimcilerimiz" (MÖ, 2008:54).

"Neyse ki Doğan, ağustosun ortalarında karısı ile Almanya'ya uçacak, orada fizikçilerin uluslararası bir toplantısına katılacak, eylülün ortasında da Ortadoğu ülkelerinden

> birinde kürsüsünün başında olacaktı. Bütün masraflarını bu ülke karşılayacaktı. Neredeyse kendisine açık çek veriyorlardı" (MÖ, 2008:61).

Mor Ötesi isimli romanda 12 Eylül öncesi ve sonrası eğitim-bilim kurulları, üniversiteler ve aydınların direkt hedef olduğu fikri verilir. Romanda halkın uyanışını sağladığını düşündükleri öncelikli olarak eğitimli kişilerin soluğunu kesmeye çalıştıkları ve kendi ideolojilerine ayak uyduran kimseleri yanında tuttukları ifade edilir. Bilime, basına, kitaba, yazara açık bir saldırı girişiminde olanlar, ülkenin ilerleyişini engelleyen en önemli etken olarak romanda hedef gösterilir:

> "Önce oğlunuz Doğan Bey'in üniversiteden çıkarılmasına çok üzüldüğümüzü söylemeliyim. Bilimci, bilim adamı kıyımı bakalım nereye varacak... Bir de ülkemizden beyin göçü var diye yakınırlar... Ne yapsın bilimcilerimiz! Ülkeden göç eden bilimci, sadece Doğan Bey değil. Bu konunun bir yanı... Asıl, memlekette bilim yapılsın istemiyorlar. Hemen bizim dergiye sözü getirip, merakınızı gidereyim. Tarihten Yaprakları, her ayın başından iki gün önce, dağıtıma veririz. Bu ay da öyle yaptık. Ne var ki dağıtamadık. Sıkıyönetim hemen el koydu" (MÖ, 2008:63-64).

> "Giden gidene... Ne ki yakın bir gelecekte dönecekler hepsi kürsülerine... Bilimsiz, bilgisiz üniversitelerimiz yürümez, soluk alamaz, giderek toplumumuz da boğulur, nefes alamaz... Biz ilericiler, sık sık gericilere, şeriatçılara, Osmanlıcılara hep yenik düşmüş göründük. Ne var ki arkamızda Atatürk var, onu yenemediklerinden, hiçbir zaman başarılı olamadılar, olamayacaklar da... Fakültelerden uzaklaştırılan hocaların bir bölümü gidiyorlar; kalanlara da biz bir çeşit çare bulduk"" (MÖ, 2008:66).

Bir ülkenin ilerleyişini sekteye uğratan en önemli engellerden biri askeri müdahalelerdir. Özellikle darbeler sonucu uygulanan baskı, şiddet ve ihraç gibi yöntemler ile akademik çalışmalar ve bilim sekteye uğrar. İşini özgürce yapma hakkı elinden alınan akademi camiası belli sınırlılıklar içerisinde çalışmalarını yürütür. Bu durum da "yerinde saymak" tabirinin gerçekleşmesi anlamına gelir. Bilim, devlet, ekonomi, toplum gibi daha birçok kavram birbirinin hem etkileyeni hem etkilenenidir. Bir tanesinde olan aksaklık diğer tüm unsurlara da sirayet ederek genel akışın bozulmasına sebep olur. Samim Kocagöz'ün kaleme aldığı *Mor Ötesi* romanında bu noktada örnek bir roman olarak kabul edilebilir. Romanda 12 Eylül darbesinin ardından eğitimcilere yapılan bu saldırıların nelere sebep olduğu ve olacağı fikri verilmektedir. Kocagöz, eğitimcilerin ve bilimcilerin her zaman

ideolojiden, politikadan ayrı bir unsur olarak ele alınması ve bu alanların tamamen özgür bırakılması gerektiğinin mesajını verir.

5. SONUÇ

Edebiyat, ilkçağlardan beri insanların duygu ve düşüncelerinin aktarıldığı bir alan olagelmiştir. İlk başlarda sözel formlarda kendini gösteren bu tür, medeniyetlerin gelişmesi ile şekilsel değişikliklere uğramıştır. Ancak edebiyatın duygu ve düşünceleri aktarma noktasında üstlendiği görev, değişiklik göstermez. İşte bu dönemlerden günümüze kadar güncelliğini koruyan, hâlâ tartışılagelen konulardan biri edebiyat-gerçeklik, bir diğeri de edebiyat-toplum arasındaki ilişki olur.

Edebiyatın gerçeklikle olan bağını incelemek için bazı konulara değinmek gereklidir. Bu kavramın neleri ihtiva ettiği, neyi öncelediği ya da ötelediği gibi konular toplumun ortak algıları ile şekillenir. Edebiyat her ne kadar bireysel bir uğraş olarak görülse de mevcut toplum tarafından anlamlandırılır. Bu noktada edebiyatın sadece hayali bir düzlemden ibaret olmadığına ve gerçeklikle olan bağına dikkat çekilmelidir.

Edebiyat bir anlamda iletişim kurmak demektir. Bu iletişim, yazar-eser-okur ve toplum arasındadır. Edebî bir metnin yaratıcısı olan yazar, gerçek bir dünyanın içine doğar ve orada büyür, gelişir. Yazarın içinde bulunduğu mevcut ortam onun hayallerini, fikirlerini hatta üslup tarzını bile şekillendirir. Ortaya çıkan eser ise hayal ve gerçeklik arasında gidip gelen bir geçirgenliği içerisinde barındırır. Bu noktada edebiyatı sadece hayal ürünü ya da gerçeğin yansıması olarak değerlendirmek, başka bir deyişle ona tek boyutlu bir işlev yüklemek, kolaya kaçmak olacaktır.

Edebiyatın gerçeklikten uzak olduğu anlayışı, doğası gereği kurmaca olmasından kaynaklanır. Edebiyatın varoluşunu sağlayan en temel prensip de onun bu niteliğidir. Edebiyat bilimsel bir kaynak ya da salt doğrunun ifadesi değildir. Ancak "kurmaca" dediğimiz şey, hem gerçeğin hem de hayalin yazarın filtresinden süzülmesidir. Bu nedenle edebiyat, ham gerçekliğin yeniden işlenmesi, yaratılmasıdır.

Edebiyat-gerçeklik ve edebiyat-toplum arasındaki bağ irdelenirken aynı noktalara odaklanılır. Edebiyat ile toplum arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki, yazarın mevcut toplumsal bağlamda eserlerini kaleme alması ile ilgilidir. Yani yazarın bulunduğu ortamın dilini, kültürünü, tarihini ve toplumsal diğer unsurlarını

kullanarak yarattığı eser; hem okura hem de topluma hitap eder. Bir anlamda toplumdan doğan, topluma döner. Edebiyat ile toplum arasında olan bu bağ, sosyoloji için de önem arz eder.

1800'lü yıllarda dünyada yaşanan siyasal, toplumsal, kültürel değişimler, toplumu anlama ve toplumsal düzeni sağlama noktasında belli bir ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarır. Sosyolojinin bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkışı da işte bu yıllarda gerçekleşir. Sosyoloji disiplini, esasında insan ilişkilerinden hareketle toplumsal bir sonuca ulaşmayı hedefler. Bu noktada sosyoloji, toplumu etkileyen veya toplumdan etkilenen tüm unsurları/sosyal kurumları kendine kaynak olarak kullanır. Toplum ile olan ilişkisi bakımından dikkate değer bir alan da edebiyattır.

Edebiyat ve sosyolojiyi aynı temelde birleştiren husus, her ikisinin de birey ve toplum ekseninden hareket etmeleridir. Ancak bu noktada birinin sanat dalı diğerinin bilim dalı olması bazı açmazlarını da beraberinde getirir. Bu nedenle 1900'lü yıllarda ortaya çıkan edebiyat sosyolojisi, sosyoloji ve edebiyatın imkânlarından yararlanan disiplinlerarası bir alan olarak karşımıza çıkar. Edebiyat sosyolojisinin temel çıkış noktası, edebiyat ile toplum arasındaki bağı kendine özgü yöntemler ile araştırmak ve bu ilişkiyi ortaya koymaktır. Edebiyat sosyolojisi bağlamında ele alınan bu tez çalışmasında, sosyolojik okumaya imkân tanıyan Samim Kocagöz'ün romanları referans alınmıştır.

Samim Kocagöz, varlıklı ve kültürlü bir ailenin evladı olarak dünyaya gelir. Daha küçük yaşlarda iken ailesi sayesinde edebiyatla tanışma imkânı bulur. Kocagöz, o yıllardan sonra edebiyatla olan bağını koparmaz. Türk edebiyatının seçkin isimlerini daha ortaokul dönemlerinde iken okuyup bitirir. Lise yıllarına geldiğinde dönemin dergilerinde yazıları yayınlanmaya başlar. Üniversite tahsilini de Türk Dili ve Edebiyatı üzerine yapar. Yazar, üniversite yıllarında Türk edebiyatının değerli isimlerinden eğitim alma şansı bulur. Samim Kocagöz'ün bu dönemde kaleme aldığı "Yarıntı" isimli hikâyesi edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırır. Yazar bu hikâyesi ile edebi yöneliminin, toplumcu-gerçekçi bir çizgide ilerleyeceğini belli eder. Kocagöz, edebî yaşamı boyunca birçok eser kaleme alır.

Samim Kocagöz, romanlarında yakın tarihimizi ele alır. Kocagöz, mevcut sorunları ele alırken bu sorunların arka planını ve çözümünü de okuyucuya sunar. Bunu sağlarken mutlak surette iki farklı görüşü sergiler. Olması gerekeni idealize ettiği kişiler; istenilmeyen durumu da karşıt gücü temsil eden kişiler aracılığıyla okuyucuya sunar. Aynı zamanda Samim Kocagöz'ün, işlediği herhangi bir konunun tarihsel temeline dayanak olacak bilgi ve belgeleri kaynak olarak kullandığı da görülür. Bu nedenle yazarın romanları, yakın dönem tarihimize ışık tutan başarılı örnekler olarak değerlendirilebilir.

Samim Kocagöz'ün romanları edebiyat sosyolojisi çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde zengin bir veri akışı sağladığı görülür. Bu durum, hem üzerinde yeteri kadar çalışmanın olmadığı edebiyat sosyoloji için hem de sosyolojik bir tespit ile incelenmemiş olan Samim Kocagöz'ün romanları için bir imkândır. Bu doğrultuda ele alınan Samim Kocagöz romanlarına bakıldığında Osmanlı Devleti'nin son döneminden başlayarak 1980 yılına kadar uzanan sürecin panoramik bir bakış açısıyla sunulduğu görülür. Romanlar kronolojik bir akış içerisinde incelendiğinde şöyle bir sıralama ortaya çıkar: Cumhuriyet öncesi dönem *Bir Karış Toprak;* Milli Mücadele yılları *Kalpaklılar, Doludizgin*; Cumhuriyetin kuruluş yılları *Nabi'nin Park Kahvesi;* II. Dünya Savaşı *Onbinlerin Dönüşü*; çok partili dönem *Yılan Hikâyesi, Bir Çift Öküz,* 27 Mayıs 1960 askeri darbesi *İzmir'in İçinde*; 12 Mart 1971 muhtırası *Tartışma*, *Eski Toprak*; 12 Eylül 1980 darbesi *Mor Ötesi*.

Kocagöz, Bir Karış Toprak romanında II. Abdülhamit devrinde yaşayan Yörüklerin yerleşik yaşama geçişi ile asırlardır devam eden köklü bir kültür mirasının yok olması tehdidine dikkat çeker. Romanın içindeki en büyük kaygı, Yörüklerin yerleşik yaşama geçişi ile örf, adet, gelenek, görenek gibi kültürel kimliklerini oluşturan bu hususlarda bir yozlaşmanın gerçekleşecek olması ihtimalidir. Yazar, kadim bir kültürün taşıyıcıları olan Yörüklere, bu romandan hareketle kendi yaşam biçimlerine ve kültürlerine sahip çıkmaları gerektiğinin mesajını verir. Kocagöz'ün *Bir Karış Toprak* romanında dikkat çektiği başka bir konu da II. Abdülhamit dönemi köylülerin çektiği yokluğun nedenleridir. Öncelikli olarak toprak mülkiyeti hakkının devlete ait olmasına dikkat çekilir. Bu sistemde sadece kullanım hakkına izin verilen köylü, toprak ağaları ile sorun yaşar. Aynı zamanda bu toprakların babadan oğula

geçiş ile çocuk sayısına oranla bölünmesi, köylünün daha da fakirleşmesi sonucunu doğurur. Bu nedenlerle Kocagöz, *Bir Karış Toprak* romanında, Osmanlı döneminde köylüye uygulanan politikaların doğru olmadığını ifade eder.

Milli Mücadele Dönemi, *Kalpaklılar* ve *Doludizgin* adlı romanlarda detaylı olarak ele alınır. Samim Kocagöz bu iki romanı; Milli Mücadele'nin aşamalarını, işgalleri ve halkın haklı mücadelesini, farklı cephelerde, farklı zaman ve mekânlarda yaşanan olaylar üzerine kurgular.

Bir ülke toprağının yabancılar tarafından işgal edilmesi, sadece metrekare hesabı üzerinden algılanan bir toprak kaybı olmanın çok ötesinde sonuçlar doğurur. İşgallerin oluşturduğu kaos atmosferi, cephe gerisinde meydana gelen ve tarih kaynaklarının her zaman detaylandırmadığı insanlık suçlarının yaşanmasına neden olur. Kocagöz'ün *Kalpaklılar* ve *Doludizgin* romanları, işgal yıllarında yaşanan Yunan Mezalimi ve bu zulmün oluşturduğu duygu durumu ile okuru baş başa bırakır. Böylece okur, başka bir bilimsel verinin oluşturması mümkün olmayan bir insani duyarlılığa ulaşarak kimden geldiğine aldırmaksızın zulmün karşısında durmayı gerektiren evrensel değerlerle teçhiz edilmiş olur.

Kocagöz'ün *Kalpaklılar* ve *Doludizgin* romanlarında geliştirdiği unsurlardan biri de Türk kadınının Milli Mücadele yıllarındaki varlığıdır. Tekalif-i Milliye emirleri doğrultusunda verilen emeğin ardında kadının varlığı, tartışma götürmez bir gerçektir. Vatan sevgisi cinsiyet gözetmeyen bir kavram olsa da cepheye evladını gönderen anne yüreği söz konusu olduğunda kadının Milli Mücadele'deki rolü daha da öne çıkar. Cephe gerisinde kalan kadın varlığının yaşadığı psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik süreçler, birçok farklı disiplin tarafından incelenmeye olanak sağlayan verilere sahiptir. Bu konunun bir edebi eserde ele alınması, kadın varlığı ile birlikte gelen sevgi, barış, merhamet, fedakârlık gibi evrensel temalara dair farkındalık geliştirerek dünya barışına katkı sağlar.

Kalpaklılar ve *Doludizgin* romanlarının tarihi gerçeklikten yola çıkarak görünür kıldığı ve özellikle okurun dikkatine sunduğu bir diğer gerçeklik, zor zamanlarda örgütlenebilmenin önemidir. Vatanın toprak bütünlüğünün tehlikeye düştüğü anlar, o

toprağın paydaşlarında milli bir uyanışın gerçekleştiği zamanları doğurur. Ancak milli uyanış, koordine edilebilen bir harekete evrilmediği sürece, müşterek arzuları olan güçlerin başarıya ulaşması söz konusu olamaz. Bundan dolayı ortak hedef etrafında, ortak çatı altında örgütlenmek gerekir. Kuva-yı Milliye'nin bu örgütlenmeyi başarması, kurtuluşun reçetesini yazmıştır. Söz konusu örgütlenmeyi başlatacak olan ve lider vasfı taşıyan birinin varlığı gerekmektedir. Bu aşamada Kocagöz, tarihi bir misyonu yerine getiren Mustafa Kemal'in, süreç içerisinde yüklendiği görev ve sorumlulukları vurgulayarak lidersiz örgütlenmenin mümkün olmayacağına da işaret eder. Kocagöz, bu iki romanında uygun lider etrafında örgütlenmenin önemini ön plana çıkararak ortak hedef doğrultusunda, ortak eylem planına sahip olunduğu sürece kurtuluş umudunun daim olacağının altını çizer.

Nabi'nin Park Kahvesi, *Yılan Hikâyesi*, *İzmir'in İçinde, Bir Çift Öküz* ve *Onbinlerin Dönüşü* isimli romanlarında; Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak 1960 darbesine kadar geçen süreçte yaşanan sosyal, siyasal ve ekonomik birçok problemi detaylı bir şekilde ele alan Kocagöz, ortalama kırk yıllık sürecin nabzını tutar. Bu zaman dilimi içerisinde tek partili hayattan çok partili sisteme geçiş, DP'nin partiden ayrılışı, toplumsal kutuplaşma, mütegallibe-halk-devlet üçgeninde yaşananlar, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik sıkıntılar, vergi politikaları, NATO'ya giriş, kültürel yozlaşma, Kore Savaşı, ülkedeki petrol yataklarının durumu, karaborsa vasıtasıyla savaş zengini olanlar, eğitime ve basına müdahale, Tahkikat Komisyonu, fabrikaların partiye destek verme zorunluluğu, asker-öğrenci-polis arasında tırmanan gerilim, 60 darbesini hazırlayan süreçte yazarın değindiği toplumsal sorunlardır.

Kocagöz'ün *Eski Toprak* ve *Tartışma* isimli romanları, 12 Mart 1971 Muhtırası'na giden süreci ele alır. Dönemin sosyal, psikolojik, ekonomik atmosferini, ideolojik çalkantılarını ve toplumsal yapıda görülen kutuplaşmaları sorgulayıcı bir perspektifle işler. Gençlerin felsefi altyapı eksikliği, ithal ideolojiler ile ülke gerçekliği arasında uyuşmazlık, Demokrat Parti'den tevarüs eden Adalet Partisi yönetiminin Amerika ile kurduğu ilişki, laiklik ve anayasanın tahrip edilmesi gibi sorunlar, yazarın üstüne eğildiği ana konulardır. Dönemin sosyolojik yapısını çok boyutlu olarak ortaya koymaya çalışan Kocagöz, bu sorunların neden olduğu sonuçları da gözler önüne serer. Söz konusu sonuçların bir kısmı, üniversite gençliği odağında gerçekleşir.

Tırmanan toplumsal huzursuzluk, gençlerin öğrencilik haklarını aramak için bir takım eylemlere girişmesiyle sonuçlanır. Önceleri anayasal bir çerçevenin içinde kalan bu eylemler, siyasilerin gerginlikten beslenme girişimi neticesinde şiddet eylemlerine evrilir.

Muhtıra sonrasında kurulan yeni düzende birçok öğrenci derneği kapatılarak üniversitelerin anarşiden temizlenmesi sağlanmaya çalışılır. Diğer bir sonuç, işçi sınıfı hareketliliği olarak ortaya çıkar. Yazar, DİSK ve TİP'in işçileri örgütleme çabasından, hak arayan işçilere karşı kolluk gücü kullanarak hak engelleme girişiminde bulunan hükümet yönetiminden, hakkını arama farkındalığına erişen işçi kesiminin bir yandan devlete diğer bir yandan işverene karşı verdiği mücadeleden söz eder. *Eski Toprak* romanı, işçilerin hak arama mücadelesini olumlu karşılayan yazarın, sömürü düzenine karşı gösterdiği tepkinin öne sürümüdür. Kocagöz'ün ortaya koyduğu bir başka sonuç da bozulan düzenin beraberinde getirdiği ordu müdahalesidir. *Eski Toprak* ve *Tartışma* romanlarında ordunun, siyasiler üzerindeki etkisi, Muhtıra sonrasında yaşanan belirsizlikten beslenen korku iklimi, basına ve aydın kesime uygulanan baskı, sıkıyönetim şartları ve sonrası ele alınır. Yazar, yasaklar ve özgürlükler arasında bitmeyen medcezirlerin, Türk demokrasisi üzerinde bırakmış olduğu tahribata dikkat çekerek demokrasiden yana tavır takınır. Olayların nedenini ortaya koyan Kocagöz, aynı zamanda sonuçlarını ve çözüm yollarını da işleyerek okurun bütünsel bir sosyolojik okuma yapabilmesine olanak tanır.

Kocagöz'ün irdelediği dönemlerden biri de 12 Eylül dönemidir. Darbe yıllarını anlattığı *Mor Ötesi* isimli romanda, Atatürk devletçiliğinden vazgeçilerek liberal ekonomi politikalarının benimsenmesi ve bunun sonucunda devlete ait kurumların özelleştirilmesi işlenir. Yazar, *holding devletçiliği* olarak da nitelendirdiği bu ekonomik yaklaşıma karşı eleştirel bir tutum ortaya koyar. Bununla birlikte serbest bırakılan ekonomi sahasında baş gösteren denetimsizliğin doğurduğu ticari yozlaşma, darbe yıllarının sosyoekonomik bir görünümü olarak romana yansır. Yazarın üstünde durduğu tek konu ekonomi değildir. Seksen sonrası yönetimin, vatandaşı politikadan uzak apolitik bir tavra yönlendirmesi, laiklik ilkesini göz ardı ederek İslami perspektife yakın kadrolaşma hareketi içerisine girmesi, sol ideolojiden uzaklaştırmaya çalıştığı akademi camiası üzerinde oluşturduğu baskı,

akademisyenlerin maruz kaldığı hak ihlalleri yazarın ayna tuttuğu diğer sosyolojik problemlerdir. Kitaba verdiği *Mor Ötesi* isminin referans ettiği belirsizlik, anlatıya hâkim olan atmosferi de ifade eder. Nitekim ideolojik kaygıların, eğitim-öğretim gibi devletler için hayati önem taşıyan bir alana bulaşması, bir toplumun tüm renklerini mor ötesine taşıyacaktır.

Kocagöz, toplumun varoluş sancıları çektiği dönemlerin realitesine sanatçı duyarlılığı ile odaklanır ancak onun verdiği mesaj, yerel sınırların çok ötesinde küresel boyutlara ulaşır. Nitekim ülke topraklarının bu denli büyük ölçüde işgale uğradığı anlarda bile milli bilinç uyanık olmalı, millet küllerinden yeniden doğma inancını asla kaybetmemelidir. Böylece bir tarih ya da toplum uzmanı, sorunları daha yerel ölçekte ve daha nicel yöntemlerle ele alırken bir sanatçı, çağrısı tüm insanlığa yaparak milli sınırların çok ötesine geçer.

KAYNAKLAR

İncelemeye Esas Kitaplar

Kocagöz, S. (1963). *Doludizgin.* (1.Basım). Ataç Kitabevi Yayınları.

Kocagöz, S. (1964). *Bir karış toprak.* (1.Basım). Ataç Kitabevi.

Kocagöz, S. (1970). *Bir çift öküz.* (1.Basım). Ararat Yayınevi.

Kocagöz, S. (1983). *Roman ve yazarlık onuru.* (1.Basım). Ünal Matbaası.

Kocagöz, S. (1988). *Eski toprak*. (1.Basım). Gümüş Basımevi.

Kocagöz, S. (1989). *Bu da geçti yahu.* (1. Basım). Gümüş Basımevi.

Kocagöz, S. (2008). *Mor ötesi.* (2.Basım). Literatür Yayınları.

Kocagöz, S.(1957). *Onbinlerin dönüşü.* (1. Basım). Literatür Yayınları.

Kocagöz, S.(2008). *Eski tüfek.* (2. Basım). Literatür Yayınları.

Kocagöz, S.(2008). *Tartışma.* (2. Basım). Literatür Yayınları.

Kocagöz, S.(2016). *Nabi'nin park kahvesi.* (2. Basım).Literatür Yayınları.

Kocagöz, S.(2017). *Kalpaklılar.* (11. Basım). Literatür Yayınları.

Kocagöz, S.(2019). *İzmir'in içinde.* (2. Basım). Literatür Yayınları.

Kocagöz, S.(2016). *Yılan hikâyesi.* (3. Basım). Literatür Yayınları.

Kitap

Ahmad, F. (2010). *Demokrasi sürecinde Türkiye.* (4..Basım). Hil Yayın.

Aktaş, Ş. (1991). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş.* Akçağ Yayınevi.

Alangu, T. (1965). *Cumhuriyetten sonra hikâye ve roman.* (Cilt. 2). Asaf Ertekin Yayınları.

Alangu, T. (1965). *Cumhuriyetten sonra hikâye ve roman.* (Cilt. 3). Asaf Ertekin Yayınları.

Alver,K. (Ed.). (2018). *Edebiyat sosyolojisi.* (1. Basım). İz Yayıncılık.

Alver,K. (Ed.). (2019). *Edebiyat sosyolojisi incelemeleri.* (1. Basım). İz Yayıncılık.

Andı, M, F. (1996). *İnsan toplum edebiyat.* (I. Basım). Andı Kitabevi.

Çelik, A. (2020). *Disk tarihi.* (I.Basım). DİSK Yayınları No: 78

Çetinkaya, H. (2004). *Çağımızın üç tanığı.* (I.Basım). Günizi Yayıncılık.

Stael, M, D. (1989). *Batı klasikleri edebiyata dair*. (Çev. Hatay, S. & Hatay, V.; 1. Basım). Milli Eğitim Basımevi. (Orijinal hali 1952'de yayınlanmıştır.)

Derrida, J. (2020). *Edebiyat edimleri.* (Çev. Utku, Ali & Erkan, M.) Ketebe Yayınları. (Orijinal hali 1991'de yayınlanmıştır.)

Doğan, İ.(2007).*Sosyoloji.* (7. Basım). Pegem Yayıncılık.

Doğanay, Ü. & Değer, O. (2019). *OHAL döneminde insan hakları alanında akademisyen olmak: Baskıların, tehditlerin ve soruşturmaların gölgesinde akademi, insan hakları okulu*. Kaged.

Eagleton, T. (2014). *Marksizm ve edebiyat eleştirisi.* (2. Baskı; Çev. Utku Özmakas.). İletişim Yayınları. (Orijinal hali 2002'de yayınlanmıştır.)

Eagleton, T. (2014). *Marksizm ve edebiyat.* (2. Basım; Çev. Özmakas, U.). İletişim Yayınları. (Orijinal hali 1976'da yayınlanmıştır.)

Eagleton, T. (2017). *Edebiyat olayı.* (2. Basım; Çev. Yüce, B.). Sel Yayıncılık. (Orijinal hali 2013'de yayınlanmıştır.)

Eagleton, T. (2019). *Edebiyat nasıl okunur.* (4. Basım; Çev. Ersavcı, E.). İletişim Yayınları. (Orijinal hali 2000'de yayınlanmıştır.)

Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti tarihi ve ideolojisi.* (2.Basım). İmge Kitabevi.

Escarpit, R. (1966). *Edebiyat sosyolojisi.* (7. Basım; Çev. Portakal, H.). İletişim Yayıncılık. (Orijinal hali 1962'de yayınlanmıştır.)

Escarpit, R. (1993). *Edebiyat sosyolojisi.* (1. Basım; Çev. Yazıcı, A, T.). Remzi Kitabevi. (Orijinal hali 1962'de yayınlanmıştır.)

Goldman, L.(2005).*Roman sosyolojisi*. (Çev. Erkay, A.). Birleşik Yayınevi. (Orijinal hali 1963'de yayınlanmıştır.)

Karpat, K. (1962). *Çağdaş Türk edebiyatında sosyal konular.* (1. Basım). Ekin Kitabevi.

Karpat, K. H. (2019). *Osmanlı'dan günümüze edebiyat ve toplum.* (4. Basım). Timaş Yayınları.

Koç, Y. (2014). *Türkiye'de kırsal kesimde mülksüzleşme. (Osmanlı'dan günümüze).* Epos Yayınları.

Merter, F.& Talas, M.(2013). *Sosyoloji.* (2. Basım). Lisans Yayıncılık.

Moran, B. (2017). *Türk romanına eleştirel bir bakış 2.* (21. Basım). İletişim Yayıncılık.

Moran, B. (2018). *Edebiyat kuramları ve eleştiri.* (29. Basım). İletişim Yayınları.

Moran, B. (2018). *Türk romanına eleştirel bir bakış- 3.* (19. Basım). İletişim Yayınları.

Ortaylı, İ. & Küçükkaya, İ. (2012). *Cumhuriyet'in ilk yüzyılı.* Timaş Yayınları.

Sarıkoca, E. (2016). *Tarihi güncellemek.* (1.Basım). Fenomen Yayıncılık.

Sazyek, H.(2020). *Roman terimleri sözlüğü, roman sanatında yüz terim.* (3. Basım). Hece Yayınları.

Taş, S. (1998). *Samim Kocagöz, yazar-eser-üslup.* T.C. Kültür Bakanlığı.

Tatar, T. (2018). *Kelimeler ve kalemler edebiyat sosyolojisinin edebî mümkinatı.* Phoenix Yayınevi.

Tekin, M. (2012). *Roman sanatı romanın unsurları.* (1. Basım). Ötüken Yayınları.

Timur, T. (2002). *Osmanlı-Türk romanında tarih, toplum ve kimlik.* (2. Baskı). İmge Kitabevi.

Topçu, N. (2019). *Sosyoloji.* (9. Basım). Dergâh Yayınları.

Tüzer, İ. & Hüküm, M. (2019). *Edebiyat sosyolojisi.* (1. Basım). Akçağ Yayınları.

Uçan, H. (2018). *Edebiyat bilimi.* (1. Basım). İz Yayınevi

Yakar, A. (1973). *Türk romanında milli mücadele.* (1.Basım). Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü Yayını.

Yazıcı, H. *Bahtsız çağa tutulan ayna.* (1. Basım). Burak Yayıncılık.

Makale

Akandere, O. (2002). Millî mücadelenin başlarında Mustafa Kemal Paşa'da sine-i millet düşüncesi ile askerlikten istifası öncesi ve sonrası kendisine gösterilen bağlılıklar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi ,* (11), 248-309.

Akandere, O. (2008). Damat Ferit Paşa hükümetleri döneminde Kuva-yı Milliye hareketine yöneltilen ithamlar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 24, 17-56.

Akdeniz, M. (2019). Türk ve Yunan basınından örneklerle Manisa'da işgalin ilk evresi (Mayıs-Haziran 1919). *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(3), 290-312. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.584989

Akoğlan, N. K. (2021). Amerikan hegemonyasının Türkiye'de modernleşme ve kalkınma söylemlerine yansımaları:1945-1960. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi, 6*(1), 49-73.

Aktaş, Ş. (2009). Edebî metin ve özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 15*(39), 187-200.

Alver, K. (2011). Berna Moran ve edebiyat sosyolojisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (26), 63-72.

Aydemir, S. S. (2014). 12 Mart askeri muhtırasına giden süreçte üniversite olayları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 3*(5), 44-50. https://doi.org/10.33692/avrasyad.175257

Baykal, B. S. (1969). İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve bu olayın Doğu Anadolu'daki tepkileri. *Belleten, 33*(132), 517-576.

Bulunmaz, B. (2012). Türk basın tarihi içerisinde Demokrat Parti dönemi ve sansür uygulamaları. *Öneri Dergisi, 10*(37), 203-214.

Bulut, F. (2011). 68 Kuşağı gençlik uluslararası boyutu ve Türkiye'de 68 kuşağına göre Atatürk ve Atatürkçülük anlayışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 11*(23), 123-149.

Bulut, S. (2009). 27 Mayıs 1960'tan günümüze paylaşılamayan Demokrat Parti mirası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19, 73-90.

Bulut, S. (2009). Üçüncü dönem Demokrat Parti iktidarı (1957-1960): Siyasi baskılar ve Tahkikat Komisyonu. *Akademik Bakış Dergisi, 2*(4), 134.

Cuma, A. (2009). Edebiyat sosyolojisi ve karşılaştırmalı edebiyat bilimi sanat ve bilimin sınır ötesi etkileşimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 81-94.

Çelik, A. (2018). DİSK'in kuruluş ve varoluş yılları 1966-1970 . *Çalışma ve Toplum, 2* (57) , 617-664.

Çelik, E. (2013). Edebiyat eseri toplumun aynasıdır: Edebiyat ve sosyoloji ilişkisi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 104*(738), 59-64.

Çelik, Y. (2002). Tarih ve tarihî roman arasındaki ilişki tarihî romanda kişiler. *Bilig*, (24), 49-67.

Dalar, T. (2020). Tarihi ve kurmaca gerçeklik bağlamında tarihi roman. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* (65), 377-387.

Demir, A. (2017). Osmanlı Devleti'nde yörükler ile yerleşiklerin kavgası: Kayıp köyler meselesi. *Akademik Bakış Dergisi, 11*(21), 15-31.

Demir, Ş. (2016). 12 Mart askeri muhtırası. *Şehir ve İrfan Araştırmaları Dergisi* , (2) , 130-137.

Doğan, D. D. M. S. & Doğan, D. D. C. (2011). Tarihsel gelişim sürecinde yörükler. *Istanbul Journal of Sociological Studies, 0* (30) , 15-29.

Emiroğlu, A. (2011). 27 Mayıs 1960 ihtilali ve Demokrat Parti'nin tasfiyesi. *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 1*(1), 12-27)

Erol, K. (2013). Kemal Tahir'in köyün kamburu romanına edebiyat sosyolojisi açısından bir bakış. *The Journal of Academic Social Science Studies, 6*(3), 879-903.

Eröz, M. (2011). Türk köy sosyolojisi meseleleri Yörük-Türkmen köyleri. *İstanbul Journal of Sociological Studies, 0*(6) , 119-154 .

Fedayi, C. (2019). Adalet Partisi'nin birinci dönemi: 1961-1971. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 16* (57) , 123-150.

Gökçen, S. (2016). Milli Mücadele'de Yunan işgallerinin genel karakteri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12*(23), 89-111.

Kabakçı, Enes. (2020). Sosyoloji tarihi I. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*, 1- 192.

Kalaycı, İ. & Kızılkaya, O. (2012). Osmanlı Devleti'nin iskân siyaseti ve yerleşim birimleri üzerine bir değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(18), 361-378.

Kalelioğlu, O. (2008). Türk Yunan ilişkileri ve megali idea. *Atatürk Yolu Dergisi, 11*(41), 105-123. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000260

Karadağ, H. & Şit, M. (2016). Osmanlı Devleti'nde toprak mülkiyetinin iktisadi sistemler açısından değerlendirilmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*, 45-65.

Kırtıl, G. (2012). Edebî metinlerin sosyolojik imkânı üzerine farklı yaklaşımlar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10, 291-312. https://doi.org/10.14520/adyusbd.361

Koca, M. (2018). 68 öğrenci olayları ve üniversitelerde politik şiddet. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(1), 87-109.

Kocal, T. (2022). Miralay Süleyman Fethi Bey. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 9, 1-45. https://doi.org/10.54557/karataysad.1173035

Kösemihal, N. Ş. (1964). Edebiyat sosyolojisine giriş. *İstanbul University Journal of Sociology*, 2, 19-20, 1-37.

Kösemihal, N. Ş. (1967). Yurdumuzda edebiyat sosyolojisiyle ilgili araştırmalar. *İstanbul University Journal of Sociology , 2* (21-22) , 185-192 .

Kurnaz, Ş. (1996). Milli Mücadele'de Türk kadını. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 12, 257-268.

Küçük, A. (2019). Türkiye'de sosyal ve siyasal değişim: 1980 ve sonrası. *Econharran, 3* (4) , 20-45.

Özçelik, P. K. (2011). 12 Eylül'ü anlamak. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66* (01) , 73-93. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002195

Özkan, K. (2015). Yunanistan'ın İzmir'i işgali ve ABD. *Askeri Araştırma Dergisi, 13*(26), 113-149.

Özkaya, E. (2017). Butor'un değişme romanında zaman ve mekân. *Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* (29).

Özkaya, Y. (1992). Kuva-yı milliye. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 8, 451-480.

Özüçetin, Y. & Dağıstan, H. M. (2010). Meclis celse zabıtlarında kuva-yı milliye. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 9* (20) , 3-30.

Pala, C. (1996). Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal örgütlenme. *Ekonomik Yaşam Dergisi, 7*(21), 39-69.

Sağlık, Ş. (2002). Tarihî popüler Türk romanlarında yüceltilen bir "değer" olarak Türk kimliği. *İlmi Araştırmalar*, (14), 145-165.

Sakallı, F. (2012). Halide Edip Adıvar'ın hikâyelerinde Milli Mücadele'yi yaşayan K-kadınlar. *Gazi Akademik Bakış, 5* (10) , 137-146.

Sarı, D. H. H. G. & Sarı, T. (2005). Türkiye'de tarım topraklarının mülkiyet yapısı ve tarihsel süreçteki değişimde Diyarbakır örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4* (13) , 71-87.

Saylan, G.F. (2014). İstanbul'un resmen işgali. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 11*(41), 37.

Şahin, E. & Tunç, B. (2015). Demokrat Parti'nin kuruluş süreci ve DP – CHP siyasî mücadelesi (1945-1947). *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1*(2), 31-69.

Şatıroğlu, A. (2006). Edebiyat sosyolojisi. *İstanbul University Journal of Sociology, 3*(11), 173-177.

Taş, S. (2016). Doğumunun 100. yılı için Samim Kocagöz'ün romanında Yörükler. *Folklor/Edebiyat, 22*(87), 67-83.

Taşçıoğlu, Ö,L.(2018). Vatan kavramı ve Türk milleti için vatanın önemi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6*(71), 221-230.

Tekin, F. (2021). 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrası Milli Birlik Komitesi ve propaganda çalışmaları. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(2), 1-23. https://doi.org/10.30803/adusobed.939399

Tural, S. (1986). Edebiyat tarihi kavramı etrafında. *Ondokuz Mayıs University*, *1* (1), 21-38.

Turan, M. (1996). İzmir'in işgali üzerine. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 12*(36), 739-753.

Turan, M. (2018). Kuva-yı milliye anlamı, tarihi ve fikri temelleri. *Türk Yurdu Dergisi,* (366), 59-70.

Türk, H. (2014). Salkım söğütlerinin gölgesinde romanının sosyolojik açıdan değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 0* (52),0. https://doi.org/10.14222/Turkiyat1242

Uzun, A. (2003). 19. yüzyıl Osmanlı tarımına ilişkin çalışmalar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 1*(1), 205-218.

Vural, M. K. (2019). Belgelerin gözünden Hasan Tahsin ve "ilk kurşun" meselesine yeniden bakmak. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 100, 377-414. https://doi.org/10.33419/aamd.642346

Vural, M. K. (2019). Hasan Tahsin ve "ilk kurşun" üzerine bir literatür analizi. *Tarih İncelemeleri Dergisi, 34*(1), 281-310. https://doi.org/10.18513/egetid.596151

Yalçın, E. (2017). Yunanların bitmeyen ideali: ''Megali idea''. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(7), 33-48.

Yavuz, E. (2015). Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu ve Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu tartışmaları: Erzincan uygulamaları. *The Journal Of Academic Social Science, 12*, 161-180.

Yıldız, M. (2006). Vatan sevgisi. *Diyanet Dergisi,* 185, 42.

Tez

Aydoğdu, K. (2020). *Edebiyat sosyolojisi bağlamında Sevgi Soysal'ın romanları.* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi. https://acikerisim.kku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12587/14572

Ertener, İ. (2019). *12 Mart askeri müdahalesi ve üniversiteler.* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=2raZ2RWPGlADjsuiGLUC8g&no=Yc4oRskkHJlr7hWEpGEy4A .

Gülcan, Y. (1999). *Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946).* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi. http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/32951.pdf

Hüküm, M. (2016). *Kemal Tahir romanlarının edebiyat sosyolojisi açısından incelenmesi.* [Doktora Tezi]. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=UMqe1WaNWWfRiFPHU7WxWA&no=6RkYJxBYuRy3W8Xl2YzUHQ

Kıran, M. (2019). *Milli Mücadele'de Kastamonu kadınları ve ilk kadın mitingi.* [Yüksek Lisans Tezi]. Bilecik Üniversitesi. http://acikkaynak.bilecik.edu.tr/xmlui/handle/11552/1702

Kırtıl, G. (2009). *Edebiyat sosyolojisi açısından Sultan Hamid düşerken romanı.* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi. http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45528.pdf

Köse, M.A. (2010). *"Anavatan Partisinin siyasal ideolojisi".* [Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=veR1mHu9yoWjwcVUjCEoPI_UbyicYjDccMqEg7WkSzn_2KkLskmiQtWYb5yu-VCs

Özbay, M. S. (2016). *1980-2013 Yılları arasında yaşanan bazı siyasi olayların Türkiye ekonomisine etkileri.* [Yüksek Lisans Tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi. https://openaccess.hku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.11782/1184

Özer, H. (2011). *12 Eylül 1980 darbesinin Türk romanına yansıması.* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi. http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/48359.pdf

Pala H. (2010). *İsmet İnönü Dönemi iktisat politikaları (1938-1950).* [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi. https://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/3464

Sarı, B. (2019). *1960 - 1971 arası Adalet Partisi askeri yönetim arasındaki ilişki.* [Yüksek Lisans Tezi]. Celal Bayar Üniversitesi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=UPdi4UmhVLUdnq_fhs9OOw&no=5o55tJJQjuBNcRyi4rta2Q

Tabak, S. (1997). *İzmir şehrinde mülki idare ve idareciler (1867-1950*). [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi. https://www.apikam.org.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/85d32f7e-c146-4a6f-aab6-d8ffaedc7e81064345.pdf

Taş, S. (1993). *Samim Kocagöz: Yazar, eser, üslup.* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi. http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/handle/11616/9990?show=full

Uçak, M. (2021). *Türkiye'de demokrat parti döneminde sosyal politika anlayışı (1950-1960).* [Yüksek Lisans Tez]. Kırklareli Üniversitesi. http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.11857/1529

Bildiri

Turan, M. (2022).Yunanistan'ın Anadolu'da işgalleri ve soykırım siyaseti. U. Üçüncü(Başkan) *Yunanistan Tarafından Anadolu'da İşlenen İnsanlık Suçları. [Sempozyum].* Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Sözlük

Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe sözlük.* 27 Haziran 2023 tarihinde https://turuz.com/storage/Dictionary/2011/0101-(2)Turkce_sozluk-TDK(2)(299.819KB).pdf adresinden edinilmiştir.

Gordon Marshall (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. 27 Haziran 2023 tarihinde https://anarcho-copy.org/libre/gordon-marshall-sosyoloji-sozlugu.pdf adresinden edinilmiştir.

Ferit Devellioğlu (2017). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 27 Haziran 2023 tarihinde https://kupdf.net/download/ferit-devellioglu-osmanlica-turkce-ansiklopedik-lugatnet_5a283299e2b6f50350d06260_pdf adresinden edinilmiştir.